

ИЗДАЊЕ ШУМАДИЈСКЕ ЕПАРХИЈЕ

Каленик

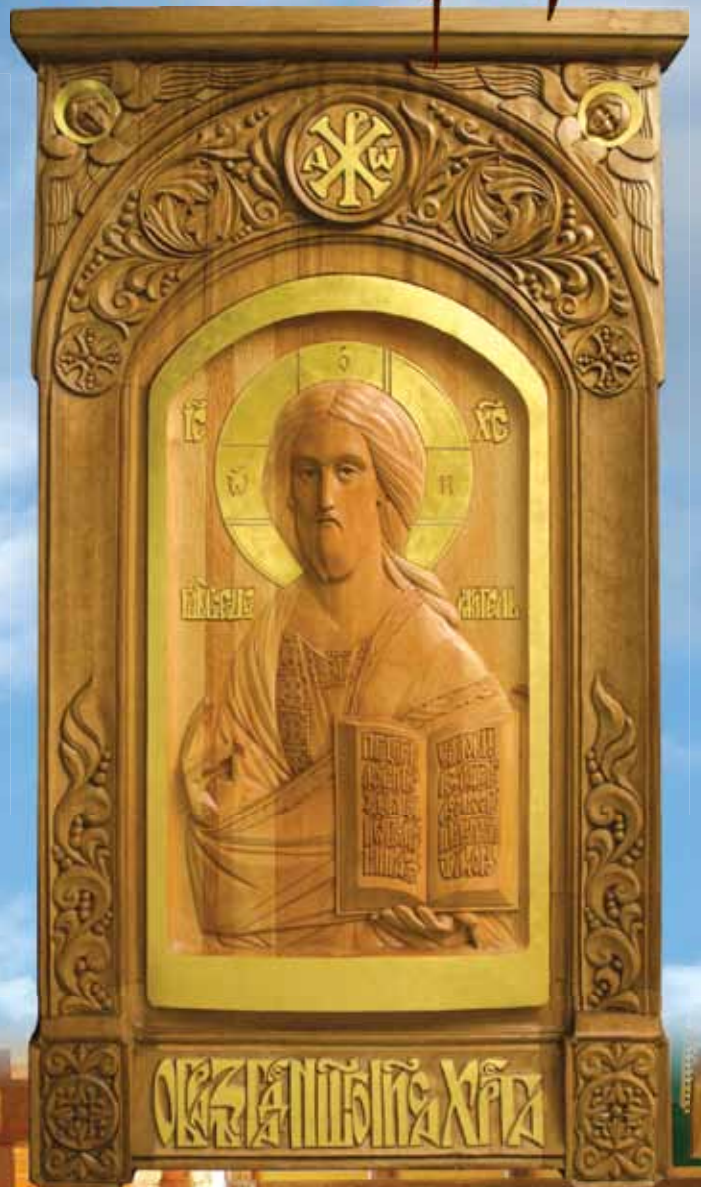
4/2014

Цена 150 динара

ПРАВОСЛАВНА ГАЛЕРИЈА

Павел Георгијевич Минин

ИЗДАЊЕ ШУМАДИЈСКЕ ЕПАРХИЈЕ

Каленик

Никола Маројевић
Слово на Преображење
Господње

стр. 2

Алексеј Афанасијевић
Димитријевић
Поворка на Цвети или
чин Представа Цвети

стр. 4

Валериј Лепахин
Икона и лик (образ)

стр. 8

<i>Архимандрит Николас Николау, Природа и статус ембриона.....</i>	<i>13</i>
<i>Освећење храма у Калудри.....</i>	<i>18</i>
<i>Пет година постојања радија Златоусту Епархије шумадијске.....</i>	<i>25</i>
<i>Витомир Радовановић и Радмила Радовановић Васиљевић, Прота</i> <i>Светозар Радовановић, парох у Лесковицу колубарском (1897-1950).....</i>	<i>27</i>
<i>Ђорђе Трифуновић, Блажено насеље велике уметности.....</i>	<i>32</i>
<i>Јован (Шаховској), Символика одласка.....</i>	<i>36</i>
<i>Никола Миловић, Други дан Божића.....</i>	<i>38</i>

Из летописа Епархије шумадијске
Промене у Епархији шумадијској
Служења, приједи и посете Епископа шумадијског Г. Јована
Дечија страна

Главни и одговорни уредник: Никола Миловић, протојереј

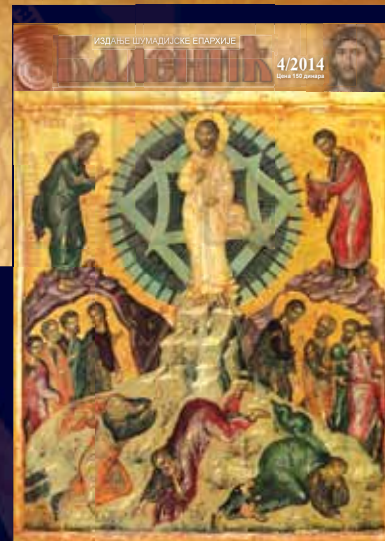
Заменик главног и одговорног уредника: Негослав Јованчевић

Редакција: Др Зоран Крстић, протојереј - ставрофор, Миљин Марковић, протојереј, Марко Митић протојереј, Рајко Стефановић, протојереј - ставрофор, Драган Икић, јереј, Небојша Младеновић, протојереј, Гордана Јоцић, Владан Костадиновић

Уредништво и администрација: "Каленик", Владимира Роловића број 1, 34000 Крагујевац,

e-mail : n.milovic2@gmail.com

Дизајн и припрема: Дејан Манделц

<http://www.eparhija-sumadijska.org.rs/>

Издаје са благословом
Његовог преосвештенства
епископа шумадијског
Господина Јована

Година XXXIII,
Број 4, (214), 2014.

Издавач:
Српска православна епархија
шумадијска

Издаје:
шест пута годишње

Тираж: 2000 примерака

Штампа: ГРАФОСТИЛ,
Крагујевац

271.222(497.11)
ISSN 1820-6166 = Каленић
COBISS.SR - ID 50771212

9 771820 616009

др Никола Маројевић, ђакон

СЛОВО НА ПРЕОБРАЖЕЊЕ ГОСПОДЊЕ

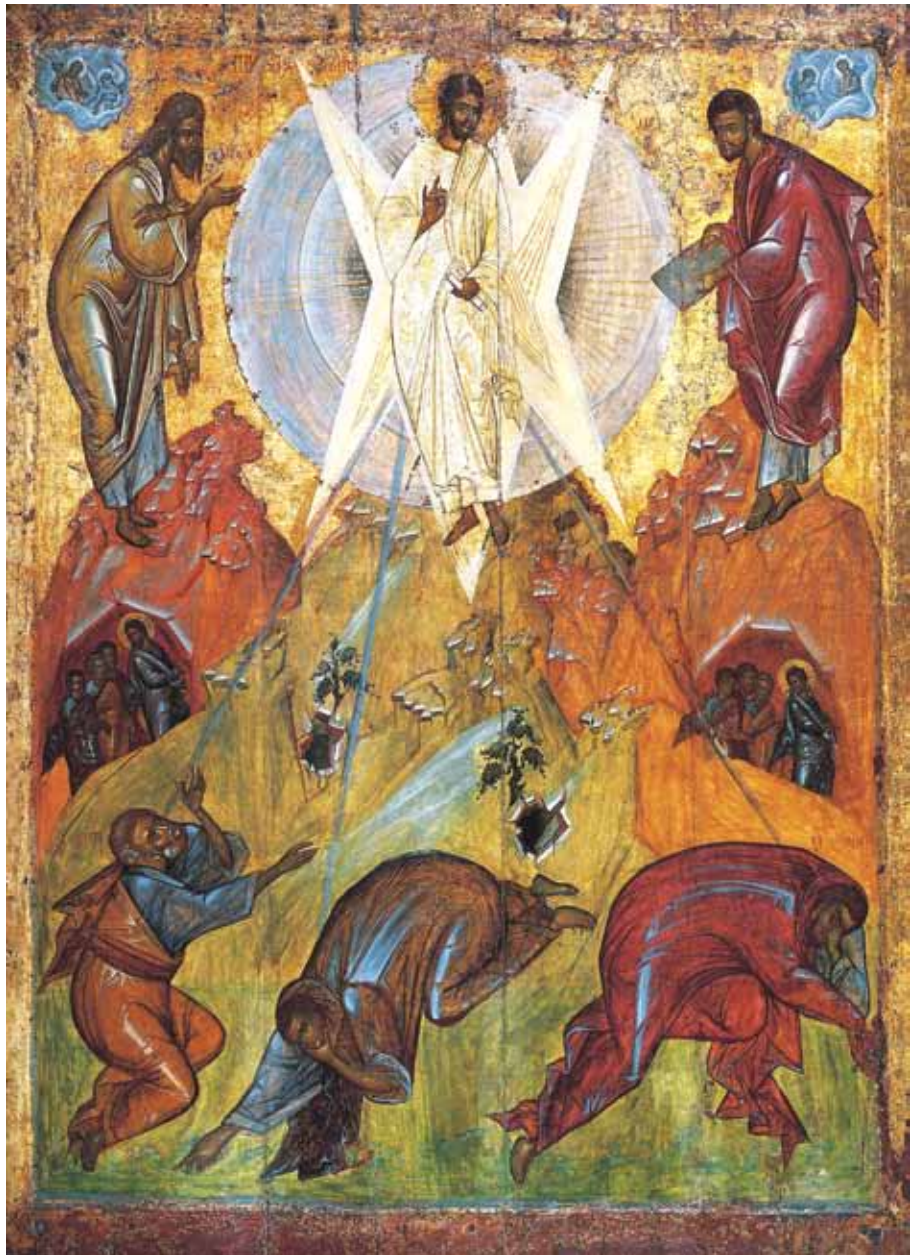
Преображење Господње је видљиво јављање царства Божијег на земљи. У јеванђељској повијести о овом догађају (Мт 17, 1-13) видимо да Христос бира најљубљеније своје ученике – Петра, Јакова и Јована – води их на гору Тавор да се заједно помолу Оцу небеском, да би им указао на оно што му предстоји у Јерусалиму – издаја, хватање, суђење, ругање, распеће. Али и Васкрсење и сједење с десна Оцу. Он намјерно бира ученике, не води их све, јер је знао да су одабрани најјачи у вјери, затим да би Јуду лишио изговора да се уплашио Његове божанске славе и издао Га, и коначно да се збуди Писмо (Јн 19, 36).

Кад се Христос преобрази и засија као сунце – поред Њега се јавише Мојсије и Илија и разговараху о предстојећој му смрти. Веома је важно присуство два старозавјетна пророка, јер Господ тиме показује да господари и Старим и Новим завјетом – односно, да Он не укида закон и пророке (Мт 5, 17), него да их испуњава дајући снагу закону у оба Завјета. Њих двојицу Христос бира зато што је њихова смрт била позната: Мојсије се упокојио кад му се испунило вријеме, а Илија је жив вазнијет на небо – тиме Спаситељ потврђује да постоји живот вјечни, то јест да смрт нема коначну ријеч у овом животу и да постоји загробни живот. И зато их приводи да их ученици виде у живој реалности. Лицем к лицу. С друге стране, Он се преображава и да се ученици Његови не би саблазнили о Њега када Га буду видјели разапета на Крсту. Крсно страдање Господње постаје упориште и источник нове вјере у васкрсење и живот вјечни. И то ће сада да посвједоче највјернији ученици, надахнувши се преславним преображењем и осоколивши се пристајањем уз Господа и у том свесјајном часу.

У току молитве, док сви ћутаху, зачу се глас из облака који говораше: *ово је мој љубљени Син, који је по мојој вољи; њега слушајте* (Мт 17, 5). Апостоли, кад чуше овај глас, по човјечјој слабости се уплашише и падоше ничице, а тада их Христос додирну и рече: *устаните и не бојте се* (Мт 17, 7).

Ово је други пут како Отац потврђује да је Христос Син Божији (први пут кад је крштен на Јордану – Мт 3, 17), а пророци су присутни да пониште јеврејске заблуде да је Он један од старозавјетних пророка, што су му често подметали. Тиме Господ разобличава јеврејске нападе али и јача вјеру код ученика, јер им тек дола-

зе дани страдања, уз то, улива нову снагу апостолима увјеривши их да је Он заиста Син Божији, који ће примити крсну смрт, сићи у ад и васкрснути. Када Петар каже: *Госпoде! Добро нам је овдје бити* (Мт 17, 1-9), видимо типично човјечији одговор на божанско присуство и жељу да се не прекида тај свеславни тренутак. Као да би тиме Христос избјегао крсну смрт и страдање. Међутим, Христа по силаску са горе очекују исцјељења бјесомучних и невољних, улазак у таму овосвјетског живљења.

Христово пењање на Тавор и Голготу слика је стања у коме се ми као створења налазимо. Некада смо обасјани таворском свјетлошћу, некада се налазимо на Голготи. Другим ријечима, некада смо у окриљу Божијем и имамо радост живота, а други пут опет осјећамо да смо сами са собом и поробљени смо тугом. Само у Хришћанству постоји парадоксално и ничим објашњиво стање човјекове душе – тзв. „радос-

на туга“. Ријетко гдје се у Светом писму може наћи овакво стање душе апостола и ученика Христових, као што је ова тиха радост срца окренутог Господу, коју пројавише апостоли када видјеше преображење Господње. Шта симболише гора Тавор ако не љествицу духовног узрастања у врлини и живљења по божанским заповијестима? Свако пењање на гору, свако ду-

у човјекову душу, тада бура искушења утихне и у душу се усељава велика тишина, а у срце мир неземаљски. Стога је необично важно да се сјетимо ове божанске славе и сјаја, и да се изнутра обасјамо вјечном и непролазном свјетлошћу. Та свјетлост није тварна већ нетварна, енергија Божија – које су се неријетко удостојили Светитељи Цркве православне. Свјетлост је ту да обасјавши наше унутарње биће, из коријена измијени и нас и наше животе. Преобразивши изнутра себе ми ћемо преобразити и наше ближње, јер је благотворно дејство божанског присуства и славе. Онај који препознаје своје слабости, покајањем се припрема за сједињење са Господом и виђење нетварне Свјетлости.

ховно напредовање на путу живота по Христу, воде истом циљу – Христу преображеном, распетом и васкрслном, а он води Царству Небеском. Сваким лошим поступком, злим дјелом, помишљу, пристајањем на демонско искушење – човјек срља, и иде у супротном смјеру од овог „преображењског“. Нема васкрсења без смрти на крсту двоједне љубави (љубави према Богу и према човјеку) – и зато свака туга, сем оне „радосне“, крсно-васкрсне, свеобнављајуће, води у чамотињу и безизлаз. А радосну тугу обасјава Христова преображењска свјетлост и додирује и грли небесна љубав и брига за сваког човјека. То је образац свештене пажње и себедавања, који Христос даје вјерујућем, знајући шта човјека чека на путу спасења, за шта му је пријеко потребна сила благодатне вјере и истинског познања ствари и живота уопште. Када се Господ усели

се и Христос „облачи“ у свјетлост. То што Христос доживљава преображење у току молитве јасно нам говори колики значај има молитва за пут спасења. Молитва је двиг душе, искорак ка вјечном и незалазном царству. Човјеку, хришћанину, узорног срца и живота, који стреми истинском назначењу – да буде човјек, у дословном и правом смислу ријечи – не преостаје ништа друго и боље, корисније за душу него да заједно са црквеним пјесником, похрли у сусрет једином Свјетлодавцу Христу, са молитвом да га обасја незалазна свјетлост бесконачне Љубави и милости Божије.

ПОВОРКА НА ЦВЕТИ ИЛИ ЧИН ПРЕДСТАВА ЦВЕТИ

Из књиге: Алексеј Афанасјевић Дмитријевски, Спознајући тајну крста и васкрсења Господњег (изабрани чланци и студије), приредио Србољуб Убипариновић, са руског и црквенословенског превели Иван и Јелена Неђић, Каленић, у припреми за штампу

Поворка константинопољског патријарха на ждробету на Цвети у IX и X веку

Чин „представе Цвети“ или „поворке патријарха или митрополита на магарету у Цветну недељу“ био је веома популаран обред у Русији XVI и XVII века. Вршио се у Москви, Новгороду, Вологди, Смоленску, Астрахању, Тоболску и другим саборним црквама. Географско порекло овог обреда наши обредослови и историчари виде у Јерусалиму (прот. К. Т. Никољски) или у Византији (акад. Ј. Ј. Голубински, проф. Н. Ф. Красносељцев и др.), али нико није дао коначан одговор на ово важно питање, у нади да ће у будућности бити пронађен грчки оригинал. Сада се ова нада може сматрати оствареном: грчки обред поворке патријарха на Цвети у Константинопољу, и то из периода IX–X века веома значајног за руску историју, пронађен је.

У рукописном Праскапостољу Дрезденске, бивше Краљевске библиотеке, под бр. 140, датираном у IX–X век, чин се излаже овако:¹

„По завршетку јутрења на Цвети патријарх неко време одмара у мураторији суседној олтару Свете Софије. За то време чредни клирик узима велики литијски крст, који обично стоји иза престола, али овога пута не отворен, како се носи на литији, него у навлаци (μετὰ τῆς θήκης), и одлази у Храм четрдесет мученика да припреми све што је потребно за дочек патријарха. За њим иду сви који желе да присуствују дочеку патријарха. У одређено време патријарх, обучен у архијерејске одежде, држећи у једној руци велики животворни крст, а у другој грану урмине палме и врбове гранчице обавијене мирисним цвећем какво се има у то време, излази из храма, покрива своју главу покривачем (τὸ περιπτάριον), седа на коња док појци на амвону певају тропар ’Свеопште васкрсење...’, и креће (ὀρχόμενος ἐπὶ πόλῳ или ἀνέρχεται μετὰ τοῦ πόλου) ка Храму четрдесет мученика. Патријархови архонти, епископат и свештенство са појцима у фелонима (кратким литијским), носећи у рукама палмове гране, врбове гранчице и крстове, које за њих припрема сакелија, пешке иду испред коња ког јаше патријарх (τῶν ἄλλων πάντων πεζῶν μετὰ φελωνίων ὀψικευόντων или проπορευομένων ἐμπροσθεν) и певају тропар празника. Када стигне у Храм четрдесет мученика, патријарх чита одређену молитву, освећује врбове гранчице и дели свему народу присутном на овој величанственој свечаности. Пошто заврши раздавање гранчица и ђакон произнесе уобичајену литијску јектенију, патријарх омива руке (νίπσεται), улази у ол-

тар, по обичају кади свету трпезу и благосиља свећама, уз певање многољетија (ἡ φήμη). За то време припрема се уобичајеним редом литија према Форуму и стубу светог Константина, коју предводи крст светог Константина, раније овамо донесен зарад литије. Код стуба светог Константина патријарх чита Јеванђеље, архиђакон произноси литијску јектенију, и појци певају кондак празника, уз који се литија креће ка Светој Софији, где патријарх служи литургију. По завршетку литургије учесници обреда се позивају на ручак код патријарха“.

Дати споменик несумњиво потврђује да је у IX–X веку у Константинопољу, по угледу на Спаситељев улазак у Јерусалим (Мт 11, 2–4; Мк 19, 30–35.), постојао обред „поворке на ждробету“, на ком је васељенски патријарх јахао ка Храму четрдесет мученика, у пратњи свештенства и појаца, са врбовим и палминим гранама и малим и великим металним крстовима у рукама, уз певање тропара празника. Исти споменик нам дозвољава да настанак овог обреда у Константинопољској

Цркви датирамо још раније. На крају текста обреда цитирани рукопис примећује да је обред изложен „κατὰ τὴν νόον συνήθειαν“ – „према сада владајућем обичају“, а да је његов претходни поредак – „κατὰ τὴν νόον πρότην συνήθειαν“ – био другачији, те да патријарх на ждробету није јахао према Храму четрдесет мученика, него ка Мартириону светог Трифона близу Хамунда, одатле ка Мартириону светог Романа у Елевихи, и на крају ка Форуму светог Константина. Који су узроци измена у обреду Цветне недеље тешко је са сигурношћу рећи, али их највероватније треба тражити у компликованости самог обреда и удаљености наведених постајних тачака од Свете Софије и Форума. Ипак, свакако је било потребно време да се увиди неудобност првобитне путање поворке патријарха на ждробету која се завршавала освећењем врбових гранчица. С обзиром на то, настанак овог обреда у Константинопољу са сигурношћу се може датирати у IX век.

Прећи ћемо сада на наш обред, поворку првојерарха Руске Цркве на магарету у Цветну недељу. Оставићемо по страни питање његовог преласка у Руску Цркву у доба пре Монголског ропства, о ком неодлучно говори академик Ј. Ј. Голубински у својој Историји Руске Цркве,² а чему ни на који начин не противречи време настанка обреда у Византији. Намера нам је да истакнемо сличности и разлике између византијског и руског обреда.

Сличности су релативно малобројне, што се може објаснити чињеницом да се споменици које поседујемо

разилазе по времену настанка. Рускословенски споменици „представе Цвети“ датирају најраније из XVI, а већином из XVII века, с тим што је обред изложен у целисти, као самосталан текст или део зборника, док византијски чин налазимо у рукописима X–XI века, изложен тек укратко. С друге стране, тиме су њихове поједине одлике још вредније и интересантније за

су свети крст и иконе. Маскирање ждробета помоћу прекривача у магарца свакако је подстакнуто жељом да се наш обред учини што умилнијим и дирљивијим. Константинопољски чин има карактер полуцрквене позоришне представе, у којој је пажња богомољаца у потпуности усмерена на патријарха, док овај предвођен свештенством величанствено јаше на ждробету. Литијски крст и Јеванђеље литија је добијала тек у Храму четрдесет мученика, у који су дати предмети унапред одношени у навлакама (μετὰ τῆς θήκης). Ипак, највећа разлика састоји се у томе што у византијском обреду нема цара. Док руски цар, по речима отаца Сабора 1678. године, „благоволи да учествује у њему, да би показао народу православном своје смирење и покорност пред Христом Господом, јер обичај свесмирени примише, да када патријарх узјаше ждробе у спомен уласка Господа у Јерусалим силасе са висине своје царске, рукама својим које скиптар краси узде тога магарета узимају и воде га до самога храма“, византијски цар на дан једног од дванаест великих празника, Цвети или Улазак Господњи у Јерусалим, не само што није учествовао у поворци патријарха на ждробету, него није присуствовао ни патријарховом богослужењу у Светој Софији, већ је тога дана остајао унутар зидина свога дворца, у кругу најближих му дворјана. Обредник, науци познатији под називом *De Ceremoniis aulae Byzantinae*, који се приписује, рекли бисмо недовољно оправдано, византијском цару Константину VII Порфирогениту, овом дану посвећује читаве две главе (31. и 32). Начин на који овај невољни заточеник проводи дан празника описан је на веома интересантан начин.

истраживање. Основна сличност састоји се у дводелности обреда у оба споменика: из Свете Софије патријарх је јахао на ждробету само до Храма четрдесет мученика, одакле је ка Форуму светог Константина ишао пешке, како се враћао и у Свету Софију, по чину обичне литије. Према старијој редакцији руског чина, патријарх јаше магарца до Храма уласка у Јерусалим, а отуда ка „месту лобање“ исто тако иде пешке, и пешке се враћа у Успенски сабор. На „месту лобање“, које је у обреду заменило Форум светог Константина, по нашем чину служи се литијски молебан једнак ономе код стуба светог Константина у Цариграду. Оба поретка говоре да се обред врши између јутрења и литургије. Оба патријарха, и константинопољски и руски, по доласку у Храм четрдесет мученика, односно Храм уласка у Јерусалим, свечано улазе у олтар и каде свети престо. Могли бисмо навести још читав низ сличности између два чина.

Међутим, разлике међу њима су велике. Наш, руски чин је строго црквеног карактера. На челу литије

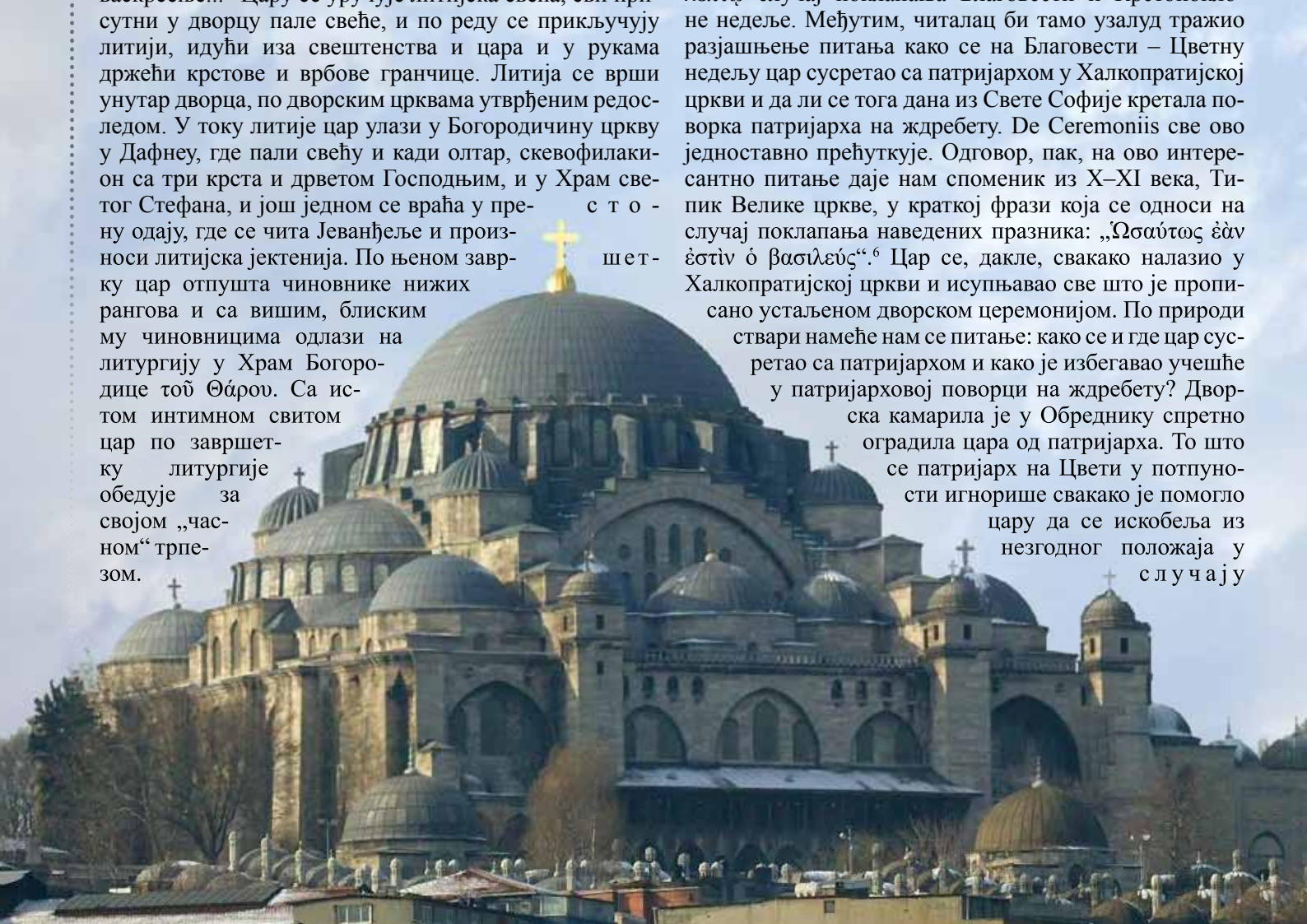
Унутрашње дворске свечаности поводом Цветне недеље почињале у на Лазареву суботу. Цар је синклиту и највишим чиновницима двора делио украшене врбове гранчице у дворском Храму светог Димитрија, а осталима мале и велике сребрне литијске крстове, и присуствовао вечерњи у дворском Храму Богородице тоῦ Θάρου, а затим литији придворног свештенства и чиновника Кувуклије, на којој је делио φοίνικας μεγάλας.

Рано ујутро, чим папије отвори дворску капију, у Јустинијанов триклин долази орфанотроф (главни управник сиротишта). Он доноси врбове гранчице (τὰ σύμβολα) за све дворјане οἱ ἐξ ἰθους λαμβάνουσιν, а димарси крстове. Цар облачи празничну одећу, излази у хризотриклин, седа на трон и даје препозиту знак да започне пријем. Остијар и церемонијал-мајстер у престону одају уводе орфанотрофа, који у десној руци држи τὸ τῆς πίστεως σύμβολον (у Обреднику се овај израз понавља два пута, али то је свакако рукописна грешка или грешка издавача Рајскеа), а на левом рамену свежањ τὰ σύμβολα. Орфанотроф се три пута клања до појаса не падајући ничице, οὐ πίπτων βᾶτω τελείως, целива цару руку и уручује му τὸ τῆς πίστεως, тј. νίκης σύμβολον.⁴ Цар устаје из трона, узима га, целива гран-

чице и даје их препозиту који стоји поред њега. Пошто уручи остале τὰ σύμβολα цару, орфанотроф се клања до земље и, не окрећући му леђа, одлази на своје место, а затим излази из одаје. Уводи се други ранг (τὸ βῆλον). Сакелар Свете Софије носи у руци велики крст за цара, а на левом рамену мноштво великих и малих сребрних литијских крстова, даје их цару на исти начин као и орфанотроф, пада ничице и одлази. Следи трећи ранг. Скевофилак Влахернске цркве и харитулар тамошњег Параκληса Богородичиног појаса предају цару своје крстове. Затим следи пријем ксенодоха – шест управника прихватилишта за бескућнике, сиромашне и старе, који доносе своје крстове. Демокрити τῶν περάτων улазили су пети, после ксенодоха Прихватилишта светог Сампсона. У једанаестом рангу примани су и градски димарси (οἱ δήμαρχοι τῆς πολιτικῆς) са својим крстовима. Сви су примани на исти начин као и орфанотроф, и све крстове је преузимао препозит. Сви набројани чиновници од цара су одмах одлазили код царице и на једнак начин јој уручивали исте дарове, то јест τὰ σύμβολα и τοὺς σταυροὺς.

По завршетку описаног пријема, цар даје заповест препозиту, а овај церемонијал-мајстеру, да припреми све дворске чиновнике за пријем, излази у лавсикион, дели им добијене крстове сходно службеним положајима, а затим сви чиновници одлазе у хризотриктин и заузимају одређена им места. Пошто подели крстове, цар и сам одлази у хризотриктин, где му у сусрет излази литија дворског свештенства из Храма Богородице τοῦ Θάρου, уз певање тропара „Свеопште васкрсење...“ Цару се уручује литијска свећа, сви присутни у дворцу пале свеће, и по реду се прикључују литији, идући иза свештенства и цара и у рукама држећи крстове и врбове гранчице. Литија се врши унутар дворца, по дворским црквама утврђеним редоследом. У току литије цар улази у Богородичину цркву у Дафнеу, где пали свећу и кади олтар, скевофилакион са три крста и дрветом Господњим, и у Храм светог Стефана, и још једном се враћа у престолну одају, где се чита Јеванђеље и производи литијска јектенија. По њеном завршетку цар отпушта чиновнике нижих рангова и са вишим, блиским му чиновницима одлази на литургију у Храм Богородице τοῦ Θάρου. Са истом интимном свитом цар по завршетку литургије обедује за својом „часном“ трпезом.

Византијски цар, кога је судбина уздигла на престо моћног царства, опијен својом влашћу пред којом је све и сва падало ничице, држећи до свог престижа, није хтео да се спусти са висине на којој се налазио, да заузме друго место и да поглавару и патријарху Православне Цркве макар на један дан или на неколико часова уступи првенство и пажњу својих поданика, којима је овај величанствени приказ свакако био веома интересантан. Византијски цар се овом приликом показивао као заточеник сопственог дворца, као владар равнодушан према животу своје престонице и откуцајима срцаца његових поданика. Ипак, живот често, упркос свој срачунатости и плановима, намеће ситуације које никако није могуће избећи. У животу византијског цара такође је постојала таква ситуација, када је император, хтео он то или не, морао да изађе из свог принудног затвора, да напусти дворца и покаже се на улицама Константинопоља. Говоримо о ретком али ипак повременом случају поклапања Цвети и Благовести. Према старом дворском обичају, цар је на Благовести помпезно одлазио на литургију у Халкопратијску цркву, која је тог дана славила, а после ње приређивао ручак за свештенство и дворјане у дворцу близу храма. Ни у оваквом стицају околности цар није могао да избегне строге обичаје. Де Ceremoniis или Обредник предвиђа овај случај и даје упутства следећим неодређеним речима: „τελεῖ ἅπαν ἀκολούθως, ὃν τρόπον ἀνωτέρων ἐν τῇ προελεύσει τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἐπὶ λεπτῷ ἐξεθέμεθα“.⁵ Читаоцу се, очито, скреће пажња на тридесету главу Обредника, у којој се излаже заиста ἐπὶ λεπτῷ случај поклапања Благовести и Крстопоклоне недеље. Међутим, читалац би тамо узалуд тражио разјашњење питања како се на Благовести – Цветну недељу цар сусретао са патријархом у Халкопратијској цркви и да ли се тога дана из Свете Софије кретала поворка патријарха на ждребету. Де Ceremoniis све ово једноставно прећуткује. Одговор, пак, на ово интересантно питање даје нам споменик из X–XI века, Типик Велике цркве, у краткој фрази која се односи на случај поклапања наведених празника: „Ὁσαύτως ἐὰν ἔσῃν ὁ βασιλεὺς“.⁶ Цар се, дакле, свакако налазио у Халкопратијској цркви и исупњавао све што је прописано устаљеном дворском церемонијом. По природи ствари намеће нам се питање: како се и где цар сусретао са патријархом и како је избегавао учешће у патријарховој поворци на ждребету? Дворска камарила је у Обреднику спретно оградилa цара од патријарха. То што се патријарх на Цвети у потпуности игнорише свакако је помогло цару да се искобеља из незгодног положаја у случају

поклапања празника. Попустљиви и предусретљиви цариградски патријарси изашли су у сусрет дворској камарили, омогућивши да се у Обреднику, у тексту церемоније тога дана, избегну било какве могуће компликације. Да би се угодило императору, његовом престижу и високом царском апсолутизму, донета је

цара патријарховој поворци на магарету „због побожности венценосаца допуштено би“ и „у другим земљама (тј. изван Москве – прим. аут.) не сматра се доличним“.⁸ Чим је на руски престо дошао самодржац другачијег погледа и односа руским обредима и народној побожности, са другачијим уверењима и

поимањем својих права и привилегија, те другачијег односа према врховној власти и поглавару Руске Цркве, патријарху, цар Петар I не само што није узео учешћа у овом обреду – он га је у потпуности укинуо, а за њим 1722. године и патријаха, ког је заменила синодска власт.

У погледу литургијске драме, једина два нерешена питања јесу питања порекла двеју „представа“ – веома интересантног чина омивања ногу на Велики четвртак, драматуршки изложеног у богослужбеним споменицима,⁹ и чина „представе Страшног суда“ у Месопусну недељу.

одлука да се жртвују поједине одлике свечане црквене литије и да се поворци патријарха на ждребету прида карактер полуцрквене церемоније. Крст и Јеванђеље се унапред односе метὰ τῆς θήκης у Храм четрдесет мученика, а на Благовести се укида дугогодишња традиција свечане празничне благовештејске литије од Свете Софије до Халкопратијске цркве. Што се тиче цара, он је, као што се види из Типика Велике цркве, тога дана у дворцу испуњавао све прописе Обредника⁷ и присуствовао литургији у Богородичиној цркви у Дафнеу, која је по свој прилици овај дан такође обележавала као славу храма. Затим, док се патријархова поворка на ждребету од Свете Софије ка Храму четрдесет мученика приводила крају и патријарх делио врбове границе, цар је са архонтима Кувуклије и другим дворским чиновницима, уз певање тропара празника, излазио из дворца и, мимоилазећи Свету Софију, одлазио у Храм четрдесет мученика. Овде се према устаљеном чину спајао са патријархом, и њих двојица су пешке заједно ишли у литију према Форуму светог Константина, отуда се враћали у Халкопратијску цркву и вршили уобичајен мали вход, после ког је цар присуствовао патријарховој литургији, а затим ручао са патријархом и својим чиновницима у дворцу недалеко од храма. Тако су у Византији решавани и отклањани могући конфликти и трења између цара и патријарха.

Према томе, у обреду поворке патријарха на ждребету у Цветну недељу византијски цар никада није учествовао, по чему се тамошњи обред битно разликовао од нашег, руског. У праву су, дакле, били оци Сабора 1678. године када су говорили да присуство

Лењинград, 12. децембар 1926.

напомене:

¹ Грчки текст са варијантама и преводом в. у нашој књизи: А. А. Дмитриевский, Древнейшие Патриаршие Типиконы, Святогробский Иерусалимский и Великой Константинопольской церкви, Киев, 1907, стр. 110–111.

² Е. Е. Голубинский, История русской церкви, т. I, пол. II, стр. 371.

³ Акты Археографической экспедиции, т. IV, Санкт-Петербург, 1838, бр. 223.

⁴ В. тропар празника: „... ὁθεν καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ Παῖδες, τὰ τῆς νίκης σύμβολα φέροντες, σοὶ τῷ Νικητῇ τοῦ θανάτου βοῶμεν, Ὁσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις...“

⁵ De Ceremoniis aulae Byzantinae, XXXII, стр. 176.

⁶ Рукопис Дрезденске библиотеке, л. 165.

⁷ De Ceremoniis, cap. XXXI и XXXII.

⁸ Акты археографической экспедиции, т. IV, бр. 228.

⁹ Рукопис XIV–XV в. бивше Московске патријаршијске библиотеке бр. 371 (675), л. 18 об. и рукописи XVI в. бивше Соловјецке библиотеке (Казанска духовна академија) бр. 1085, л. 468 и бр. 1090, л. 49 об. – 50.

Валериј Лепехин

ИКОНА И ЛИК (ОБРАЗ)

Одломак из књиге *Икона и иконичност*, која је у припреми за штампу у оквиру издавачке делатности Епархије шумадијске

У грчком језику реч „икона“ (εἰκών) има неколико значења, међу којима су главна следећа: „изображење“, „лик“, „идеја“, „слика“, „виђење“, „уподобљење“. Оваква многозначност речи „икона“ морала је утицати на разраду богословља иконе, на неке суштинске стране схватања саме иконе и иконостаса као посебног вида уметности, на карактер иконофилства и иконоборачког мишљења. За носиоца језика, Византинца, реч „икона“ подразумевала је смисао који није адекватан савременом. Она је у себе укључивала читаву скалу нијанси (семантичких, емоционалних, асоцијативних). Пошто реч „икона“ у другим језицима представља позајмљеницу, остајући чак и данас у извесној мери варваризам, ове нијансе постају не приметне, прикривају се или сасвим нестају. Томе доприноси и савремени начин мишљења, менталитет који је поникао и био васпитаван на другим погледима на свет и естетским начелима, често супротним ранохришћанским.

У руском језику, реч „икона“ везана је за свето изображење као предмет црквеног, богослужбеног и свакодневног поштовања. Одјек речи „лик“ („образ“) у појму „икона“ готово се и не препознаје. И поред тога што се (у руском језику) употребљава у својству синонима за „икону“, „лик“ („образ“) ипак чешће служи за означавање апстрактне, замишљене представе о предмету или појави и има шире поље фразеолошке примене. Оваква подела на „лик“ („образ“) и „икону“ није постојала у грчком језику и о томе убедљиво сведочи како читава епоха иконоборачких спорова, тако и доцнији развој богословља иконе. Из већ наведених значења речи „икона“ лако је издвојити два: „изображење“ и „идеја“ (остала се, у својству семантичких синонима, могу повезати било с првим, било с другим значењем). Ова једноставна операција помаже нам да схватимо да у грчком језику реч „икона“ означава и материјално (изображење) и духовно (идеја) у њиховој органској *нераскидивој повезаности*.

Иконопис је настао на византијском тлу, а тамо је искристалисано и богословско образложење поштовања икона, те су зато схватање и интерпретација иконе немогући без обраћања грчком тексту Библије у преводу Седамдесеторице тумача.¹ Реч „икона“ сусрећемо већ у првој глави Светог Писма: *Потом рече Бог: да начинимо човека по лику нашем* (κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, 1 Мојс 1, 26) и даље у следећем стиху: *И створи Бог човека по лику (образу) Својему, по лику Божијем створи га* (κατ' εἰκόνα Θεοῦ, 1 Мојс 1, 27). У нешто другачијем облику ова идеја изражена је у деветој глави Књиге Постања: *јер је Бог по лику (образу) Својему створио човека* (ἐν εἰκόνι Θεοῦ, 1 Мојс 9, 6). Веза између „лика“ („образа“) и „иконе“, па чак и њихово јединство, постаће уочљивији и у нашем језику, уколико у наведеним стиховима Светог Писма једну реч заменимо другом: *И створи Бог човека по икони Својој*.

Адам је био створен по лику Божијем и представљао је Његову икону, Адам је *иконолик* Божији.

Прародитељски грех је помутио, па чак и сакрио бого-лик-ост, иконичност првог човека, учинио да лик Божији у њему постане нејасан, готово не приметан. Идеја овакве емпиријске „нечистоће“ Адамове иконоликости након што је истеран из раја исказује се постојањем члана испред речи „икона“ у следећем стиху: *И роди (Адам) сина по подобљу (обличју) својему, по лику својему* (κατὰ τὴν εἰκόνα, 1 Мојс. 5, 3). Ако је први човек створен по Лику *Божијем*, онда је сам Адам изродио потомство по *свом* лику и подобљу, изобличеним грехом. Милосрђем Божијим, грех није повукао за собом губитак лика, већ само његово „потамњивање“, *јер Бог створи човека за нетрулежност и сазда га као обличје* (εἰκόνα, лик, икону) *Своје сопствене вечности* (Прем 2, 23).

У Новом Завету, реч „икона“ се у више махова употребљава примењено на оваплоћеног Логоса. Сагласно апостолу Павлу, Господ Исус Христос је *икона Бога невидљивога* (ὃς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου – Кол 1, 15, упор. 1 Кор 11, 7; 2 Кор 4, 4). Мора се обратити пажња на особености „богословља лика“ код светог Апостола. Ако је Адам створен само „по“ (κατὰ) лику Бога Оца, онда је Сам Христос Лик Бога невидљивог. У Посланици Римљанима Павле пише да

(их) Бог *унапред позна, унапред и одреди да буду саобразни лику Сина Његова* (συμμόρφους τῆς εἰκόνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ – Рм 8, 29). Први човек је створен по лику Божијем, а тај Лик јесте Христос Логос. Адам је, дакле, створен по превечном Прволику, Сину Божијем Исусу Христу.

нима и везивали их за друго Лице Пресвете Тројице, за Сина. Понекад се код Светих Отаца може опазити следећа нијанса у разликовању ових појмова: Прволик је друго Лице Пресвете Тројице пре Богооваплоћења, то је невидљиви Лик Бога невидљивога; Лик је, пак, оваплоћени, очовечени Син Божији, који је постао видљив.

Термин „Прволик“ продубљује, прецизира и открива смисао речи „Лик“, јер ова последња реч, написана малим словом, означава лик Божији у човеку и било који лик уопште.⁴

Именовање Оца Прволиком изазива питања и недоумице који су, макар на први поглед деловали и наивно, ипак неизбежни: а) ако Отац јесте Прволик, не утврђујемо ли онда самим тим Очево подложност опису; б) колико се и чиме Прволик разликује од Лика; в) ако је Син Лик Прволика, не крије ли се у томе најобичнија таутологија; г) ако је Син Лик Прволика, онда је он другостепени Лик, па можемо ли онда у том случају, како би то требало да чинимо у складу с православном догматиком, да говоримо о рођењу од Оца, о једнакости и равном чествовању Лица Пресвете Тројице; д) и, коначно, чији Прволик представља Отац, ко Њему служи као оригинал? Одговори на ова питања нису једноставно тешки или немогући; они би нас одвели у област потпуно вештачких система у духу средњовековне схоластике, система који су туђи православном мишљењу и који немају чврст ослонац у светоотачком богословљу. Зато би се ваљало придржавати терминологије апостола Павла и већине светих Отаца. Син је Рођени, *икона Бога невидљивога* (Κολ 1, 15), и Он није Лик Прволика, него Прволик или Лик Очеве *Ипостаси* (в. Јев 1, 3).

Истинско стање лика Божијег у човеку апостол Павле повезује са грешним животом. Живећи у греху, људи *заменише славу бесмртнога Бога подобјем смртнога човека* (ἐν ὁμοίωματι εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου – Рм 1, 23). Грехопад и човеков грешни живот који је затим уследио означавају промену лика Божијег на плану дихотомије „пропадљивост – непропадљивост“, док повратак првобитног непропадљивог иконолика свети Апостол повезује са човековим преображењем: *Сви ми пак који откривеним лицем одражавамо славу Господњу, преображавамо се у тај исти лик, из славе у славу, као од Духа Господа* (τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα, 2 Кор 3, 18). Ово преображење допушта човеку да врати, тачније да у себи с некадашњом снагом, у првобитној пуноћи, у сјају славе и лепоте испољи лик Божији, да се *реиконизује, уикони. И као што носисмо слику (лик) земљанога, тако ћемо носити и слику (лик) небескога*, 1 Кор 15, 49).

С овим у вези требало би поменути да се у богословској литератури Бог Отац понекад назива Прволиком. У својој књизи „Икона и иконопоштовање“ отац Сергије Булгаков пише следеће: „Односи између Оца и Сина дефинишу се као односи између Прволика и Лика“ (Булгаков 1931: 77). Он се при том позива на апостола Павла (Кол. 1, 15) и преп. Јована Дамаскина. Ми, међутим, не налазимо потврду ове мисли ни у наведеном цитату из посланица апостола Павла, ни у цитатима светих Отаца.³ За преподобног Јована, лик је увек лик *оригинала*: лица, предмета, појаве. Лик (образ) је позван да на-слика (из-образи) оригинал, да га прикаже и покаже, и зато се Филипу који Га пита Господ Исус Христос обраћа следећим речима: *Толико сам времена с вама и ниси Ме познао, Филипе? Ко је видео Мене, видео је Оца; па како ти говориш: Покажи нам Оца?* (Јн 14, 9).

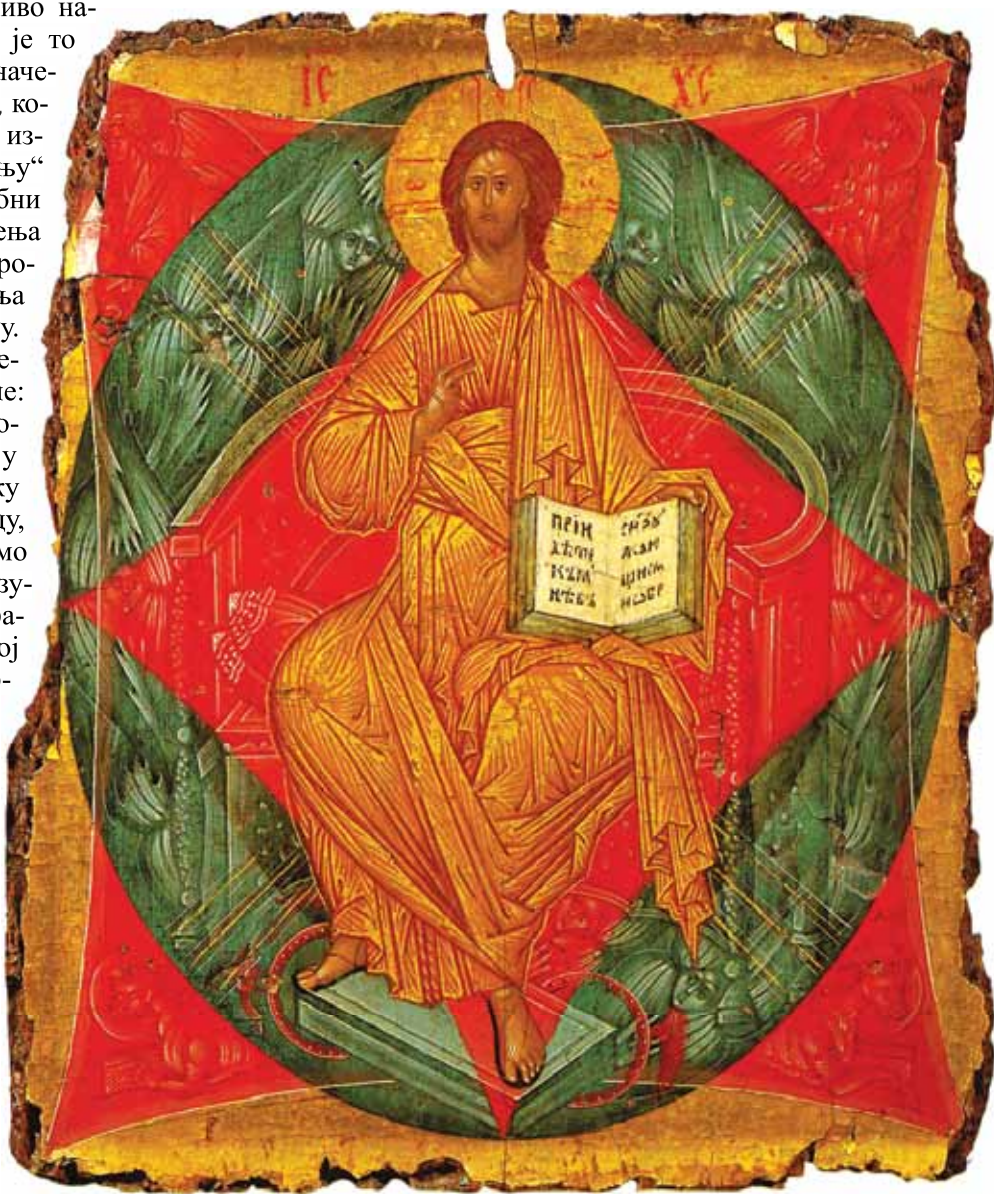
Појмове „Лик“ (εἰκόν) и „Прволик“ (ἀρχέτυπον) Свети Оци су, по правилу, користили у својству сино-

Запитајмо се сада шта заправо свети Оци схватају под ликом Божијим у човеку? „Поводом овога“, пише преподобни Анастасије Синаит (VII в.), „егзегете износе многа различита мишљења. Једни кажу да се под речима *по лику и подобију Божијем* подразумева владајуће и самовласно начело у човеку,⁵ други да је у питању разумно и невидљиво начело душе,⁶ трећи сматрају да је то непропадљиво и негреховно начело кад је Адам дошао на свет⁷ и, коначно, четврти тврде да се овде износи пророчанство о крштењу“ (Анастасије 1990: 304).⁸ Преподобни Анастасије не наводи ова мишљења светих Отаца као међусобно противречна, него као мишљења која се међусобно допуњавају. Сам преподобни говори пре свега о боголикости човекове душе: „Бог је тебе“, каже он читаоцу, „створио по лику и подобију Свог Тројичног бића, као неку одражену једносуштну тројицу, спознајљиву као јединица“. „Само се по себи“, напомиње он, подразумева да је „душа створена по одраженом подобију, а не по природној једнакости са Тројицом“. Ова човекова тројична боголикост изузетно је важна за богопознање: „Познај скривенога Бога не изван, него унутар себе; сазнај кроз реално постојеће ствари и полази од тројице у себи“ (Анастасије 1990: 311, 312, 313).⁹

Преподобни Анастасије Синаит повезује постојање лика Божијег у човеку са Богооваплоћењем. Ако лик Божији у себи носе и душа и тело, у питању су, очигледно, два различита смисла, те преподобни отац претпоставља: „Биће да је сама душа (створена) према подобију самог Божанства, а да је спој душе и тела у нама (створен) према подобију Оваплоћења Логоса“ и зато човек „јасно предизображава и Очовечење Бога Логоса, Једнога од Свете Тројице“ (Анастасије 1990: 304). Људска душа створена је према невидљивом Лику Христовом у Његовом пречном бивствовању. Човек у целини, као духовно-телесно биће, представља лик оваплоћеног Господа, он је праслика и „предизображење“ Богооваплоћења (историјат Спаситељевог искупљења човека преподобни Анастасије као да излаже у обрнутој перспективи).

У делима преподобног Симеона Новог Богослова отвара се још један аспект схватања лика Божијег. Следећи многе друге свете Оце, преподобни Симеон полази од тога да је човек тројичан: ум, реч (слово) и душа¹⁰ дају пуноћу људске природе и боголикости. „Према лику Речи (Слова, Логоса) дата нам је реч (слово), јер смо словесни (логосни), од Слова (Речи,

Логоса)... Уистину, према Његовом лику душа сваког човека је словесно подобије Слова... Поседујући ум и реч (слово), она (душа) их суштински поседује неразделиве и несливене и исто тако једносуштне (према подобију Тројице; В. Л.)... Ако уклониш једно од троје, уједно ћеш, наравно, уклонити и све... Без

душе не могу постојати ни ум, ни реч (слово). Дакле, према лику исто тако помишљај и о Прволику“ (Симеон 1993: 146-147). За преподобног Симеона, Син-Логос је Лик Оца, али услед неразделивости Ипостаси Пресвете Тројице Он је уједно и Лик Тројице; човек је позван да постане свестан себе не само као лика Божијег, него и као лика Тројице. Осим тога, према преподобном Симеону свест о сопственој тројичности помаже човеку да усходи ка Прволику. Раније су ову мисао развијали преподобни Анастасије Синаит и други Оци (Анастасије 1990: 304, 305, 310-314), а доцније преподобни Григорије Синаит: „Као што у човеку постоје ум, реч (слово) и дух, нема ни ума без речи, ни речи без духа, него су увек и једно у другом, и сами по себи. Ум говори посредством речи и реч се испољава посредством духа. Према овом обрасцу човек носи слабашну слику неизрециве и првообразне Тројице, показујући и у овоме своју створеност према лику Божијем“ (Добротољубље 1993: 5, 134).

Свети Василије Велики говори о два схватања, „разумевања“ лика Божијег у човеку. Прво је „богоподобно“: Лик Божији састоји се у поседовању божанских својстава (Василије 1846: 1, 173). Свети Григорије из Нисе суштину лика Божијег исто тако види у свеукупности врлина (према контексту: својстава). Творац је њима, као бојама, „украсио“ Свој лик у човеку (Григорије 1995: 16, 26). Позитивно (катафатичко) богословље даје нам детаљан опис својстава или имена Божијих. Свети Дионисије Ареопагит¹¹ у књизи „О Божанским Именима“ детаљно говори о именима као што су Сушти, Живот, Ум, Премудрост, Истина, Реч (Слово, Логос), Љубав, Добро, Светлост, Лепота, Воља, Слобода и др. Сва ова имена-својства се у подједнакој мери могу применити и на Оца, и на Сина, и на Духа, то су имена Пресвете Тројице. У човеку су, међутим, ова божанска својства само „отис-

ци“ (εἰκόνα), одрази, обличја небеских, божанских својстава. Она се од божанских (својстава) разликују и својом ограниченошћу и могућношћу њиховог неправилног развоја и употребе. На пример, једно од имена Божијих јесте и Живот: то је Живот који је „наджив и животоначалан“ (свети Дионисије Ареопагит), Живот вечни, неподложен смрти, Живот који свој извор има у себи самом, Живот који ствара сваки други живот. У људском лику ово божанско својство ограничено је својом зависношћу од Бога, извора живота. Осим тога, човек овај дар Божији, ово боголико својство може и да не искористи за проналажење Живота вечног и за потпуно уподобљавање овог својства његовом божанском Прволику него, напротив, за порицање Живота, за неопозиво помрачење лика Божијег у себи, за то да „на широка врата“ уђе у вечну пропаст. Овакву

могућност човек има и у односу на сва друга боголика својства која су му дарована од Бога, тј. на Слободу, Вољу, Љубав.

Сагласно светом Василију Великом, упоредо с „богоподобним“, постоји и друго схватање лика, које не негира прво: лик Божији садржан је у „телесном обличју“ (Василије 1846: 1, 173). Син Божији, Нетварни Лик, оваплоћује се ради човековог спасења и прима на Себе телесни лик „од праха земаљског“ како би га обновио, изнова створио и пре-образио, како би му вратио првобитну чистоту. Дакле, а) човек је створен према Лику Божијем и носи у себи пре свега Лик Друге Ипостаси, Лик Сина Божијег; б) услед недељивости трију Лица Пресвете Тројице, човек се одређује и тројичношћу свог унутрашњег духовног устројства; в) лик Божији у човеку носи у себи божанска својства која му је даровао Господ; г) најзад, човек представља лик Божији и по свом „телесном обличју“, предизображавајући Богооваплоћење.

До сада је било речи само о лику Божијем; Бог је, међутим, човека створио „и по подобју“ (καθ' ὁμοίωσιν, 1 Мојс 1, 26) и управо појам „подобје“ уноси динамику у схватање лика. Лик Божији је немогуће изгубити, он припада самој човековој суштини; он му је дат као залог његовог заједничарења у Богу, у вечном животу; овај залог човек може да оскрнави, да га одбаци свим својим животом, али он га не може изгубити у потпуности, нити му га Бог може отети. Ма колико „иконолик“ поцрнео, човеку увек остаје могућност да га очисти на путу покајања и повратка Богу. У првородном греху било је изгубљено подобје Божије, које је даровано Адаму. Очистити лик Божији у себи значи вратити му изгубљено подобје Прволику. Зато свете људе, који су у себи васпоставили лик небески, Црква назива „пре-подобнима“.

У динамици „развоја“ лика може се пратити постојање одређених ступњева:

а) Адам пре грехопада: лик Божији сија у њему у свој чистоти, лепоти и делотворности, подобје поседује првобитну чистоту;

б) човек који „лежи“ у греху (Адам после грехопада): лик Божији је на различите начине и у различитој мери затамњен, па чак и сакривен грехом, док је подобје изгубљено;

в) свети човек: унутрашњи неуништиви иконолик очишћен је подвигом, постом, молитвом, животом испуњеним врлинама, и откривен свету, усмерен ка Прволику; у светоме (преподобном) обновљено је, васпостављено је подобје;

г) Христос Логос и Лик Божији: рођени Прволик, нетварна Првоикона, небески Архетип;

д) Бог невидљиви, чији иконолик представља човек кроз Прволик, кроз Христа.

Као што видимо, богословље иконе повезано је с најважнијим догађајима Свештене Историје: са стварањем човека; са првородним грехом и претварањем лика из непропадљивог у пропадљив, из небеског у земљани; са васпостављањем лика Божијег у човеку кроз Христа, захваљујући Богооваплоћењу. Богословље иконе постало је једна од најважнијих катихетских особености, које су током бројних векова формирале својеврсност православног свести и погледа на свет; оно је, исто тако, послужило и као теоријска база, као богословско

утемељење црквене, храмовне, литургијске уметности, а пре свега иконописа. Реч „εἰκών“ (иконолик) показала се по свом семантичком богатству способном да изрази најважнију богословску идеју: икона није обично изображење, јер је у том случају немогуће њено поштовање. Другим речима, поштовање се у том случају ни по чему не би разликовало од идолопоклонства, већ је икона и изображење, и његова идеја, лик и Прволик, чије се јединство у богословљу иконе схвата као невидљиво, али реално благодатно „присуство“ божанске енергије оригинала у изображењу: у икони светога – самога светога, у изображењу Богородице – Саме Пресвете Деве, у икони Христа – Самог Господа.

У наставку ћемо, упоредо с речима „икона“ и „лик“ употребљавати и термин *иконолик*, да бисмо, с једне стране, подвукли унутрашње јединство и узајамну повезаност двају појмова, а са друге да бисмо нашу употребу речи приближили грчкојезичкој терминологији из епохе иконоборачких расправа.¹² У првој приближности иконолик је *откривено* двојединство Прволика и лика, божанског и људског, невидљивог и видљивог.¹³ У следећим главама постепено ћемо откривати и прецизирати смисао обухваћен овим појмом.

Превела са руског Антонина Пантелић

напомене:

¹ Овде се не обраћамо старојеврејском оригиналу Старог Завета, пошто би у том случају било потребно да се осврнемо на неколико важних питања која нису у директној вези с темом књиге. Византијско и уопште ранохришћанско грчко-паганско богословље је приликом тумачења библијског текста често придавало значај неким нијансама мисли, које се могу уочити само у грчком преводу и, пошто управо он чини темељ богословља иконе, питање подударности цитираних стихова са старојеврејским текстом остављамо по страни.

² Ако предлог *κατά* означава „по“, онда се предлог „ἐν“, који налазимо у овом стиху, може превести предлогом „у“ с локативом (у руском и с акузативом), а такође и „унутар“, „унутра“. Дакле, сагласно овом стиху Светог Писма, човек је створен „у лику“ Божијем.

³ У темељним и прецизним коментарима датим уз своје нове преводе преподобног Максима Исповедника А. И. Сидоров примећује: „Што се тиче 'Прволика', овај појам треба да буде у корелацији с Богом Оцем“ (Максим 1933: 1, 304). Он такође наводи цитате из светих Отаца, који, по нама, не потврђују ову мисао (у сваком случају, не дају њену убедљиву потврду).

⁴ Спој „Лик Прволика“ употребљава неколико пута свети Григорије Богослов. Упутно је обратити пажњу на то да у сва три случаја иза ових речи долазе следеће: „Природа, једнака Родитељу“, „Природа, једнака Очевој“ (Григорије 1994: 2, 20, 51, 66), тј. свети Григорије хоће да истакне једнакост, једнородност Сина Оцу, предвечно рођење Сина као Светлости од Светлости, Бога истинитог од Бога истинитог. Он, међутим, Сина уједно назива и „Лицом бесмртног Оца“ (Григорије 1994: 2, 97), док у оним случајевима кад говори о пореклу лика од Прволика, под Прволиком подразумева Христа (Григорије 1994: 1, 402).

⁵ Климент Александријски, свети Јован Златоусти, свети Кирил Александријски, свети Иринеј Лионски, свети Григорије из Нисе, преподобни Максим Исповедник, преподобни Јован Дамаскин и др. (Анастасије 1990: 315).

⁶ Свети Атанасије Велики, свети Григорије Богослов, свети Методије Олимпијски, свети Епифаније Кипарски, преподобни Максим Исповедник, преподобни Јован Дамаскин и др. (Анастасије 1990: 315).

⁷ Свети Јустин Мученик, свети Иринеј Лионски, свети Атанасије Велики, свети Григорије из Нисе, преподобни Јован Дамаскин и др. (Анастасије 1990: 315).

⁸ Свети Епифаније Кипарски, свети Иринеј Лионски, Климент Александријски, блажени Диадок Фотички (Анастасије 1990: 315).

⁹ Господ те је створио тако, каже преподобни Атанасије даље, „да ти, (будући створен) по лику и подобију Божијем, имаш у себи лик и подобије, изображења и примере Свете једносуштне Тројице, и да гледајући на свој лик, одражен у устројству (твоје) душе, не осећаш колебања у односу на тајну Тројице... У својој ћеш души пронаћи оне неописиве одразе, слике и обресе свега онога што се благочастиво изриче поводом Божанства“ (Анастасије 1990: 311, 312).

¹⁰ Други свети Оци, на пример преподобни Јован Дамаскин, именују ум, реч (слово) и дух (Јован 1893: 102).

¹¹ Не упуштајући се у научне дискусије о ауторској припадности „корпуса ареопагитика“, ми у складу са црквеним предањем и сагласно таквом ауторитету какав је преподобни Максим Исповедник, аутора цитираних дела називамо светим Дионисијем Ареопагитом.

¹² Не желећи да компликујемо и оптерећујемо текст новим термином „иконолик“, најчешће употребљавамо сва три појма (лик, икона, иконолик) као синониме.

¹³ Речи „невидљиви“ и „видљиви“ употребљавамо у светоотачком схватању: невидљиво јесте област чистог бића Божијег у Његовом Тројичном јединству, то је такође и Царство Небеско (у стварању – небо), област обитавања бестелесних анђелских сила и светих; видљиво је, пак, тварни свет који окружује човека, Васељена.

Архимандрит Николаос Хаџиниколау

ПРИРОДА И СТАТУС ЕМБРИОНА

Православни хришћански приступ

Предавање одржано на трећем Биоетичком Симпозијуму Савета Европе, Стразбур 15-18 децембар 1996. године, представља поглавље из књиге Слободни од генома, приступи православне биоетике, која је у припреми за штампу у оквиру издавачке делатности Епархије шумадијске

А. УВОД

У својој дуговековној традицији, православна хришћанска вера је на различите начине настојала да изрази своја искуства и конципира учења о природи ембриона. Јасне формулације канонског права, богословска истраживања и ставови Отаца Цркве, који из тајне начина оваплоћења Бога у личности Исуса Христа, из догађаја Благовести Пресвете Богородице (Христовог зачећа), и рођења Марије Деве и Господа, изводе вредне антрополошке закључке. Такође се и савремени ставови Светих Сабора Православних Цркава, често односе на природу фетуса и одређују права којим ће се даље кретати.

Б. ПРИРОДА ЕМБРИОНА

1. Ембрион је човек

Ембрион има почело и човечанску перспективу. Његове ћелије, његов генетски материјал, морфологија и физиологија, све је људско. Такође, и његова способност да израста једино у савршеног човека и ни у шта друго, потврђује његов људски идентитет. То је разлог због чега ометање његовог развоја не представља једноставно заустављање биолошког процеса трудноће, већ уништавање људског живота са перспективом вечности. Ембрион је више оно шта ће постати, од онога што се чини да јесте. Сав је човек.

Такође, и током девет месеци које проживи у утроби своје мајке, у њеној материци, јесте човек, тј. човеков ембрион. Током трудноће жена доживљава и испољава гранични сензибилитет људске природе. Основна функција женског тела, према чему је усмерен и читав женин живот и постојање, је репродуктивна. Жена постоји, онаква каква јесте – анатомски, физиолошки и емотивно, за ембрион и трудноћу. Ко би онда могао да порекне људски идентитет једном бићу које има људски почетак, садашњост и перспективу?

Тренутак зачећа, конкретније фертилизација, има огромну тежину. Две независне ћелије, сперматозоид и јајна ћелија, сједињују се у један неразделиви, нови и неповратни ентитет. Уколико остану сами за себе, ако не заврше у смрти, у најбољем случају остаће оно што јесу – једноставне ћелије, а не оно што су предодређене да постану – нови људски живот. Свака јајна ћелија и сваки сперматозоид, сами по себи, имају људске карактеристике, јесу људски, али нису човек. Међутим, оплођена јајна ћелија већ јесте људски живот, јесте човек.

Фертилизација доноси нешто свето и тајно: доноси јединственост. Једном оплођена јајна ћелија не може да буде поново оплођена од стране другог сперматозоида. Карактеристике новог људског живота су неопозиво идентификоване: фертилизација је коначна и неповратна. Свака јајна ћелија може изабрати било који

сперматозоид како би прешла у живот – међутим, већ оплођени зигот предодређен је да пређе са својим карактеристикама сперматозоида из живота у биолошку смрт, остављајући искључиво сопствени неизбрисив траг у животу.

Иреверзибилност, с једне стране, и јединственост, са друге, одевени су у осећање светости, прву карактеристику плода који јесте човек. Зигот, ембрион од првог дана, формирани ембрион или новорођенче од девет месеци, дете, тинејџер, одрастао човек, старац, све фазе људског развоја имају савршени људски идентитет. Ембрион је савршени човек по природи, иако је непотпун и стално се усавшава кроз фенотипске експресије и организације. Да ли постоји неко ко може да докаже супротно?

2. Ембрион је личност са идентитетом

Веома је значајно и често питање када човек оживљава и када стиче (постаје) „личност“? Сваки напор у покушају прецизног хронолошког утврђивања овог тренутка представља ризик од скретања у схоластицизам.

Православна Црква се са поштовањем односи према читавом животу (историји) човекове личности, од тренутка његове оплодње па све до његовог одласка у „схатон“ овога света, вечност. Ембрион не припада једноставно људској врсти – ово је човек, али поседује конкретне физичке карактеристике и особености које

му дају идентитет, и које су јасно уочаљиве и различите од сваког другог људског ембриона – ово је човекова личност. Сваки човек је јединствен и његово разликовање од других људи почиње од момента његовог зачећа, када задобија људску природу, енти-

тет, идентитет и потенцијал, без обзира на промене које могу настати у будућности. Јајна ћелија је од мајке и носи своје карактеристике. Сперматозоид припада оцу и носи свој генетски материјал. Оплођена јајна ћелија има свој јединствени генетски израз и идентитет. Поседује различитост и новонастали јединствен генетски идентитет, који подсећа на родитеље, али се истовремено и веома разликује од њих. Ово је нова личност у настајању и ми смо дужни да је поштујемо и да јој помогнемо. Ово је први елемент који ембрион чини личношћу. Аутономија, самосвест, или самовласност, људски изглед и име представљају елементе који употпуњују и заокружују, комплетирају личност.

Генетски материјал сваког сперматозоида и сваке јајне ћелије од једне исте особе је идентичан. Међутим, од истих родитеља рађају се различита деца. Иста јајна ћелија и исти сперматозоид могу дати небројено много комбинација, онолико колико има комбинација њихових хромозома. Стога, фертилизација, с једне

стране, чини ембрион независним у односу на комбинације и коначно уобличавање његовог генетског материјала, док, са друге, одређује његов генетски идентитет. Сваки ембрион је неограничен и независан. Родитељи заиста имају одговорност и обавезу у погледу његове заштите – јер су га желели и створили – али је он независан у погледу права завршетка свог развоја, у циљу изражавања сопствене воље.

3. Ембрион је душа жива

Православни хришћански поглед на човека, живот и свет снажно је богоцентричан. Центар свега је Бог а мера свега је способност приступа Њему. Човек, баш сваки човек без изузетка, има вредност не као пролазно рационално биће, него пре свега као вечна и бесмртна икона Божија. Све што се позива на физичке или биолошке димензије има много мању вредност и тежину од онога што се односи на његову божанску ипостас.

Дар живота, биолошког живота, је велики и непроцењиви дар, један од највећих дарова човеку, засигурно не зато што је повезан са нечим што умире, природним човеком, већ зато што означава нешто што не умре, духовног човека; зато што се почело живота подудара са почетом душе и развој првог одређује стање другог.

Душа не представља природне карактеристике карактера, ни наслеђене особине, нити се односи на тип личности. Душа је елемент човека који му даје могућност светости или греха, одрицања од Бога или сагласности са Његовом објавом. Душа је оно што нам омогућује да или останемо мали људи, људи по природи, или да стекнемо божанску физиономију по благодати. Душа живи након смрти, делује изван природних закона, уместо детерминизма има слободу, слободу самоуништења или усавршавања у добру; може бити оплођена енергијом благодати Божије и може да учини човека причасником божанске природе.

Због тога биолошки живот има непроцењиву вредност. Он није само дар од Бога, већ и јединствена прилика: прилика обожења, односно учешћа створеног човека у нествореним Божанским енергијама, у божанству Исуса Христа.

И због тога што је, према православном хришћанском разумевању, душа претежнија од тела, живот након смрти је стварнији него ова стварност, будућност животнија него садашњост и Бог неупоредиво узвишенији у односу на човека; тело, садашњост, човек и биолошки живот имају непроцењиву вредност. Тело је храм душе. Човек је икона Божија и његов садашњи живот је (свето)тајински сасуд оног будућег. Улога првих, природних, пролазних, овога живота, тела, човека је да службују другима: вечности, души, Богу. Из тог разлога, душа је уједињена са телом, вечност је повезана са временом, а човек је непојмљив без Бога.

Из ове перспективе истине, коју Црква потврђује својим искуством и животом, произилази чињеница да почело живота обележава јединствен и непоновљив догађај од великог значаја: рођење душе. Дакле, у сваком ембриону, заједно са ћелијском пролиферацијом,

која карактерише развој тела и, заједно са наследним преносом карактеристика, обликује човекову личност, савршава се још један процес – рођење његове душе. Својом душом човек ће прећи из људског одела у рухо божанства, из времена у вечности, из пропадљивости у непропадљивости, из физичке сличности са својим родитељима у духовно подобје Божије. Унутар ембриона живи Бог.

Према томе, почело живота подразумева и почело душе. Због тога наше рођење има већу тежину од тренутка наше смрти. Почело живота, не само тренутак зачећа, него и читав период трудноће, има много већи значај од његовог наставка, због тога што је рођење почетак вечности, док смрт означава крај темпоралности, па тако, заправо, означава извесну пролазну чињеницу, која не представља крај, већ другу врсту почетка који води у бесконачни и вечни живот.

В. ЕМБРИОН ПРЕМА ПРАВОСЛАВНОМ БОГОСЛОВЉУ И ПРЕДАЊУ

Основни извори из којих Црква црпи своје поштовање према ембрионалном животу су референце из Старог и Новог завета, одређени свети канони и литургијски текстови и предање.

Тако, у првој глави Јеванђеља по Луки налазимо да Богородица отиде хитно у горски крај,¹ код Јелисавете, трудне мајке Јована Крститеља, непосредно након догађаја Благовести, њеног, дакле, зачећа. У тренутку овог откривењског сусрета, који Јеванђелиста Лука није без разлога навео, видимо да ембрион Претеча када чу поздрав², заигра у утроби,³ заиста, од радости,⁴ се испуни Духа Светог⁵ мати његова, и да га јасно назива дијете.⁶

Штавише, узбуђење Јована Крститеља било је изазвано препознавањем фетуса као Господа Исуса Христа, који је био стар само неколико дана, јер је Богородица у журби, дакле одмах након зачећа Господа, посетила Јелисавету. Из истог разлога и Јелисавета Марију назива мати Господа.⁷ Све ово јасно указује да фетални статус Јована Крститеља ни у ком случају не угрожава потпуно исказивање његове личности, нити ограничава Божанство Господа, упркос чињеници да је Господ дете (фетус) старости само неколико дана. Догађај сусрета Марије и Јелисавете и „играње“ ембриона Претече у утроби своје матере, када је препознао ембрион Исуса, упућује не само на његову биолошку покретљивост, већ и на савршени духовни израз његове душе у ембриону.

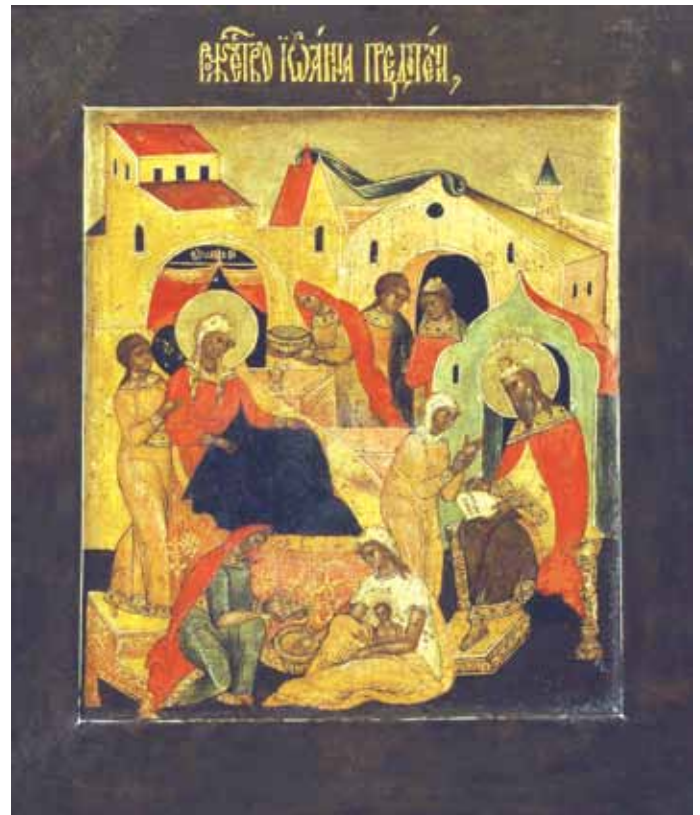
Богочовечански живот Господа није започео са Његовим пунолетством, нити Његовим рођењем, већ смирено од момента зачећа. Да би човек постојао није потребно да се појави или да се покаже. Господ је тако био исти Богочовек и у време Свог Преображења, и као беба у Витлејему, као и у утроби Богородице. Сходно томе и човек, у свим фазама свог биолошког испољавања, и као старац, и као млад, и као беба, и као ембрион стар само неколико тренутака, један је исти човек.

Аналогне референце у текстовима Старог завета указују на чињеницу да је ембрионални узраст један од стадијума у човековој еволуцији, током кога благодат Божија делује на човека. Тако се и у књизи Псалама, као и у Пророчким књигама, сусрећемо са јасним изразима који потврђују чињеницу да је Божија благо-

дат активна и Његова воља изражена и у периоду бременитости. Фетус не представља једноставан збир или комбинацију ћелија или органа, или штавише, беживотно ткиво у мајчиној утроби, већ је личност у којој, као и код сваког другог човека, благодат Божија неометано делује и може слободно да се изрази.

Интересантно је да пророк Исаија исповеда да је стекао комплетну личност са именом још пре рођења, од утробе своје мајке: Господ ме позва од утробе; од утробе матере моје помену име моје... који ме је саздао од утробе материне да сам му слуга, да му доведем на траг Јакова; ако се Израилљ и не сабере.⁸

Слично говори и пророк Јеремија, који је је примио посвећење за пророчку службу још у свом ембрионалном узрасту: Прије него те сздах у утроби, знах те; и прије него изиде из утробе, посветих те; за пророка народима поставих те.⁹

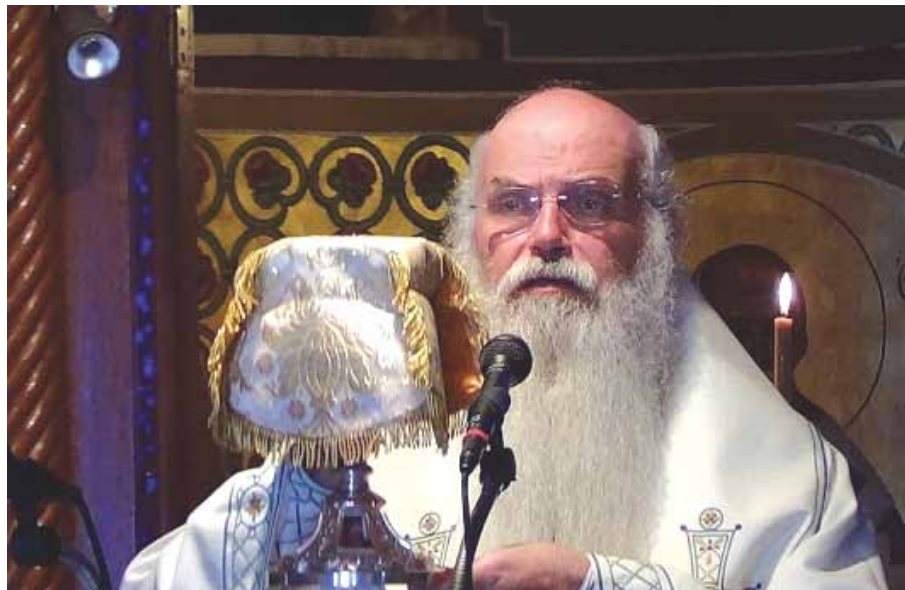
И заиста, у књизи Псалама псалмопојац проповеда о посебном Божјем промислу у односу на сваког човека, почевши од његовог зачећа: Јер си ти створио што је у мени, саставио си ме у утроби матере моје. Хвалим те, што сам дивно саздан. Дивна су дјела твоја, и душа моја то зна добро.¹⁰ И још додаје: За тобом пристајем од рођења, од утробе матере моје ти си Бог мој.¹¹ Ако је ембрион имао Бога, има и душу!

Слично мишљење износи и апостол Павле у својој посланици Галатима, у којој тврди да позив упућен њему од Бога дагира још из периода када је био у утроби своје мајке: А кад би угодно Богу, који ме изабра од утробе матере моје и призва благодаћу својом.¹²

Тако Бог позива, освећује, предиспонира, даје име пророцима и апостолима, још у њиховом ембрионалном узрасту. Као што иза смирења дијете повито лежи у јаслима, Витлејем крије Христа Господа,¹³ исто тако, иза сваког ембриона лежи смирени човек, савршена икона Бога.

Црква наглашава своје веровање у светост и важност догађаја зачећа, чиме поштује зачећа личности

божанске економије, а пре свега она слави тајну зачећа Господњег, на дан Благовести Пресвете Богородице, 25. марта (7. априла), затим, зачеће Пресвете Богородице 9. Децембра (22. децембра), и коначно зачеће Светог Јована Крститеља 23. Септембра (6. октобра).

На основу овога је утемељена формулација њених светих канона који се односе на индуковани или спонтани побачај. Тако, на пример, Свети Василије Велики у свом 8. правилу говори: „И оне које дају лекаства за побачај, убице су и оне, а и оне које узимају плодубиствене отрове.“¹⁴ Непрекинуто предање Цркве још од првих векова њеног постојања¹⁵ препознаје у ембриону светост савршене иконе Божије, једне личности која се, кроз опстанак на овом свету, бори да вечно живи у Царству Божијем.

На основу свега овога, могли бисмо да кажемо да је фертилизација најважнији стадијум човековог биолошког живота, јер му дарује ентитет и неповратни идентитет личности. Сви остали стадијуми, и поред њиховог неоспорног значаја, представљају стадијуме његовог развоја. Ни један други тренутак, ни време његове имплантације, ни четрнаести дан, нити формирање нервног система, ни завршетак органогенезе, као ни оно што ембриону даје иконизацију, није могуће сматрати даном почетка живота ембриона. Душа се не имплантира у тело, она се рађа заједно са њиме, инхерентна је са телом.

И заиста, Свети Григорије Ниски у свом тексту „О стварању човековог говора“, детаљно говори и о истовременом рађању човековог тела и душе: „Будући да је човек, састојећи се од душе и тела, јединствен, нужно је да се претпостави једно заједничко начело његове грађе, како се он не би показао ни као ни старији ни као млађи од себе самога, уколико би телесно у њему претходило, а остало следило за њим... Приликом стварања сваког његовог дела није се једно појавило пре другог – нити душа пре тела нити супротно...“¹⁶

Коначно, као што телесна интеграција човека захтева вишемесечну биолошку припрему, трудноћу, на исти начин и поступак „о-душевљавања“ и испољавања душе има своје трајање; почиње са зачећем да би се у наставку њено стварање заокружило. Колико напредује биолошка интеграција човека, толико се повећава и степен откривања функција душе. Према Светом

Григорију Богослову, као што тело расте и усавршава се, тако се мудрост, разум и врлине уливају у душу.¹⁷

Г. ПРАВА ЕМБРИОНА

Из чињенице да је ембрион човек, личност и душа у развоју, зависни живот који произилази из жеље других и неспособан је да се одржи и сам заштити, произилазе његова безбедност и права.

Прво је право на идентитет, право да покаже сопствени идентитет и личност. Уместо да ми одлучујемо шта је и ко је, требало би да нам се он сам открије. Да поврди да ли јесте или није савршени човек и да открије своје физичке и душевне особине које га чине различитим и издвајају га од свих осталих људи. Ово његово право мора бити обезбеђено од стране науке и друштва. Ембрион је много више оно што ће тек постати, од онога што је сада. Међутим, он не може то да постане ако се не заштити оно што је сада.

Друго право је право на живот. Природни пут ембриона јесте пут савршеног човека. Право на живот морамо препознати, обезбедити и старати се о њему. Ембрион мора да достигне аутономију властитог живота под најбољим могућим условима. Међутим, сврха његовог постојања треба да буде искључиво живот, никада експеримент (експериментални ембриони), вишак („вишак“ ембриони) или чекање у смрзнутом стању (замрзнути ембриони). Тужно је да је за хиљаде ембриона топлина мајчине утробе замењена леденим окружењем хладњака, а могућност њиховог живота перспективом експериментисања и смрти.

Треће право ембриона је право на вечност. Ембрион поседује бесмртну душу. Његово право да се ослободи из утробе биолошког живота и пређе у живот вечности је исто право Бога на „фертилизацију“ – да се сједини са човеком – и право на „умножавање“ – да подели Своје божанство са Својим иконама, Својим створењима.

Д. ЗАШТИТА И ПОШТОВАЊЕ ЕМБРИОНА

Опште је познато да је живот одојчади и мале деце нарочито осетљиво питање, не само појединачних личности, него и сваког друштва и човечанства као целине. Њихова невиност, њихова борба за интеграцију у овом животу и њихова немоћ да се старају сама о себи, свакако оправдавају осетљивост која их окружује осећајем светости и поштовања.

Исти елементи и то у још већој мери, могу се запазити у односу на сваки ембрион. Ни он није учинио ништа нажао нити је икога повредио. Он долази у живот вољом, сагласношћу и, у најмању руку, учествовањем неких других – његових родитеља. Његова борба за опстанак, степен његове зависности и немогућност да се заштити, још је већа. Апсолутна зависност живота ембриона у мајчиној утроби представља већу светињу од независног живота новорођеног детета. Родитељи имају дужност да се о својој деци брину док не одрасту. Исто тако, ако дамо живот неким ембрионима дужни смо и

да их заштитимо и помогнемо им да преживе, због тога што њихов живот у потпуности зависи од нас који можемо, и то веома лако, да их уништимо.

Душевна смрт човека разликује се од његове биолошке смрти, као вечност од коначности. Неопходност да се пружи прилика за живот и вечност почетку за који смо дали пристанак, чини вредност живота незаштићених ембриона већом не само од жеље родитеља за децом, већ и од њиховог живота. По овој аналогiji, убијање ембриона представља негирање Бога, спречавање Његовог испољавања (Његове воље) у овом свету. Биолошко зачеће човека у утроби његове мајке подудара се са његовим духовним зачећем у Божијем уму. Ко спречава наставак првог, у суштини забрањује и вечну перспективу другог.

И као што борбу новог детета за одрасло доба и сазревање не треба спречавати, тим пре ни борбу ембриона да у себи угости душу не би требало осујећивати.

Ђ. ДУХОВНО ПОИМАЊЕ ЖИВОТА

Православље има наглашен есхатолошки карактер. Оно што покреће наше животе није оно што јесмо, нити оно што радимо, већ оно што можемо постати. Тако, будућност као могућност добија већу тежину од садашњости као реалности. И то зато што је Царство Божије, „есхатон“, ближе истини од опипљивог и видљивог света садашњости. У складу са тим, ембрион је много више оно што може да постане – о-духовљени човек, а мање оно што се чини да јесте – хелијски поредак у развоју.

Човек је, пре свега, бесмртна душа. Његова вечност почиње са његовим зачећем. „Потенцијал“ сваког људског ембриона не представља апстрактну филозофску премису, већ есхатолошки циљ те исте људске природе. Овај наш „потенцијал“, будућност, перспектива, оно што можемо постати или због чега смо призвани у постојање, одржава нас (штити) и даје смисао овом кратком и смртном животу. Његово пропадање ми проживљавамо сваког тренутка, а у његово скраћивање се уверавамо у свакој прилици. Сваки покушај да побољшамо наше садашње стање, уколико је усмерен ка вечности, јесте божански (θεϊκή); међутим, уколико подразумева наше заробљавање у садашњости, ма колико исправно да делује, у коначној линији јесте трагичан.

Свет у коме живимо је мистериозни свет, свет који комбинује дубину пада нас као људи, са Божијим страдањем за многе, за све и за ново стварање. Нећемо постићи велики успех ако побољшамо наш пролазни, кратки и пропадљиви земаљски живот. Међутим, успех је велики ако данас дозволимо једном ембриону да живи вечно – ако у овој тешкој борби, коју заједно са својом мајком води за живот, пронађе у нама, а посебно у својој мајци, искрене присталице.

Експлозија генетике и биологије у данашњем времену је неоспорна. Равнотежа између светлости живота и избора наметнуте смрти за једно људско биће, чини се невероватном и неописиво осетљивом. Толико је откривењска, да открива тајну спајања живота са душом – лепоту пролазног са величином вечности, блештавост реалности са страхопоштовањем ишчекиваног. Истовремено, толико је претећа да може да стави тачку на човекову духовну слободу и да спречи почело вечности ембриона.

Превео са грчког свештеник Драган Поповић

напомене:

¹ Лк 1, 39.

² Лк 1, 41.

³ Лк 1, 42.

⁴ Лк 1, 44.

⁵ Лк 1, 41.

⁶ Лк 1, 41 и 44.

⁷ Лк 1, 43.

⁸ Ис 40, 1 и 5.

⁹ Јер 1, 5.

¹⁰ Пс 139, 13-14.

¹¹ Пс 22, 11.

¹² Гал 1, 15.

¹³ Лк 2, 12.

¹⁴ Μεγ. Βασιλείου, Ἐπιστ. ρη', Κανονικὴ Α' Ἀμφιλοχίῳ περὶ Κανόνων 2, PG 32. 677A.

¹⁵ Διδαχὴ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, II, 2 ΒΕΠΕΣ 2, 215. Βαρνάβα Ἐπιστολὴ XIX, 5 ΒΕΠΕΣ 2, 242.

¹⁶ Ἀθηναγόρου, Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν 35 ΒΕΠΕΣ 4, 309 (19-20).

¹⁷ Γρηγ. Νύσσης, Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, ΕΠΕ 5, 206.

У наставку Свети Григорије даје додатну анализу: „Ми, међутим, о пшеничном зрну или о неком другом семену кажемо да оно у потенцији садржи облик класа – зеленило, стабло, влакна и плод. Ни о чему од тога не говоримо да по закону природе постоји или ниче пре природе семена, него кажемо да се према извесном природном поретку пројављује сила која је положена у зрно и да се ту не меша ни једна друга природа. Исто тако и за људско семе претпостављамо да оно у првом подстицају ка састављању, заједно са њиме има засејану и потенцију своје природе. Развијајући се и пројављујући са извесном природном доследношћу, оно напредује до савршенства, при чему не привлачи ништа споља, него само себе доследно доводи до савршенства. Не може се, дакле тврдити нити да душа постоји пре тела, нити пак тело без душе, већ да и једно и друго имају једно начело, како по вишем логосу – по првобитном Божијем благовољењу – тако и по другом логосу, састављајући се сваки пут приликом подстицаја ка рођењу.

Као што се у ономе што се полаже ради зачећа тела, пре обликовања (образовања) тела, не може видети развијеност телесних делова (удова), тако се у њему не могу појмити ни особности душе, док њена потенција не пређе у дејственост (енергију). И као што нико не сумња да то што је положено носи у себи обресе разлика делова тела и унутрашњих органа – не на рачун уплитања друге унутрашње силе, него тиме што положена потенција природно прелази у дејственост, тако можемо да разумемо и о души.

Чак и ако се она не препозна у откривању кроз енергије (дејства), она се и поред тога налази у положеном. Наиме, човеков облик, који свој завршетак треба да добије у удовима тела, у ономе што је положено присутан је у потенцији (могућности), а остаје сакривен због тога што му је немогуће да пројави услед постојања нужне доследности развоја. Тако, дакле, у њему постоји душа, иако се не пројављује, а пројавиће се кроз њој својствену природну енергију, напредујући заједно са телесним растом. Сила за зачеће не одваја се од мртвог, него од о-душевљеног и живог тела и због тога тврдимо да је сасвим правилно да не сматрамо мртвим и без-душним оно што не потиче од живог, а да би био подстицај ка животу.“

¹⁷ Βλ. Γρηγορίου Θεολόγου, Ἐπι Θεολογικά, Βιβλ. Α' Τόμ. Α', Ἐπι Δογματικά, Η' Περί ψυχῆς, PG 37. 453-454).

ОСВЕЋЕЊЕ ХРАМА У КАЛУДРИ

У четвртак, 12. јуна, када Црква Божија прославља преподобног Исакија Далматског, Његово преосвештенство Епископ шумадјски и администратор жички Господин Јован осветио је обновљени храм посвећен преносу моштију Светог Николаја Мирликијског Чудотворца у Калудри.

Епископу су салуживали архијерејски намесник лепенички и в.д. левачки, протојереј ставрофор Саво Арсенијевић, протојереј Бојан Димитријевић, протојереј Драгослав Цветковић, протојереј Мирослав Филиповић, протонамесник Саша Огњановић, јереј Иван Јовановић, протођакон Небојша Јаковљевић и протођакон Иван Гашић.

Давне 1885. године овде је била изграђена мала Црква брвнара, а 1970. године је изграђена зиданица, на којој су неуморно радили мештани Калудре, који су тада према својим могућностима помогли изградњу храма. За садашњу обнову овог храма најзаслужнији је Радмило Јеличић са својом породицом. Он је несебично приложио и све што је било потребно ради вршења богослужења у овој малој светињи.

По благослову Његовог преосвештенства Епископа шумадјског Господина Јована овом приликом одликовани су истакнути добротинитељи цркве у Калудри. Орденом Војда Карађорђа је одликован Радмило Јеличић, а граматом захвалности су награђени: протојереј Милутин Николић, председник општине Рековац Предраг Ђорђевић, Зоран Савић, Александар Милојевић и надлежни свештеник јереј Слободан Савковић.

Након чина освећења храма служена је Света архијерејска Литургија. У духовној поуци преосвећени

Владика Јован је поучио окупљене вернике да величина храма није битна и да храм не може бити мали, већ да је мала, скучена и сиромашна душа оног човека који нема Бога у себи и у свом срцу. Владика је нарочито истакао да црква спаја и зближује људе једне са другима и са самим Богом, и да веру није довољно сведочити само речима, него је неопходно то чинити хришћанским делима.

По завршетку Свете Литургије уприличен је пријем званица у новоподигнутом трпезару, а затим и гозба љубави која је спремљена несебичном љубављу свих парохијана, а посебно нарочитим добротинством Радмила Јеличића.

Слободан Савковић, јереј

ИЗ ЛЕТОПИСА ШУМАДИЈСКЕ ЕПАРХИЈЕ

ПРОСЛАВА ХРАМОВНЕ СЛАВЕ И РУКОПОЛОЖЕЊЕ У НАТАЛИНЦИМА

На дан Светог Цара Константина, Царице Јелене и преподобне Јелене дечанске, 3. јуна, Његово Преосвештенство Епископ шумадијски Г. Јован служио је Свету архијерејску Литургију у Наталинцима.

Епископу су саслуживали протојереј ставрофор Миладин Михаиловић, Архијерејски намесник опленачки, протојереј ставрофор мр Рајко Стефановић, Архијерејски намесник крагујевачки, заједно са свештенством и ђаконима Епархије шумадијске. Литургију је певао хор „Опленац“, са диригентом Маријом Ракоњац и професором појања крагујевачке богословије Немањом Старовлахом.

Светој Архијерејској Литургији присуствовао је велики број ђака из основне школе Милан Благојевић из Наталинаца.

У току Свете Архијерејске Литургије Епископ Јован је рукоположио у чин презвитера ђакон Остоју Пешића, који је службовао као ђакон и вероучитељ при храму Рођења Пресвете Богородице – Карађорђевој Цркви у Тополи, где је и постављен за пароха друге парохије при истоименом храму, на место досадашњег пароха протојереја ставрофора Миладина Михаиловића, архијерејског намесника опленачког.

Верном народу са пригодном беседом обратио се прота Рајко Стефановић истакавши речи Јеванђеља да је Христос Пут, Истина и Живот, да је Христос једини на коме можемо засновати свој живот и да је Он једини Пут који води у Живот Вечни. Ако на Христу будемо свој живот утемељили све има смисла, мимо тога све остало нема и губи своју вредност и смисла.

По завршетку Свете Литургије и опхода око храма Епископ је пререзао славски колач, након чега је уследио ручак и послужење за служашче и присутни народ, који су припремили надлежни парох, протонамесник Бранимир Товиловић, и црквени одбор цркве наталиначке.

Остоја Пешић, јереј

СЛАВА СТАРЕ МИЛОШЕВЕ ЦРКВЕ У КРАГУЈЕВЦУ

Стара Милошева Црква у Крагујевцу прославља Други дан Духова као своју храмовну славу. Због тога је у порти Светотројичког храма Епископ шумадијски Г. Јован дочекан од верног народа како би под старом липом, „записом“ ове Цркве, служио Свету Архијерејску Литургију уз саслуживање презвитера и ђакон Града Крагујевца.

Литургији је присуствовао градоначелник г. Верољуб Стевановић са својим најближим сарадницима, монаштво, ученици, представници Војске Србије, Полицијске управе Града, истакнути привредници и представници из области културе и образовања. Њима се по благослову Владике Јована, беседом обратио ректор крагујевачке богословије Свети Јован Златоусти, протојереј ставрофор Зоран Крстић, подсећајући да је на питање Господа апостолима шта они кажу о Њему, ко је он, апостол Петар одговорио: „Ти си Син Божији“, за шта је Господ дао обећање да ће управо на њему утврдити Цркву које ево и данас траје.

Црква је јединствени простор који је припремљен за вечност. Она је заснована на исповедању вере. Речи Симбола вере да је Исус Христос Син Божији, могу стајати написане на улазу у сваки храм. Ту истину Дух Свети носи кроз време и у историји Христа пројављује као Спаситеља. Наше сабрање у Цркви је слободно, али сем тога, ми смо у Цркви сви једнаки пред Господом. Зато Јеванђеље које смо чули (Мт, зачало 75.) говори о „малим људима“. Господ је

дошавши да служи управо један од тих малих који се овде помињу. Наш однос према малима и према ближњима ће бити главно мерило на страшном суду. Кроз ближње ћемо се спасавати или пропадати, била је поука ректора Зорана Крстића вернима окупљеним на Светој Литургији.

Литургију су својим појањем улепшали професор појања крагујевачке богословије Немања Старовлах са свештенством шумадијске епархије и ученици ОШ Ђура Јакшић, који уз помоћ свог вероучитеља Миодрага Крстића брзо напредују у овладавању црквеним појањем.

Након Литургије и ломљења славског колача, Духовско дружење је настављено у порти храма послужењем за верне, а потом и свечаним славским ручком за све госте у Хотелу Крагујевац.

Мирослав Васиљевић, протођакон

ЛИТИЈА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

На Други дан Духова, када Стара Милошева Црква прославља своју храмовну славу, у Граду Крагујевцу се одржава градска литија предвођена Епископом шумадијским Г. Јованом заједно са градоначелником Града Крагујевца Верољубом Стевановићем.

Након одслужене вечерње службе, литија је кренула из порте Старе Цркве главном улицом, кроз пешачку зону града, традиционално до Крста, где је Епископ Јован прочитао молитве за напредак Града Крагујевца. Након молитве код Крста, литија се главном улицом поред Општинског суда упутила ка Првој крагујевачкој гимназији, где су ученици Веронауке Музичке гимназије приредили краћи уметнички програм. У литији је учествовао градоначелник Града Крагујевца Верољуб Стевановић, припадници

Војске Србије, одред МУП-а, Вагрогасне јединице града Крагујевца, културно-уметничко друштво Смиље, ученици верске наставе ОШ Тура Јакшић са својим вероучитељем Миодрогом Крстићем и многи други.

По повратку у порту културно-уметничко друштво Смиље и удружење естрадних уметника Града Крагујевца и Шумадије, одржало је свој програм. Прослава овог великог празника, рођендана Цркве, у вечерњим часовима је настављена концертном народне и староградске музике који је у порти Цркве потрајао до касних вечерњих часова.

Мирослав Васиљевић, протођакон

МОШТИ СВЕТИТЕЉА ДОНЕТЕ У СТАРУ МИЛОШЕВУ ЦРКВУ У КРАГУЈЕВЦУ

Са благословом његовог Преосвештенства Епископа шумадијског Г. Јована, верни народ Старе Милошеве Цркве добио је у своме храму мошти светитеља које су положене у кивот који се налази код десне певнице.

У кивоту се сада налазе мошти следећих светитеља: светог цара Лазара, свете Анастасије Српске, односно мајке светог Саве, светог Киријака Отшелника, светог владике Николаја Велимировића, светог Теофилакта Охридског и непознатог светитеља.

Мошти су у Светотројичком храму изложене свакодневно и током целог дана се могу целивати.

САБОРНО КРШТЕЊЕ У БАРАЈЕВУ

Један од најлепших догађаја који ће Барајевци дуго памтити збио се у суботу, 7. јуна, у порти храма Спаљивања моштију Светог Саве. Несвакидашње литургијско сабрање свештенства и верног народа, у периоду када су мошти Светог владике Николаја походиле Цркву у Шумадији, породило је нове хришћане у Архиепископском намесништву бељаничком. Тога дана је у току Литургије крштено 140 људи из Барајева и околине. Свету Литургију је служио старешина храма Светог Великомученика Георгија на Бановом Брду протојереј ставрофор Славко Божић уз саслужење шумадијских свештеника, протојереја ставрофора Виде Милића, протојереја Јовице Ескића, протојереја Александра Марковића, јереја Драгана Поповића, јереја Ивана Иванковића и јереја Владимира Димића.

Испред улаза на северној страни храма Светог Саве направљена је бина са базеном, а у трему храма на северној страни постављен је престо где је служена Света Литургија. Поред времена које је било идеално за овакав величанствени доживљај и услови за обављање Свете тајне крштења и миропомазања били су одлични захваљујући веома доброј организацији.

По древном хришћанском обичају, пред почетак Литургије обављено је оглашење, а затим је после малог входа извршено крштење и миропомазање нових чланова Цркве Христове. После прочитаног јеванђелског зачала уследила је беседа јереја Драгана Поповића.

У првом делу своје беседе, отац Драган је са одушевљењем похвалио свето сабрање и говорио о Светој тајни крштења и њеном значају за хришћане. У другом делу беседе говорио је о личности Светог Јована Крститеља, чије се треће обретење главе славило тога дана, онога који је положио руку на Христа и истакао да нема веће части од тога да неко крсти Сина Божијег. На крају је отац Драган напоменуо новопросвећенима да крштење није крај њиховог учешћа у Цркви већ је то почетак и оно се наставља пре свега у Светом

причешћу, позвавши их да што чешиће улазе у јединство са живим и Васкрслим Господом.

После причешћа свештеника и ђакона Светој чаши су приступили новокрштени али и други хришћани окупуљени на Литургији, коју ће, како ми рече један од њих, оставити дубок траг у срцима њиховим, истакавши да је ово нешто што се ретко догађа али се дуго памти.

ФЕСТИВАЛ ХОРОВА ЕПАРХИЈЕ ШУМАДИЈСКЕ У АРАНЂЕЛОВЦУ

Појте Богу нашем појте, појте цареви нашем појте!
(Пс 47, 6)

Фестивал хорова Епархије шумадијске одржан је ове 2014. године у Недељу свих светих, 15. јуна, у храму Светих апостола Петра и Павла у Аранђеловцу. Ово радосно духовно сабрање Цркве Божије у Шумадији отпочело је светом Архиепископском Литургијом коју је служио Преосвештени Епископ шумадијски Г. Јован, уз саслуживање свештеника и ђакона ове Богом чуване Епархије.

Има ли шта лепше на овој земљи од тога да Епископ са свештенством и верним народом узноси Богу молитвено литургијско пјеније, изображавајући тако ону небеску, вечну Литургију? И може ли бити торжественије Литургије од оне на којој једнаест хорова поје Богу по поретку и у дивном сагласју? Не знам, али ова света служба беше управо таква!

Красота овог Евхаристијског сабрања огледа се и у очинској поуци Епископа упућеној верницима беседом, али и у великој тајни Цркве, рукоположењу новог свештенослужитеља олтару Божијег.

Наиме, Владика је после прочитаног јеванђеља говорио о спомену на све свете Божије којима је ова недеља посвећена, и о томе да су они својим животима истински сведочили Свету Тројицу. Сваки светитељ је постао свет кроз испуњавање две највеће заповести Христове о љубави према Богу и љубави према човеку, на шта смо и сви ми позвани. Владика је нагласио да разлика између светитеља и обичног човека није у природи, већ у вољи, тј. у жељи и труду да се достигне светост.

Током Литургије Владика Јован је рукоположио ђакона Милоша Мијатовића из Аранђеловца у чин презвитера, наименовавши га за четврту парохију при овом храму и упутивши му поуку о узвишености, одговорности и тежини службе на коју је призван.

Након Свете Евхаристије, у порти Петропавловског храма одржан је Фестивал хорова, на коме су са по две нумере учествовали следећи хорови: Дечији хор „Свети Сава“ из Крагујевца, Дечији хор „Свети Симеон Мироточиви“ из Крагујевца, хор „Свети Димитрије“ из Лазаревца, хор „Благовести“ из Младеновца, Катедрални октет „Свети Роман Мелод“ из Крагујевца, хор „Свети Симеон Богопримац“ из Смедеревске Паланке, Женски хор при

храму Светих апостола Петра и Павла из Јагодине, „Хор младих“ Саборне цркве из Крагујевца, хор „Опленац“ из Тополе, хор „Свети Деспот Стефан Високи“ из Младеновца и хор „Света Анастасија Српска“ из Аранђеловца.

Александар Миловановић, јереј

ПАРАСТОС БЛАЖЕНОПОЧИВШЕМ ЕПИСКОПУ САВИ

Блаженопочивши Епископ шумадијски Г. Сава, био је други Епископ на трону Епископа шумадијских. Његово старање за спасење у Господу Исусу Христу свих људи, једино се може вредновати пред лицем Бога Живога кога је тако ревносно сведочио. Он је био човек отвореног духа, уман, радан, пожртвован, стрпљив пастир, спреман да саслуша и добро и зло, не штедећи никада ни време ни снагу.

У уторак 17. јуна 2014. године, навршило се 13 година од упокојења блажене усломне Епископа шумадијског Г. Саве (1930-2001.). Његово Преосвештенство Епископ шумадијски Г. Јован служио је Свету Архијерејску Литургију у Саборном храму Успења Пресвете Богородице у Крагујевцу. О Владици Сави, његовој огромној жртви коју је поднео служећи своме роду, говорио је његов наследник Владика Јован. Циљ нашег живота на земљи јесте да целог себе принесемо Господу. Владика Сава показао је кроз тешку и одговорну Епископску службу како се долази до овога циља, имајући увек пред собом лик Живога и Васкрслог Христа, истакао је Владика Јован.

СЛАВА ЦРКВЕ У РАНИЛОВИЋУ

Празник Светих апостола Вартоломеја и Варнаве ове године прослављен је свечано у аранђеловачком селу Раниловић, у коме је храм посвећен овим великим апостолима Христовим. Пуноћа радости и прослављања храмовне славе овог села остварила се у Архијерејском приношењу Богу Свете Евхаристије, коју је служио Преосвећени Епископ шумадијски Г. Јован, уз саслуживање свештенства орашачког намесништва.

Током Свете Литургије, Владика Јован је честитао храмовну славу верноме народу и истакао неопходност да свеукупно наше живљење мора да извире из Свете Литургије и да се њоме освећује. Ако наша вера, сви црквени обреди које обављамо и сав наш живот нису испуњени и освећени Светом Литургијом, онда у њима нема пуноће, нема ни спасења. А да би наш живот био олитургисан, морамо примити Духа Светога који освећује све. Али, не само примити кроз крштење и свето причешће, већ га и сачувати кроз цео свој живот. Примимо ли уместо Духа Светога духа овога света, онда у нама нема места ни за Бога ни за ближњег, већ само за нашу гордост и себичност.

Након причешћивања Светим тајнама Христовим, којима је приступило мноштво деце и одраслих, Владика Јован је пререзао славски колач остао на заједничкој трпези љубави, коју је приредио надлежни парох протонамесник Драган Нагулић, са својом породицом и верницима села Раниловић.

Александар Миловановић, јереј

ВИДОВДАН У БЕЛОШЕВЦУ

У суботу 28. јуна, када Црква Божија прославља Светог мученика Кнеза Лазара српског – Видовдан а храм у Белошевцу своју славу, Његово Преосвештенство Епископ шумадијски и администратор жички Господин Јован служио је Свету архијерејску Литургију.

Епископу су саслуживали: протојереј ставрофор др Зоран Крстић, протојереј ставрофор Саво Арсенијевић, протојереј ставрофор Радован Чанчаревић, протојереј ставрофор мр Рајко Стефановић, протојереј ставрофор Милован Антонијевић, протојереј Милић Марковић, протојереј Милан Миљковић, протојереј Милан Мионић, протојереј

Драган Брашанац, протонамесник Милинко Стојковић и протођакон Небојша Јаковљевић.

Епископ је на Светој Литургији рукоположио Немању Стојковића у чин ђакона за потребе служења у храму Светог Кнеза Лазара у Белошевцу.

Саша Огњановић, протонамесник

СЛАВА КАПЕЛЕ МАНАСТИРА КАЛЕНИЋ

У суботу, 5. јула, када Црква Божија прославља преподобну Анастасију Српску, Његово Преосвештенство Епископ шумадијски и администратор жички Г. Јован служио Свету Архијерејску Литургију у манастиру Каленићу. Епископу су салуживали архијерејски намесник лепенички и в.д. левачки протојереј ставрофор Саво Арсенијевић, протојереј ставрофор Милован Антонијевић, протојереј ставрофор Рајко Стефановић, протојереј Драгослав Цветковић, протојереј Мирослав Филиповић, јереј Ненад Милојевић и протођакон Небојша Јаковљевић.

У току Свете Литургије Преосвећени Владика је рукопроизвео мати Анастасију у игуманију манастира Благовештења у Дивостину. Литургијско појање увеличао је црквени хор Светог великомученика кнеза Лазара из Крушевца. Светој Литургији присуствовао је велики број верника, који су се сјединили са Васкрслим Господом кроз Свету тајну причешћа.

У духовној поуци Просвећени Владика је подсетио окупљене вернике о тајни хришћанског живота, тајни Богопознања и тајни Христознања. Даље у својој поуци Преосвећени је истакао да човек постаје хришћанин када прими Духа Светога. По завршетку Свете Литургије пререзан је славски колач. По резању колача уприличен је пријем званица и послужење славским кољивом и колачем, а затим и гозба љубави коју је припремило сестринство манастира Каленић са настојатељицом игуманијом мати Нектаријом.

Слободан Савковић, јереј

ЦРКВЕНА СЛАВА СВЕТИХ АПОСТОЛА ПЕТРА И ПАВЛА У ЧУМИЋУ

Благодат Светога Духа нас сабра по 170. пут да прославимо Славу храма Светих апостола Петра и Павла у селу Чумић који се налази у срцу Шумадије. Свету Литургију су служили свештеници из суседних парохија, а начелствовао је протојереј ставрофор Милан Борота, који је по прочитаном јеванђелском зачалу одржао прикладну беседу.

У 14 часова Епископа шумадијског Г. Јована дочекали су мештани са свештенством, на чијем је челу био протојереј Милан Томић. Владика је својим похођењем увеличао овај јубилеј и подарио свој архијерејски благослов свим житељима овога села и парохије. По повратку из храма отишло се у трпезар где је Владика пререзао славски колач. У поздравној беседи и честитању славе Епископ је истакао важност сабирања на светим богослужењима, па је позвао верне мештани да када год чују Црквена звона знају да је њихов свештеник у храму и да се за њих Богу моли, па да се и они прикључе у молитви своје парохије.

Милан Томић, протојереј

СЛАВА ПЕТРОПАВЛОВСКЕ ЦРКВЕ У АРАНЂЕЛОВЦУ

Празник Првопрестолних апостола Петра и Павла и ове године свечано је прослављен у Аранђеловцу, у храму посвећеном њима у част. Празнично бденије, на коме се окупило мноштво верника, служио је преосвећени Епископ шумадијски Г. Јован, уз саслуживање протојереја ставрофора Драгомира Кецића, протојереја Љубише Ђураша и Милована Ранковића, јереја Ивана Теодосића и ђакона Небојше Јаковљевића.

Након два сата молитве и појања Богу, владика је сабраном народу честитао храмовну славу и истакао значај и неопходност сабирања и Цркви Божијој, а поготово сабирања и учествовања на светој Литургији. Осврнувши се на бројне ликове светитеља фрескописаних у овом храму, Владика је истакао да су они сведоци нашег сабирања око Бога Живог и наши молитвеници пред предстолом Његовим. Гледајући у њих, ми се требамо и угледати на њих, на њихове животе и веру којом су живели, да би смо се вером и трудом и њиховим молитвама приближили Богу.

Владика је такође говорио о величини апостола Петра и Павла, нагласивши њихову веру у Христа Господа, којом су чинили небројана и славна дела. Упркос њиховој различитости у пореклу, образовању и карактеру, они су постали стубови Цркве, проповедајући Христа и Јеванђеље Његово по свој Васељени.

На сам празник Светих апостола, Свету Литургију је служио архијерејски намесник орашачки, протојереј ставрофор Мићо Ђирковић, уз саслуживање аранђеловачког свештенства. Беседу о значају апостола Петра и Павла одржао је протојереј Милован Ранковић. Након Свете Литургије, свештенство и присутни верници су у литији три пута направили опход око храма, а потом је испред цркве пререзан славски колач. Деца из КУД-а „Електропорцелан“ су извела кратак програм, а свечаност овог великог празника настављена је славском трпезом у сали Петропавловског храма, коју су спремили одборници ове Црквене општине.

Александар Миловановић, јереј

У ШОПИЋУ ПРОСЛАВЉЕНА СЛАВА ХРИШЋАНСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

У недељу 13. маја у Шопићу је прослављена слава хришћанске заједнице, Сабор Светих дванаест апостола – Павловдан. Свету Литургију, у храму Светог архангела Гаврила, служио је протојереј ставрофор Недељко Кусмук уз саслуживање јереја Владе Димитријевића и ђакона Николе Урошевића. По деветнасти пут прослављена је слава хришћанске заједнице окупљене око храма у Шопићу.

Ова заједница обновљена је на темељима богомољачког покрета, који је пре Другог светског рата у овом крају имао доста чланова. У тренутку оснивања хришћанске заједнице било је чланова који су се, иако у поодмаклим годинама, живо сећали посета Светог владике Николаја Велимировића, који се налазио на челу богомољачког покрета, и беседа и поука које је српски Златоуст тада упутио окупљеним верницима. После тешких времена за нашу веру у периоду комунистичког управљања нашом земљом, у периоду духовне обнове, која је почела деведесетих година, храм у Шопићу поново постаје стециште верника из окружења. Ова честа окупљања су иницирала обнављање хришћанске заједнице.

Честитавши славу члановима заједнице и окупљеним верницима, свештеник Влада Димитријевић је све подсетио на одговорност коју имају као настављачи богомољачког покрета. Пожелио им је да их на добром Путу који су изабрали, Путу на коме су Истина и Живот у Господу Исусу Христу, чувају молитве светих дванаесторице апостола, које прослављају као своју славу. Као некада богомољачки покрет и хришћанска заједница у Шопићу је за ово не кратко време свога постојања изнедрила неколико свештеника у нашем намесништву и епархији, монахе и монахиње по целој нашој земљи, иконописце, богослове и пре свега истинске хришћане. Ово истинско хришћанско постојање осећа се у Духу Љубави који се сведочи сваком ко посети богослужења у храму у Шопићу.

По ломљењу славског колача, старшина храма, протојереј Мирко Тешић, позвао је све окупљене за трпезу љубави, припремљену трудом овогодишњих свечара хришћанске заједнице.

СЛАВА У БРАЈКОВЦУ

У уторак, 15. јула, када Црква Божија прославља Полагање часне ризе Пресвете Богородице, Његово Преосвештенство Епископ шумадијски и администратор жички, Г. Јован, служио је Свету архијерејску Литургију у Брајковцу, у цркви брвнари, посвећеној Светом великомученику Георгију Победоносцу. Повод овом литургијском сабрању била је слава обитељи заједнице „Земља живих“ у Брајковцу, која се већ шест година успешно бави ресоцијализацијом својих штићеника. Епископу су саслуживали свештеници жичке, бачке и шумадијске епархије.

Славље је својим присуством увеличао хор „Свети Димитрије“ из Лазареваца, који је и овог пута био под диригентском палицом свештеника Владимира Стојковића.

Литургији је присуствовао председник Градске општине Лазаревац, Драган Алимпјевић, директор Колубара услуга, Драган Јевтић, као и многи представници друштвеног и

културног живота града Лазаревца. Благословом нашег Епископа, ова заједница се налази под духовним старањем протојереја ставрофора Александра Новаковића, чијим трудом и залагањем је много тога изграђено и урађено у овој обитељи. Најважније је свакако исцељење личности, које се чудесно збива љубављу Господњом, и повратак „блудних синова“ на исправан пут.

Осврћући се на недавне поплаве у нашем крају, у својој беседи Владика Јован је рекао да поред воденог потопа постоји још гори потоп, а то је потоп страсти. У случају оба потопа човек неће много постићи ако се ослања само на своје моћи. Као и случају старозаветног патријарха Ноја, који није настрадао у воденом потопу, тако и онај ко се бори са потопом страсти ослањајући се на Господа, не може пропасти.

Владика шумадијски одликовао је Драгана Јевтића граматом признања за љубав и помоћ коју је указао заједници „Земља живих“. Потом је уследила трпеза љубави коју су за присутне припремили штићеници заједнице са својим старешином протојерејем ставрофором Александром Новаковићем.

ДАНИ МИЛОВАНА ВИДАКОВИЋА У НЕМЕНИКУЋАМА

На празник Светих апостола Петра и Павла, 12. јула, дан храмовне славе неменикућског храма који ове године навршава 150 година од почетка изградње, Благословом Његовог преосвештенства Епископа шумадијског Г. Јована, одржана је традиционална културно-уметничка манифестација „Дани Милована Видаковића“ у порти цркве неменикућске.

Ово је деветнаеста година како се на Петровдан у Неменикућама, одржава поменута манифестација која се приређује у част првог српског романописца Милована Видаковића, рођеног у Неменикућама.

Манифестација је Благословом надлежног Епископа, као и сваке године, одржана у организацији Црквене Општине неменикућске, Градске Општине Сопот, Библиотеке Града Београда и Библиотеке Сопот. Ова манифестација сваке године окупља познате личности из области домаће књижевности, глуме, музичког и ликовног стваралаштва.

Поред познатих имена учесника у програму, могла су се видети и позната имена академског, културног и јавног живота, попут Академика Василија Крестића, проф. др Жарка Видовића, Радослава Зеленовића (директора Кинотеке), познатог сликара из Сомбора Драгана Стојкова, Слободана Мићића и др.

Пре почетка програма, Његово Преосвештенство Епископ шумадијски Г. Јован служио је у цркви помен Миловану Видаковићу уз саслужење свештенства шумадијске Епархије.

Програм су уводним речима отворили надлежни парох неменикућски јереј Горан Лукић и председник Општине Сопот Живорад Милосављевић.

Овогодишњи програм посвећен је књижевности насталој током и поводом Великог рата. Глумац Дејан Луткић говорио је стихове В. Петковића-Диса („Међу својима“), део Нушићевог романа „Деветстопетнаеста“, као и одломак чувеног дела др Арчибалда Рајса „Чујте Срби“.

У музичком делу програма наступили су Бојана и Никола Пековић, победници музичког серијала „Ја имам таленат 2012“. Ове године додељена је књижевна награда „Мома Димић“ књижевнику Мирку Магарашевићу за путописно дело „Турска писма“. Награду је уручио председник Општине Сопот Живорад Милосављевић.

И ове године приређена је изложба радова ликовне колоније „Неменикуће 2014“.

Програм је играма из Србије улепшао КУД „Весели космајци“ из Сопота и „Јелек из Попова“ (Бјељина), којима је и завршен овогодишњи програм.

После програма, Црквена Општина Неменикуће и верни народ приредили су за све присутне трпезу љубави под тремом новосаграђене црквене сале.

Горан Лукић, јереј

ЕВХАРИСТИЈСКО СЛАВЉЕ У СЕЛУ ЛАНИШТУ

На дан када Црква Божија прославља Светог Сисоја Великог, 19. јула, навршило се седамдесет и пет година од подизања светиње у селу Ланишту код Јагодине. Овај јубилеј био је повод да предстојатељ шумадијске епархије

и администратор жички Његово преосвештенство Г. Јован посети овај храм и служи Свету Литургију. Епископу је саслуживало свештенство белничког намесништва, а

литургијско славље увеличао је и хор „Светих апостола Петра и Павла“ из Јагодине. Светој Литургији је присуствовао велики број верника, који су се кроз Свету Тајну Причешћа сјединили са Господом.

По прочитаном јеванђелском зачалу, бринући за своју паству као сваки добри пастир Епископ Јован је поучио свештенство и окупљени народ истичући у први план важност вере у животу свакога од нас. Као конкретан пример Владика нам је понудио старешину синагоге Јаира из данашњег Јеванђеља, који није обраћао пажњу што ће изгубити положај, власт и моћ, већ је све то свесно одбацио и кренуо према ономе који може победити смрт, према Господу Исусу Христу. Таква вера треба да краси свакога од нас, а награда за такву веру јесте Васкрсење.

Надлежни парох са црквеноопштинским одбором у дому културе организовао је трпезу љубави за све присутне.

Милан Ђорђевић, презвитер

ЛИТУРГИЈСКО САБРАЊЕ И КРШТЕЊЕ У МАНАСТИРУ КАЛЕНИЋ

У петак, 25. јула, када Црква Божија прославља Свете мученике Прокла и Иларија и Икону Пресвете Богородице Тројеручице, Његово преосвештенство Епископ шумадијски и администратор жички Г. Јован служио је Свету архијерејску Литургију у манастиру Каленић.

Епископу су салуживали архијерејски намесник лепенички и в.д. левачки протојереј ставрофор Саво Арсенијевић, протојереј ставрофор Милован Антонијевић, јеромонах Тихон, протојереј Драгослав Цветковић, протојереј Драган Петровић и протођакон Небојша Јаковљевић.

За време Свете Литургије обављена је Света тајна крштења и том приликом крштено је петоро деце: Марко, Александра, Мирослава, Предраг и Јована. Литургијско појање увеличао је октет из Крагујевца. Светој Литургији присуствовао је велики број верника, који су се, као и новокрштени, на крају Свете Литургије сјединили са Васкрслим Господом кроз Свету тајну причешћа.

У духовној поуци преосвећени Владика је подсетио окупљене о значају крштења за човека и примању Духа Светога. Даље у својој поуци Епископ је говорио о важности иконе Пресвете Богородице Тројеручице у хришћанском животу Цркве, али и сваког хришћанина посебно. По завршетку Свете Литургије уприличен је чин резања славског колача, а затим пријем званица и послужење славским кољивом и колачем, а затим и гозба љубави коју је припремило сестринство манастира Каленић са настојатељицом игуманијом маги Нектаријом.

Слободан Савковић, јереј

ХРАМОВНА СЛАВА ВРБИЧКЕ ЦРКВЕ

Празник Сабора Светог архангела Гаврила свечано је прослављен у Аранђеловцу, будући да је један од храмова у овом граду под Букуљом посвећен овом великом архистратигу небесних бестелесних сила. Тим поводом, Његово преосвештенство, Епископ шумадијски, Г. Јован служио је у храму Светог архангела Гаврила у Аранђеловцу празнично бденије уз саслужење више свештеника орашачког намесништва.

Након бденија, владика Јован је бираним речима честитао храмовну славу братству храма и верницима који су се окупили у великом броју и нагласио да се увек требамо молити за помоћ Божију која нам је преко потребна, јер сами, без помоћи Божије, не можемо ништа учинити, подвукавши у наставку беседе да се требамо трудити да се удостојимо да нам Господ каже: *ја сам са тобом*, а онда не може нико против нас. У наставку предпразничног славља приређено је послужење за Епископа, свештенство и чланове црквеног одбора у ресторану Грб.

На дан славе, 26. јула, Свету Литургију је служило девет свештеника шумадијске Епархије. Овим молитвеним сабрањем началствовао је архијерејски намесник орашачки протојереј ставрофор Мићо Ђирковић, док је празничну беседу окупљеним верницима произнео јереј Зоран Алексић, парох у Међулужју код Младеновца. Након трократног опхода око храма свечано је пресечен славски колач и освећено славско жито док је у порти храма у извођењу локалних фолклорних група приређен пригодан културно-уметнички програм. Литургијско славље је настављено свечаним ручком за све присутне у сали црквеног дома. За славску трпезу се побринуо Јован Крстић са породицом, који је био овогодишњи домаћин славе. Иначе, брат Јован дуги низ година живи и ради у Канади где је врло активан у црквеном животу парохије у Отави.

Милован Ранковић, протојереј

ПЕТ ГОДИНА ПОСТОЈАЊА РАДИЈА ЗЛАТОУСТИ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЕПАРХИЈЕ ШУМАДИЈСКЕ

Пре пет година, на Петровдан 2009. године, први пут је са 90,5 мегахерца, у етар отишао сигнал Радија Златоусти Српске православне епархије шумадијске, првог црквеног радија у Крагујевцу и Шумадији.

Зграда Радија

Ова тврдња да смо први црквени радио у Крагујевцу и Шумадији није тек олако изречена флоскула. Она сведочи о једној новој пракси у скоро осамсто година старој историји Српске православне цркве, почетку оснивања електронских медија по Епархијама, од којих је радио основан и у Шумадијској епархији, са седиштем у Крагујевцу. Када се погледа медијска и мисионарска историја Српске православне цркве, па и православне цркве уопште у свету, тек тада се види да је ово важан корак напред у остваривању мисије Цркве програмски задате још Господњим речима: „Идите, дакле, и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светог Духа, учећи их да држе све што сам вам заповедио.“

Црква је након богате историје штампаних гласила и паралелно са новијом историјом информатичких гласила, искорачила последњег десетлећа (можда и мало пре), а посебно у последњих пет година корак даље оснивајући и развијајући пре свега радио станице у многим својим епархијама.

Идеја за оснивање епархијске радио станице у Шумадији уобличи се две године раније, 2007. године, у време када је Српска православна епархија шумадијска обележавала шездесет година од свог настанка и одмах по појављивању конкурса за добијање дозвола за фреквенцију који је по први пут укључио и могућност оснивања црквених радио-станица. Било је то просперитетно време за Крагујевац које је обећавало да ће доћи још бољи дани.

Своја улагања у Крагујевац најављивали су Новак Ђоковић, Владе Дивац, Емир Кустурица... Нажалост, уместо тога догодила нам се светска економска криза која је урушила привреду у целом свету, па и у нејојкој

Србији и њеном центру Шумадији. То, наравно, није погодвало медијима, тим пре што се уз економску кризу продубила и друштвена криза, криза морала и вредности, криза патриотизма и локал патриотизма, криза идеја, идеологија, криза вере и љубави. И над медијима се надвио овај суд (суд је православно име за кризу) са жалосним последицама у погледу девалвације њихове вредности. У таквим условима појава медија који нису искључиво

информативни, нити забавни, још мање таблоидни или политикантски, већ као један од главних програмских циљева имају образовање и васпитавање слуша-

Слава Радија 2011. године

лаца, конкретно нову христијанизацију нашег верски посусталог и залуталог православног народа, велика је и значајна новина. Довољно је подсетити да рејтинг образовне и култивисане радио станице имају углавном Други и Трећи програм Радио Београда, и ту се списак завршавао све док се нису појавиле црквене радио станице. То се одразило на нашу публику која „листом“ – и кад хоће да куди и кад хоће да хвали Радио

На коктелу поводом отварања радија говори заступник Радија Протојереј-ставрофор др Зоран Крстић, ректор Богословије у Крагујевцу

Златоусти – истиче да се на програму овог црквеног радија и те како има шта чути и научити.

А колико је размишљање у црквеним радио станицама другачије желим да илуструјем једном анегдотом из ове наше скромне, а опет тако велике и вредне петогодишње историје постојања.

Радио Златоусти је у два наврата био домаћин едукацији црквених новинара које је организовала не-владина организација „Конрад Аденауер“, где је предавач био православни Немац Карол Лупу, иначе до скоро професионални новинар у „Дојче велеу“. Приликом једног од тих семинара Карол је послушао вести Радија Златоусти и потом нам приговорио зашто је свакога дана прва вест иста – где се служи Света Литургија и где служи шумадијски владика Јован. Одговорили смо оно што је једино и било могуће одговорити: да за нас верујуће, православне хришћане, не постоји важнија вест од тога где се тог јутра сабирамо у Христу на заједничко дело – Литургију, нити где служи онај који је залог јединства Цркве, а то је Епископ. Реч је, дакле, о једној обичној, а суштински важној вести чије пласирање сваког јутра као прве вести, потврђује другачије вредности којима тежи заједница Цркве, као нова и другачија заједница од грађанске.

Наравно, Радио Златоусти Српске православне епархије шумадијске није искључиво црквени медиј, него и медиј заједнице, како од почетка волимо да истакнемо, и то не само Цркве као есхатолошке, евхаристијске заједнице него и те грађанске заједнице

града Крагујевца и околине. И ово многи на почетку наше мисионарске делатности нису разумели, када је било много дилема око тога да ли садржаји програма треба да буду искључиво верски или да задиру и у грађанске, и да ли музика треба да буде само духовна, евентуално етно. Треба, међутим, имати у виду да Црква непрекидно обавља своју икономичну службу и мисију, односно, да она не ретко снисходи људима, уколико је крајњи циљ њихово спасење у Христу. Управо то је био циљ који нас је руководио у осмишљавању програмског концепта прве црквене радио станице у Крагујевцу и Шумадији. И успели смо да придобијемо пажњу и оних који се изјашњавају као неверујући, атеисти, левичари или марксистички. И опет се враћамо оној истој реченици: „Научите све народе... да држе све што сам вам заповедио.“

Главни уредник протојереј Милић Марковић освештава редакцију

У причи о петогодишњици Радија Златоусти Српске православне епархије шумадијске, не треба заборавити чињеницу да је Радио у међувремену, условно говорећи, постао и телевизија. Наиме, у сарадњи са Радио-телевизијом Крагујевац од 1. јануара 2013. године исти тим припрема и телевизијску Хронику Шумадијске епархије „Жива црква“. Ту је и програм који правимо и припремамо за пријатељске радио станице у Тополи, Лазаревцу, Барајеву, Аранђеловцу, Јагодини...

На Радио Златоустом се ево већ пет година свакодневно понављају и три цингла (нешто као мото) чије поруке такође имају за нас посебна значења. Један цингл је свакодневно исповедање нас запослених који овде радимо – одломак старозаветног Псалма: „Господе, отвори уста наша и уста наша казиваће славу твоју.“ Други је порука свим нашим слушаоцима из чувене Васкршње беседе светог оца Јустина (Поповића): „Уђите сви у радост Господа свога...“ Трећи, цингл емитујемо од недавно и он је „позајмљен“ од блаженопочившег патријарха Павла: „Господе Исусе Христе Сине Божји и сви свети, помозите и нама да будемо сви онакви какви требајуемо, увек људи – нељуди никада.“ Да смо само те три поруке слали у стар свих ових пет година, било би пуно за оне који имају уши да чују.

Гордана Јоцић

(Ауторка је одговорни уредник Радија Златоусти)

ПРОТА СВЕТОЗАР РАДОВАНОВИЋ, ПАРОХ У ЛЕСКОВЦУ КОЛУБАРСКОМ (1897-1950)

Хроника „Цркве и свештеници Лесковца Колубарског“, чији су аутори Витомир Радовановић и Радмила Радовановић Васиљевић и која ће бити објављена у издању „Каленића“, издавачке куће Епархије шумадијске, садржи драгоцене податке о некадашњим свештенослужитељима бељаничког краја данашње Шумадијске епархије. У овом броју нашег часописа преносимо аутентична историјска сведочанства о свештенику Светозару Радовановићу који је значајно утицао на црквени живот овог краја током прве половине XX века

Светозар Радовановић родио се у сељачкој породици у селу Лесковцу 25. новембра 1872. године (по старом календару) од оца Пантелије – Паје и мајке Марије. Чим је крштен, мајка га је прозвала Цвејом, па је с тим именом живео, умро је и остао познат као поп Цвеја, не само у својој парохији, него и у целој околини.

Своје детињство Цвеја је провео у старој задружној кући (сада у власништву Милана И. Зарића, зета најстаријег Цвејиног брата Радојице) којом је управљао као старешина Пајин отац Петар, син устаника из Првог српског устанка Радована, од кога потичу Радовановићи у Лесковцу (погинуо на Равњу – Засавици несрећне 1813. године) и Милојке, напаћене устаничке удовице, по којој су Радовановићи познати и као Милојчићи.

Петар је био веома побожан човек, био је преко четрдесет година тутор у старој лесковачкој цркви-брвнари. И свога унука Цвеју васпитавао је у духу

хришћанства и развијао код њега љубав према Цркви и свештеничком позиву.

Цвејин отац Паја био је благородан човек, управо сушта доброта. То је био један од оних људи који ни на мраву нису хтели да згазе, а камоли кога намерно наљутити или увредити. Од таквог оца Цвеја се могао научити како се у животу ваља опходити са својим ближњима.

С друге стране, и наше старинске задруге биле су веома снажне васпитне установе. Као што се данас по школама деца систематски васпитавају и оружају знањем, тако су некада у тим старинским задругама деца систематски увођена у живот и рад и васпитавана самопрегором, у духу Христове науке.

Кад је Цвеја дорасто до школе, деда Петар га је лично одвео у стару лесковачку школу учитељу Пауну Милекићу и рекао: „Молим те, учитељу, да га добро учиш, јер хоћу да буде поп.“ За неписменог старца, који је као најближи сусед цркве и школе а и црквени тутор, највећи део свог века провео са свештеницима (Симом Поповићем из Борка, Илијом Димитријевићем из Шиљаковца, односно Лесковца, Симом Маринковићем из Шиљаковца, Стефаном Живановићем из Шиљаковца, Василијем Гавриловићем из Степојевца и другима) и учитељима лековачке школе (Лазаром Дрењаковићем, Иваном Јовановићем, Миланом Поповићем, Недељком Јовановићем, Радованом Сушићем, Јанком Белаћевићем, Павлом Павловићем, Пауном Милекићем и другима) била је то радост своје врсте. Сузе радоснице удариле су му на очи кад је учитељ Паун посадио Цвеју у прву клупу, недалеко од свога стола.

Школа је била у порти садашње (и ондашње) лесковачке цркве, тачније око двадесетак метара западно од улаза у садашњу цркву. Била је то неподељена троразредна школа са I, II и III разредом, као и друге у околини, јер још није било школованих учитеља способних да се прихвате и рада у четвртим разредима. У тој школи Цвеја је са одличним успехом завршио сва три разреда (први 1881/1882. код Пауна Милекића, други 1882/1883. код Јована Д. Јовановића, а трећи 1883/1884. код Симе Ђорђевића). Ту је и стао. Хтео је да буде поп, али се тада без четвртог разреда није могло у гимназију. Још већа је невоља настала кад је и учитељица Полексија Илић почетком 1885. отишла из Лесковца и школа остала затворена, без учитеља, до краја те школске године. Међутим, Цвеја је као и до тада редовно недељом и празником ишао с дедом у цркву, где је певао за певницом, читао апостол и помагао свештеницима и туторима, а то је било од пресудног значаја за његову будућност. Ево како. Априла 1885. дошао је у Велики Борак за учитеља Новица

Радисављевић, који је као свршени богослов био потпуно квалификован за учитељски позив. На Духове, Новица је као богослов, дошао у лесковачку цркву на службу и ту је видео и чуо Цвеју како пева и како чита апостол. Цвеја му се одмах допао и на јесен га је овај учитељ примио у IV разред. Затим су га он и супруга Катарина одвели у Београд, где је бриљантно положио пријемни испит за гимназију. Нашли су му и породицу коју је служио док је могао, затим је једног финог чиновника послушавао за стан и храну. Богословија је била дomet његових највећих жеља. Учио је марљиво и систематски, а и читао је доста. Међутим, и професори су били пробрани стручњаци, који су имали и знања и воље да своје знање преносе на своје ученике. За све време у Богословији Цвеја се посебно одликовао у црквеном појању и још у неким дисциплинама, те је и за то добијао награде у новцу, које су му добро долазиле.

У ово доба Цвеја се политички потпуно формирао и то као присталица Радикалне странке Николе Пашића и као радикал остао је до краја живота, мада му је отац био либерал, присталица Јована Ристића.

После свршене Богословије, Цвеја је најпре одслужио војни рок, па је, по ондашњој пракси, постављен за учитеља основне школе у Јабучју, недалеко од Лесковца и Посавине за које је био животни везан. Ту је провео годину дана (школске 1896/1897). У школи је радио сам, јер је и јабучка школа, као и многе друге, још била четвороразредна, неподељена. Учитељски позив му се свидео, па је и доцније често причао о том свом животу у Јабучју (а писцу ових редова причао је о томе и Љуба Јанковић, ондашњи школски благајник). Сељаци су га волели јер им је био близак, а и природног држања, па је дарова било у изобиљу, управо толико да је поред њега и школски служитељ обилно прихрањивао своју породицу. На крају те школске го-

дине школски ревизор, професор Илија Ђукановић, био је веома задовољан Цвејиним радом у школи, па га је наговарао да остане у просвети, али се Цвеја није дао наговорити, јер је при лесковачкој цркви, смрћу старог Илије Димитријевића (22. III 1897) остала упражњена једна парохија. Зато је пожурio да се ожени и започи.

За супругу је изабрао Јулијану-Јуцу Димитријевић, љубимицу проте Радоја из Барича, с којом се упознао у Лесковцу код њеног ујака свештеника Илије Матића. Прота Радоје није имао разлога да га одбије, јер је знао да је примеран младић, без икаквих мана и порока (није никада у животу пушио ни пио, а био је у свему скроман), али је ипак оставио својој кћери Јулијани да то сама одлучи. Мајка Станија скренула јој је пажњу да Лесковац није Барич и да у Светозаревој кући која се тек оснива неће бити као у богатој кући проте Радоја. Јулијана се, и сама скромна по природи, на опште изненађење мајке одмах одлучила, као да је већ имала готову одлуку. После веридбе прота Радоје, коме је недавно умро син јединац, свршени богослов и сад остао само са две кћери (Катарином и Јулијаном), покушао је да наговори зета Светозара да остане ту у Баричу да му буде капелан, с тим што би му одмах дао Предор (пола свог имања крај друма) где би подигао кућу. Предлог је био веома примамљив, али без утицаја на већ створен Цвејин план: изјавио је да ће он то све у Лесковцу створити.

После венчања Цвеја је примио свештенички чин у Београду у Саборној цркви од митрополита Михаила (рукоположен је за ђакон 17. октобра 1897, а за свештеника 18. октобра 1897) и потом је примио лесковачку парохију (18. октобра 1897), на којој ће остати до смрти (16. новембра 1950). Радости није било краја. Прича се да је тада свом оцу Паји рекао: „Ех, чико, што није сад жив деда Петар?! Ево, оствари се оно што је он сањао и желео да дочека.“

У прво време Цвеја је са попадијом Јуцом станао у кући код свога оца, па се затим преселио у црквену кућу („салу“), у прва два одељења према цркви. Стан је био без каратавана, а висок, те се веома тешко зими загревао. Ту је попадија Јуца родила двоје деце (Љубицу 1898. и Војислава 1899. године), који су ту и помрли. У туђој кући, неподесној за оснивање породице, живот је почео тешко, баш онако како је прорицала старија попадија Станија, али се Цвеја није тако лако предавао недаћама. Ставши мало на ноге, он је одмах поставио себи задатак и циљеве које треба у свом животу да оствари, а по природи био је такав да је увек знао шта хоће и шта треба да ради.

Први задатак му је био да што пре себи сагради кућу. За ову сврху отац му је дао два хектара земљишта, где му је сад кућа, а сам је уз то земљиште докупио 25 ари од Велимира Јеремића (дао му 25 ари у Равницама и 200 динара). Тако је створио кућни плац на коме је одмах ископао бунар. Формирао је срећну породицу. Јулијана је донела богат мираз. Изродили су још четворо деце: Ружицу, Витомира (једног од писаца ове хронике), Велимира и Јелицу. Сваком детету је на рођењу посадио по једну липу. Организовао је узорно домаћинство, запатио много стоке и од њене продаје повећавао иметак. Кућа је била пуна љубави, слоге и радости.

Све до Балканског рата (1912) свештеника Цвеју је пратила срећа у животу и раду. Тако је, поред оста-

лог, рано био одликован црвеним појасом, а 1908. године, после смрти дотадашњег намесника Милоша Локсића, свештеника из Вранића, иако релативно млад, изабран је за намесника Среза посавског. Напредовала му је и економија како је желео. У слободном времену (а то је најчешће било увече) активно је радио на свом личном усавршавању. Поред обавезне стручне богословске литературе и дневне штампе пратио је и белетристику (редовно је примао радикалски часопис *Дело*, а читао је и *Коло* Димитрија Живаљевића, *Звезду* Јанка Веселиновића и друго), пољопривредну литературу (лист *Тежак* и стручна дела), популарна издања из медицине... Посебно је волео народну поезију, дела Његоша (*Горски вијенац* и *Луча микрокозма*), Љубу Ненадовића, Јанка Веселиновића, Милована Глишића, Радоја Домановића и друге сеоске писце. Своје књиге радо је давао околним учитељима на читање (Ђуровићу и Јаковљевићу из Арнајева, Пери Максимовићу из Соколове и другима), а и он је од њих узимао.

Као сељачки син радио је и на народном просвећивању. Пошто је лесковачка основна школа била уз цркву, управо у црквеној порти, организовао је са околним учитељима пољопривредне течајеве за млађице из обе лесковачке парохије. На тим течајевима он је предавао веронауку, пчеларство, калемарство. Шта је овај течај значао за будући живот и рад ових младих људи сведочи чињеница да су доцније сви ти полазници били одлични економисти и угледни сељаци (као Љубисав Радовановић из Лесковца, Лаза Николић из Соколове и други).

Са учитељима је свештеник Цвеја не само тада, него и доцније, целог свог живота одржавао најбоље односе. Да ли је то био део оне љубави коју је гајио према свом учитељу Новици Радосављевићу или не-

што друго, то није казивао, али је увек истицао да је школа поникла уз цркву, да су то две свете установе које стреме истом циљу и да су свештеници и учитељи посленици на истом послу.

Учествовао је у оснивању и раду лесковачке земљорадничке кредитне задруге и за тај рад био је одликован орденом.

У јесен 1912. поп Цвеја је, као пуковски војни свештеника IV прекобројног пука, отишао у Балкански рат, а код куће је оставио попадају Јуцу са децом. Са својим пуком учествовао је у дводневној славној бици на Куманову (10. и 11. октобра) и избио на Овче поље, па одатле у саставу армије војводе Степе Степановића отишао под Једрене у помоћ браћи Бугарима. Почетком јануара 1913. године под Једреном стигла га је страшна вест да му је у Лесковцу 29. децембра 1912. умрла попадаја Јуца (имала је 33 године). Иако је био рат, добио је одмах одсуство да оде кући и среди своје породичне прилике (или боље, неприлике). Путујући преко Бугарске, пошто се мало психички средио од изненађења, размишљао је о страшном стању у коме се као удов свештеник сам нашао у селу са четворо мале деце. Сећао се и других сличних примера. Одлучио је да не доводи другу жену под буквицу, као што је то био обичај, већ да понесе крст своје судбине и сам на пут децу изведе.

Године 1914. сасвим изненада избио је нов рат, Први светски рат. Тај рат донео је Светозару нове невоље и нова страдања. У јесен 1914, кад је аустроугарска Поћорекска армија допрла до Космаја, Цвеја је, верујући официрима да се неће повлачити са Колубаре, једва побегао да не буде заробљен, а из куће је до Катарине Радисављевић у Бождаревцу пребацио само једна кола најнужнијих ствари и крупну стоку. Све остало је непријатељ однео или уништио (покућанство, кошнице, храну, ограду). Инвазија није дуго трајала и он се поново нашао у свом дому, радећи неуморно на обнови. Затим је у јесен 1915. дошла немачка офанзива под командом генерала Макензена. Поп Цвеја је с децом и једним колима ствари пошао у бежанију. Очекивао је да ће и ова офанзива бити скршена као и Поћорекска, па није ишао далеко од фронта, како би се што пре вратио кад дође до обрта ситуације. Међутим, ситуација је, нарочито после мучког напада Бугара, била више него очајна. На Руднику, после једног немачког изненадног продора, морао је да остави кола са стварима, а у Горњем Милановцу и женску децу: Ружу (од 15 година) и Јелу (од 6 година) са лесковачком бежанијом, док је он са војском и мушкарцима, Витом (од 13 година) и Леком (од 11 година) продужио да бежи даље у неизвесност ка Албанији. У немачко заробљеништво пао је у Рашкој у новембру и одатле је преко Краљева, Крагујевца и Младеновца отеран у Браунау (Брно у Словачкој), па у Нежидер, где је остао до краја рата. У Крагујевцу је изнемогле синове Виту и Леку оставио у аманет Спасоју Радоњићу, оцу његовог доброг друга и пријатеља свештеника Милана Радоњића из Бељине. Овај му је честити старац дао реч да ће Виту и Леку држати код себе док се не опораве, па их онда одвести у Лесковац кући. И тако је и урадио. Седамнаест дана их је лечио и хранио, па их онда преко Чумића, Божурње и Аранђеловца, путујући два дана пешице, одвео у Лесковац, а он се истим путем вратио у Крагујевац.

У пролеће 1916. године деца су, као и остали, преживела страшну глад. Од сигурне смрти спасли су их зеље, пужеви, рибе, лучац, кисељак и помоћ од Јанаћка Анастасијевића, бившег слуге Спасоја Терзића и других добрих људи, а нарочито то што је Цвеја ноћу уочи бежаније сам засејао пшеницом њиву више куће која је била поорана, па тако оставио неповлачено. То су жито чим је зажутило кришом од аустријских власти деца чупала, сушила на сунцу, па млатила и јела.

Тих тешких дана стигла је у Лесковац и мисија Црвеног крста из Женева и поп Цвејину децу су сликали ка пример беде. Кад су деца добила слике, једну су, чим је са заробљеницима успостављена веза, послали оцу Цвеји да га обрадују, а он умало није умро од бола кад је видео како бедно изгледају. Ускоро је из Женева почела да стиже и помоћ, која је деци добро дошла. По савету Јанаћка Анастасијевића, одмах су за тај новац купили једну јуницу, која се ускоро и отелила, а Спасоје Терзић им је дао прасе за запат.

После свршеног Првог светског рата Цвеја се вратио из ропства 14. новембра 1918. године. Иако је од својих ствари затекао само читу и оно што су деца окућила, он неуморно ради и успева да се брзо економски среди. Истина, собу у којој је митрополит Димитрије ноћивао више никад није напунио онаквим стварима, а није имао ни онакво покућанство какво је био стекао са попадијом Јуцом, али је све остало довео у ред и у добро стање. У ово доба децу изводи на пут, Ружица се удаје за Драгољуба Лукића, трговца из Лесковца и стиче пород (Александра и Милену); Јелица се удаје за Радисава Матића, трговца из Обреновца и стиче пород (Веру, Љубицу и Лепосаву); Витомир завршава учитељску школу, постаје учитељ у Лесковцу, па после три године продужава школовање на Вишој педагошкој школи и на Филозофском факултету у Београду. Постаје срески школски надзорник на Умци, жени се учитељицом Даницом Павловић и стиче пород, Миодрага, Радмилу и Бранку. Велимир завршава Технички факултет и као инжењер постаје професор Геодетске школе у Београду (није се женио). Због свега овога свештеник Цвеја је био необично задовољан кад му деца дођу у посету. Тада он певуши: „Подржи ме, Господе, да ти певам...“

У ово доба, 22. марта 1930. године, Цвеја је произведен за протојереја. О томе је известио и дневни лист *Политика* од 23. марта 1930. године на седмој страни под насловом *Нови протојереји* и поднасловом „Патријарх г. Димитрије произвео осморицу јереја у чин протојереја“.

Уз овај чланак *Политика* је донела и фотографију нових протојереја са Патријархом испод које стоји: „Њ Св Патријарх г. Димитрије окружен новим протојерејима“. На тој фотографији прота Цвеја је други с лева.

У свом животу Цвеја је доживео седам ратова, као дете Први и Други српско-турски рат (1876–1877), као ђак основне школе рат са Бугарима (1885), а као свештеник Први и Други балкански рат (1912. и 1913) и Први и Други светски рат (1914–1918; 1941–1945). Слом Краљевине Југославије у Другом светском рату дубоко га је коснуо, али је до краја рата остао уверен да ће, као и у Првом светском рату, наши савезници победити, а Југославија се обновити. У целом овом рату најтеже му је падало недужно страдање нашег народа, од којег ни села лесковачке парохије нису остала поштеђена (13. октобра 1941. трећи батаљон појачаног 125. немачког пука са тенковима, топовима и бацачима као казнена експедиција изненада је упао у Степојевац и за одмазду стрељао 93 невина сељака који су били одлични парохијани; више кућа тада је остало без мушког потомства). У једном таквом изненадном нападу Немаца на Лесковац и прота Цвеја је једва остао жив.

Случај је хтео да при крају Другог светског рата последње немачке дивизије које су пролазиле кроз овај крај Србије прођу и кроз Лесковац и нека села обе лесковачке парохије. Потучени под Авалом, Немци су кренули преко Борка, Лесковца, Степојевца ка Сави да се у Скели пребаце у Срем. Идући овим правцем, они су озлојеђени не само пљачкали, него и убијали невинне људе (на пример у Степојевцу). Свештенику Цвеји су тада узели коња и тако га потпуно онеспособили за опслуживање парохије.

После Другог светског рата, у тешким поратним временима, прота Цвеја је доживео неколико тешких непријатности, које су, с обзиром на године, утицале на његово здравствено стање, а нарочито на срце, те се у пролеће 1945. године био тешко разболео, а биле су га обузеле и суморне мисли. Да би га колико-толико одстранио од суморних мисли, син га је подсећао на његово дотле увек добро психичко здравље, а посебно на његов такоређи урођени оптимизам, који му је, иако је живео под тешким приликама, увек био део животне филозофије, као и на ону црквену песму коју је раније, све до Другог светског рата стално певао: „Подржи ме, Господе, да ти певам...“, а он ће на то, као да се надао таквом разговору, одговорити стиховима из 137. Давидовог псалма: „Како да певам песму у земљи...“

Свештеник Цвеја је 4. новембра 1945. године доживео тежак удар. Тога дана, после дужег боловања, умрла му је у Београду најстарија кћи Ружа, његово, како је говорио, десно крило. Био је страшно утучен. Ружа је пренесена у Лесковачком гробљу, у његовом животу настала је велика потиштеност. Он се, истина, ни тада није жалио на тешке дане, али се то видело.

Године 1946. доживео је опет непријатност: те године Аграрном реформом узето му је имање. Иако му то имање није доносило бог зна какве приходе, већ само толико колико је за његов скроман живот било потребно, а остало је ишло другима, он је радећи на њему још од детињства и сада у старости налазио начина да му дани стално буду испуњени радом и тај га је рад, како је говорио, одржавао у животу. А сад без имања, без

плате, без пензије, без коња, без старе снаге и здравља (а није добио ни карте за снабдевање) живео је тешко. Међутим, тих тешких дана, када су сељаци грцали под тешким нарезима, пред његовим вратима неколико пута су освитали цакови са житом на којима је стајало: „Поп Цвеји од пријатеља“. Умро је, а није сазнао ко му је то доносио. Иако је те тешке дане могао да преживи и без тога, необично га је дирнула та љубав и та пажња парохијана у времену кад није било услова за овакве поклоне.

У овим послератним данима који су били тешки и за Српску православну Цркву и њене установе (богословије и др.) Цвеја је као и многи други добри свештеници давао и прикупљао добровољне прилоге од парохијана за опште потребе Цркве. За овај рад добио је писмену похвалиницу од епископа шумадијског Валеријана.

Одузимање црквених књига рођених, венчаних и умрлих од свештеника (1949) проту Цвеју је више потресло него кад су му узели имање. Он је, истина, те књиге у Првом светском рату двапут са собом носио у бежанију и успео је да их сачува боље него своје ствари, али свакако то није био једини разлог за жалост, већ

је вероватно у вођењу тих књига он, као црквени човек, налазио и нешто што се тицало положаја и угледа Цркве и свештеника у народу. Растајући се од црквених књига, он је као успомену на оно што више никада неће радити исписао изводе рођених своје деце, па ставио на њих црквене марке и поништио црквеним печатом. Људи у парохији су тешко живели, па је он марљиво радио скоро без прихода.

Одлуком Светог Архијерејског Синода бр. 206/зап. 584 од 11. јула 1950. године поп Цвеја је одликован напрсним крстом и постао је протојереј ставрофор (крстосац). Као и сва друга одликовања, он је и ово највеће које може дочекати свештеник, примио мирно, тихо, скромно, без неког видљивог узбуђења. Такав је био поп Цвеја.

Бог је хтео да вернога слугу свога свештеника Цвеју позове себи 16. новембра 1950. године. Тога дана, иако болестан од грипа, Цвеја је последњи пут прославио своју крсну славу Ђурђиц. Увече, кад су се гости разишли, осетио је нелагодност у пределу срца и после кратког времена његово срце, које је куцало 78 година, највећим делом под тешком приликама, попустило је.

Припремљен по црквеним прописима, како треба, лежао је 17. новембра на одру у својој бившој гостинској соби у којој је некада одседао митрополит Димитрије, кад је обилазио епархију. Био је исти онакав какав је и у животу био, само свечано обучен, са напрсним крстом на грудима и још нешто забринутости но обично.

Крај његовог одра пролазили су многобројни рођаци, пријатељи, познаници и парохијани. Неке мајке довеле су и малу децу да последњи пут виде деда попу. Слегле су се обе лесковачке парохије, а и многи људи из граничних колубарских и космајских села, Бељине, Рожанаца, Јунковца, Сакуље, Великих Црљена, Араповца. Нарочито је дирљиво било кад је одру пришао бивши слуга Спасоје Терзић из Соколове.

„Родитељу мој!“ – почео је он своју тугованку, плачући и ридајући као за најрођенијим.

Огромна пратња је кренула у цркву 18. новембра. При излазу из куће они што су га носили застали су и трипут ковчегом куцнули у врата. То је био последњи опроштај проте Цвеје од вољеног дома, у коме је провео педесет година: дванаест срећних са попадијом Јуцом и децом, нешто више од тога сам са децом, а затим све преостало време потпуно сам.

Пред кућом се од Цвеје опротисто у име посавских свештеника, којима је он био намесник, Василије Поповић, свештеник из Вранића. Спровод је затим кренуо ка лесковачком гробљу, јер је његова жеља била да буде сахрањен у гробљу поред својих милих и драгих и крај својих сељака и парохијана, а не поред цркве где су сахрањивани свештеници.

Сахрањен је у југоисточном делу гробља, где се од старине сахрањују Радовановићи, Иванковићи и Живковићи, крај попадије Јулијане-Јуце и кћери Руже. Ту и данас стоје три мермерна споменика. На првом кад се иде од цркве пише:

ПРОТОЈЕРЕЈ-СТАВРОФОР СВЕТОЗАР
РАДОВАНОВИЋ
1872–1950.

ВЕРНО СЛУЖИО ЦРКВИ И НАРОДУ 54 ГОДИНЕ
ОЖАЛОШЋЕНА ПОРОДИЦА

БЛАЖЕНО НАСЕЉЕ ВЕЛИКЕ УМЕТНОСТИ – О СВЕВРЕМЕНОСТИ ИЗ ТМИНЕ ПОЈАЊА

Након Љубе Стојановића који је почетком XX века у „Старим српским записима и натписима“, у шест књига, (Београд — Ср. Карловци 1902-1926) сакупио и објавио преко десет хиљада старих записа, било је још истраживача који су приређивали избор из овог зборника или публиковали новонађене записе. Међутим, ретко који је од ових избора имао за основни критеријум поетско расположење аутора, као што је то случај у књизи Ђорђа Трифуновића „Из тмине појање“ из 1962. године. О том драгоценом доприносу савременој култури забележака на маргинама преписивача наших старих књига, могу судити и читаоци „Каленића“ на основу нашег избора из Трифуновићевог предговора и самих записа

Ови записи – нисмо их по строгом мерилу одабрали чак ни стотину – већином су кратки састави, настали у једном даху, намах забележни, са свим особинама једног тренутка и поетског расположења. Повод њиховог настанка често је био и „техничке“ природе. Као што сликари пре сликања пробају састављену боју, тако су и преписивачи дебелих књига испробавали перо, мастило, хартију или руку. Многи су то и забележили.

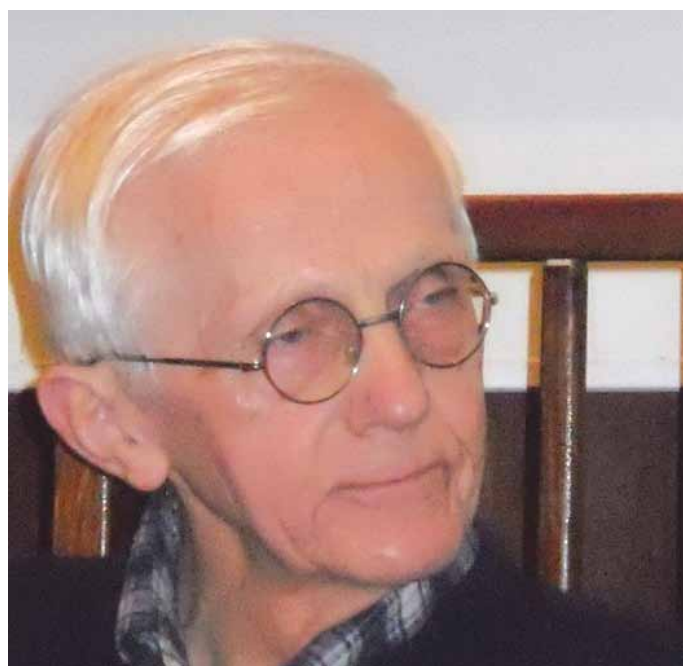
Један преписивач *Поука Светог Јефрема* (XIV век) пише: „Григорије Бугарин искуси перо и руку.“ Писар XVII века забележио је у апостолу из 1519: „Исписах перо и млино.“ Већина тих „проба“ одмакла је много даље и прерасла у опробавање чистог поетског дара... Други записи никли су у току преписивања књиге. Писар не може више да таји у себи осећања или идеју, поетску слику или музичку игру, и одмах то бележи на белини са стране или у дну листа. Неки читаоци се толико понесу читањем да свој поетски коментар морају хитро да забележе. А они који ретко читају или не преписују, када им поетска идеја добије облик, одмах је пренесу на прву књигу, на прву частину која им је најближа. Врсан Косарич ће свој сужањски бол овековечити на камену.

Владимир Ђоровић је у два маха испитивао односе код старих српских записа и у њима истраживао грчке или словенске утицаје. Пошто је утврђивао утицаје, врло мало је проналазио оригиналности. Ми смо пошли супротним путем и потражили поезију у оним записима који не подлежу утврђеним обрасцима. Уколико и има општих места, снага чистог језгра надвлада, губи се званичан поглед на свет и писци добијају блажено насеље велике уметности.

(...)

У већини наших записа није тешко пронаћи музичко-поетске целине (стихови!). Читали смо их наглас и ослушкивали њихову чисту мелодију. Каденце и полукаденце појављивале су се саме од себе. Често смо у току читања остајали задивљени пред великим поетским изражајним моћима старосрпског књижевног језика. У текстологији није никаква новост да се стари поетски текстови деле на стихове. Вук Караџић је, на пример, у многим пословицама и загонеткама осећао оштрину стихова и тако их штампао у својој збирци. Са једним старим поетским текстом сличне покушаје учинио је и Павле Шафарик. Ходошки рукопис (XV век) Деспотовог превода *О будућим временима* поделио је на стихове:

*Видех бабу, где прескочи трап
Јакоже је видех, почудих се...*

Писани углавном на белинама литургијских, богословско-забавних и теолошко-филозофских књига, наши записи су се увек својим личним токовима одвајали од текста поред кога се налазе. По оваквим својим вредностима записи су блиски стремљењима српског минијатурног сликарства од друге половине XIII до друге половине XV века, које се исто одвајало „од хришћанског текста тежећи висинама античке лепоте, без обзира на садржину која је уметницима често служила само као повод за решавање уметничких проблема“ (Св. Радојчић, *Старе српске минијатуре*, Београд 1950, 13). А када је после овога времена, у данима турског ропства, уметничка вредност минијатуре почела да опада, записи су и даље ишли ка своме успону, сачувавши увек чисто поетско језгро. Сада су се записи могли мерити по уметничкој вредности само са народном поезијом, којој су често били блиски по идејама, осећању, језику и стиху.

(...)

У трагању за поетским вредностима записа доспели смо до XVIII века, стога што већ крајем прошлог (XIX) и почетком овог века (XX) узимају маха нови утицаји и промене, које су нарушиле духовну линију

старе српске књижевности. Овако континуирани избор од пет векова (XIII-XVII) најбоље ће нам показати слабе оцене Скерлићеве тврдње: „Наша култура и наша књижевност почиње од XVIII века.“ Тако наш избор показује петовековно поетско богатство, које се завршава тамо где Скерлић „проналази“ почетак и српске културе и српске књижевности.

По унутрашњем духовном ткању и расположењу сами записи се издвајају у мале целине, које, поређане као ђердани, пружају богатство разноврсности и уметничке лепоте. Оцењујући праве вредности записа, често смо загледали у збирке српске поезије после XVII века. Велике сличности са неким идејама поезије XVIII, XIX и XX века и наших дана разјасниле су нам вечност поезије наших записа. Драгоцене резултате показало је упоређивање записа и народне поезије. Поред сличности у језику и стиху, њих вежу и многе заједничке теме. Такво удружено схватање поетских мотива понекад је толико слично да се осећа исти начин уметничког мишљења и изражавања...

(...)

Највише песама имамо о мучном послу на књизи. Материјалне и духовне тешкоће приликом писања сачињавају теме ових песама. Није лако писати. Писање је некада откидање од срца, борба са страшћу, болан посао, стрепња од напасти... Тада наилазе и многе муке, јер се преписивач или читалац понекад толико понесе текстом који преписује или чита да олакшање својих осећања налази у кратком запису са стране, на белини. Зато су ове песме мали симболи доживљавања старе књижевности. Испод њих се често крије световни читалац.

Преписујући *Дионстру*, нашем Самоуку (око 1389) пала је на ум једна музичко-загонетна игра. Његови стихови се не би много разликовали од других записа са општим местима да није крај последњег стиха претворио у мелодијски симбол и садржајну загонетку:

*Господи Владико,
творче небу и земљи сздави човека,
помилуј ме грешнаго УУУУУУУУ.*

Овај ђердан од самогласника У мелодијски боји читаво песниково расположење у тешким данима Косовске битке. У Рембоовим *Вокалим* није симбол отворене, већ затворене боје (зелене). Занимљиво је да се у Лубардиној композицији *Косовски бој* зелена појављује као једна од основних боја. Разрешењем садржаја загонетке добија се значење – самоук.

Ни Дионисије (XV-XVI век) не би одскочио од општих места записа да своја два стиха није обогатио уздахом АХ.

*Грешни Дионисије, ах!
вечна му памет.*

Дионисије се служи реченичким обрасцем свих грешних писара. Али, у цезуру, у устаљени мисаони међупростор ставља свој уздах и тако осамостаљује своје стихове... Оваквим препречним уздасима често се служио и Захарија Орфелин у *Плачу Србији*:

*Једна чада у Турској, а посвуда друга,
стењут љуто, жалосно, ах! прегорка туга!*

Необични су стихови јеромонаха Онуфрија (XV-XVI век) у којима пише о зависти. У *Животу Светог Григорија Омиритског* забележио је:

*Уви, завист и јеште од Адама.
Уви мене што проводих ноштију
писаће од зависти.*

Народни певач види на земљи злобу и завист од њеног створења, као и Онуфрије од Адама. У песми *Препирање неба са земљом* небо говори земљи:

На теби је злоћа превелика.

Огорчен људском завишћу, Ђура Јакшић је протестно испевао:

*Под руку са злбом пакост путује,
с њима се завист братски рукује...*

(Поноћ)

Занимљива је сличност двеју песама. Преписивач Минеја (XVI век) певао је док је преписивао једну свеску (тетрад) рукописа:

*Право ти ме болеше глава кога пишех тој тетрад,
и зуб боли,
зуб мала кост, велика болест.*

И код Тина је зуб жижа свих болова:

*Цијело тијело поста једна трагедија,
рана мојег срца жеже ме у зубу.*

(На повратку)

Нашег Болника (XVII век) није притискивала у току писања само клонулост главе и очију, већ тамни облак и страдање које упропашћује душу (душетљеност).

*Једна писах сија, зело болех главоју,
јак о очима покривати ми бе тмоју болезноју.
Јако облаком мрака обдржим, бех потамненија
и весје от страстеј душетељених отишњен бих.*

По општој клонулости и „потамненију“, ова песма нас подсећа на неке стихове Бранкове *Кад млидијих умрети:*

*Глава клону, лице потавнило,
боловање око ми попило,
рука ломна, тело измождено,
а клеца ми слабачко колена!
Дође доба да идем у гроба...*

+++

... Почни, грешни Дамјане,
од мучне ове работе.

Дамјан, XIII-XIV век

*

... Ох, ох, што ми је тужно
у тескоби овој и у смраду овом!
Туго, тужице,
па ову немам коме исповедати,
само теби, Косенице.
Мајко Божија,
изнеси ме из ове напасти,
јер нас невером оклеветаше праведне –
зна Христос...

Рајчин Судић, око 1360.

*

О зла, браћо, много,
али пођи напред.

Преписивач Хамартола, око 1370.

*

Прогневи се Господ лета 1371.
Пожури, грешни Синадине граматиче,
докле те не постигне смртно посечење.

Синадин Граматик, 1371.

*

О колика туга беше по земљи
за кнеза Лазара доба.

Преписивач Диоптре, 1372-1389.

*

Грешни Пахомије
Пахомије земља
Пахомије трава
Пахомије златравни.
Грех мој преда мном јесте непрестано.
Легнувши на одар,
сети се гроба,
мисли на ово.

Страх и трепет отргнуће ме од грехова мојих.
Боже, прости грешнога Пахомија душицу.

Пахомије, 1389.

*

... Од клеветника клет је,
од благосиљалаца благословен је.
Почните, руке, од дела,
а, очи, од суза
и, уме, од мисли.

Добре Дијак, 1371-1394.

*

Писах у сумрак.
О што ми се зло писа овај лист.
Прости света Недељице.

Злописац, XIV век

*

Христос почетак и крај,
њему слава у векове, амин.
Као што се заточеници радују
да виде домовину своју,
по мору пловци да виде пристаниште,
тако и писац да види књизи крај...

Јов монах, 1408.

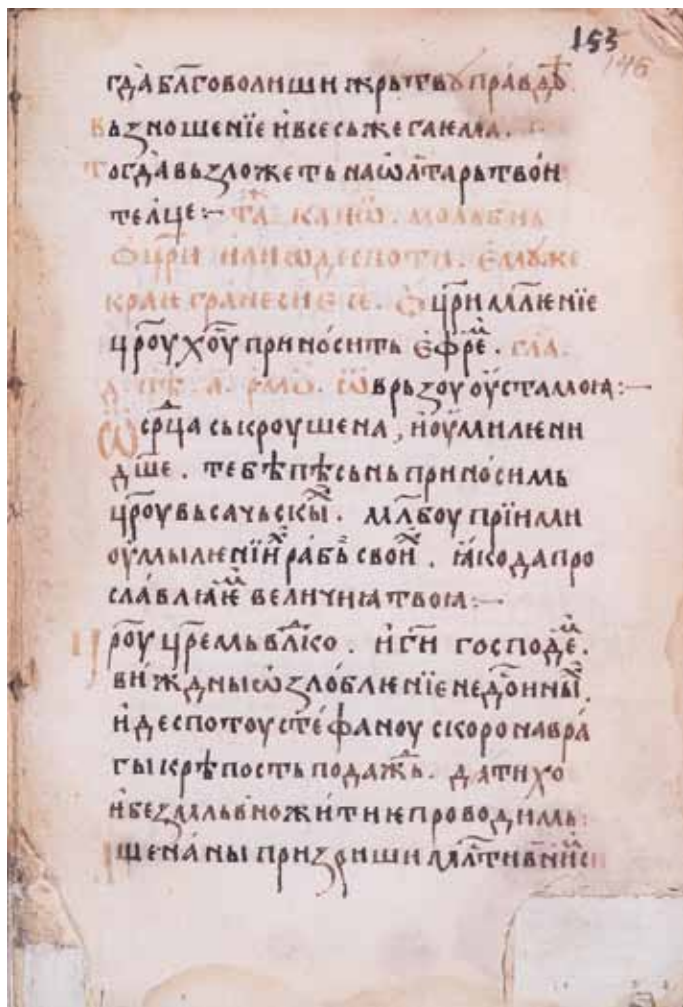
*

Многгрешни поп Радич,
Хоћу да се пострижем.
Шта ли ће ми бити име?
Име ће ми бити Репош.

Поп Радич, XV век

*
Ово при свећи писах.
Ох, о уздаха срца мојега
за недоумицу мою.
Заклопите се, очи.

Недоумник, XV век

*
О, зла хартијо,
мрка ли си ми кад пишем.

Григоријаћанин, 1518.

*
... О, туге и тегабе за хришћане у то време.
И сматраху хришћане као стоку...
Писах стакленим очима, јер престарео бежах...
Савременик злодржних, 1559/60.

*
Док сам ово писао, певаху вуге и славуји и
сваке птице с кукавицама.
И тешко боловах.
Тада још и руку не исцелих.

Непознати, 1568.

*
... Ао, ао, буде у то време роду хришћанскоме,
да се живи крише у земљи тих дана.
Јеромонах Мојсије, 1592/93.

*
Анатема ђавола
који ми обали свећу
и прожеже ми ногавицу.

Преписивач Патерика, XVI век

*
Вај, печали, моја зла хартије,
где ме на те враг нанесе.

Печалник, XVI век

*
... Ручице, пишите,
очице, гледајте,
докле не умрете
и прахом се покријете.

Раб Ратко, XVI-XVIII век

*
... И уписах ову књигу под црквеном стрехом
седећи.

И како ја почех писати, док не сврших,
не подигох се никуда, ни на ногу своју стадох,
осим што полежах трудно, те опет седох и писах.
Од дела болан бежах.
Авај, о јада.

Болни преписивач, 1615.

*
У тмини и мраку ово писах...

Брезовачанин, 1629.

*
... Јаох, јаох, нама монасима
код људи зависника и мрзника:
узнама штују,
а срце далеко стоји.
О, тешко нама.

Игњатије Кобиљац, 1690.

*
Радиче, Радиче,
убила те мати Божија,
што ми врати зло за добро.
Духовниче свети,
моли Бога за мене грешног.

Радаков проклињалац, XVII век

*
Попе Оливере, лепу јеси књигу преписао. Да ли си
је слепим оставио?

Зашто бисер кад га нема ко куповати? Зашто сле-
пим књига, када су мудри о ђаволу,
а о Богу луди?
Не читају књигу умом и очима,
већ капљу свећом и пухором и свачим неприлич-
ним.

Књигољубац, XVII век

Архиепископ Јован (Шаховској)

СИМВОЛИКА ОДЛАСКА

Толстојев бег из Јасне Пољане на неколико дана пред смрт био је симболичко раскривање и завршетак читавог његовог живота. Чак ни блиски следбеници не знају како да религиозно схвате ову чињеницу. „Моја вагrena и верна љубав према великом учитељу живота“, пише биограф, „не дозвољава ми да расуђујем и критикујем његов поступак. Клањам се пред величином његовог подвига. Тешко је да судимо, где је било потребно пројавити више снаге самоодрицања, у томе да остане или у томе да оде.“

Знаменита је симболика овог Одласка. Толстој је *отишао* свецело и у суштини. Његов одлазак није био долазак ка нечему. То је био одлазак који није водио никуда и никуда није привео. Толстој је отишао из Очевог Дома, из „Јасне“ своје „Пољане“ – јасне своје Цркве – са њених незрелих руских апостолских простора. Он је *само отишао*. Станица Астапово, где се он тако неочекивано *зауставио*, била је символ тога да је он *остао* усамљен и непристигао. И остављен усред светске пажње, радознано устремљене на његове последње тренутке.

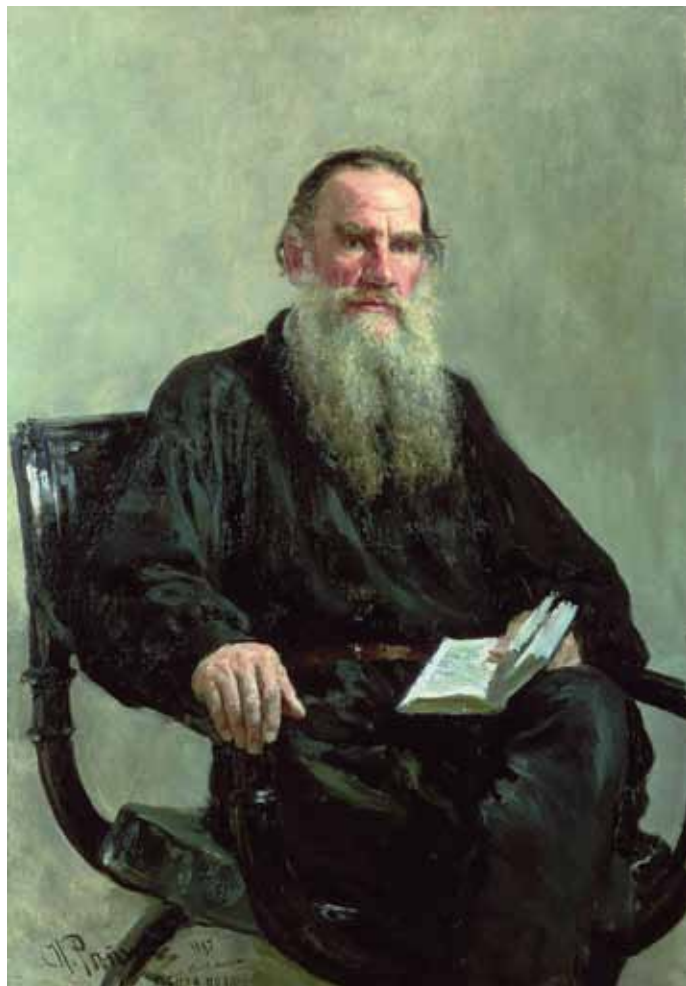
Кажу да човек види пред смрћу, у трен ока, сав свој живот, са свим његовим гресима и пропустима. Он као да се проноси ван времена пред његовим духовним погледом. Такво виђење свег свог унутрашњег живота могао је имати Толстој од 27. октобра до 7. новембра 1910. године. У ноћи на 27. октобар – *читаћу ноћ сања ружне снове* (запис из Дневника). У ноћи на 28. октобар завршава се ружна, мучна јавна... Жена у његовом кабинету сву ноћ нешто прелистава. Он ово чује. „Не знам зашто, али то је изазвало у мени незадрживу одвратност и љутњу. Хтео сам да заспим, али не могу, окретао сам се у постељи читав сат, упалио свећу и сео. Отварају се врата и улази Софија Андрејевна, пита за здравље... *Одвратност и љутња се појачавају*. Тешко дишем, мерим пулс: 97, не могу да лежим и *одједном одлучујем: отићи...* „Дрхтим од помисли, да она чује... Ноћ – не види се ни прст пред оком, скрећем са стазе ка кућици у дворишту, западам у честар, гране ме боду у лице, запињем о дрвеће, падам, губим капу и не налазим је, свом снагом се искобелавам, идем кући, узимам капу и са фењером одлазим до коњушнице... Дрхтим, очекујући потеру...“

***

Зашто су одмах отишли у Оптину – пре свега тамо, не знајући куда иду? У Оптини и Шамордину јавила се мисао: зашто не остати негде ту близу? Изнајмити избу... „Ја бих радо остао да живим тамо и прихватио бих најтежа послушања, *само када ме не би принуђавали да идем у цркву и крстим се*“, рекао је он у Шамордину монахињи Марији, својој сестри. „Са великим апетитом је вечерао и остатак вечери је говорио спокојно о неважним предметима.“

Са доласком кћерке Александре „његово спокојство се окончало“ (каже рођака Оболенска). Одлучио је да иде даље... Последње вечери пребивања у манастиру: „Седели смо за столом“, сећа се Александра Љвовна, „и разгледали отворену карту, прозорче је било отворено, па сам хтела да га затворим. „Остави га тако“, рекао је отац, „вруже је. А шта ви то гледате?“ „Карту“, рекао је Душан Петровић, „ако се већ иде, *онда би требало знати куда се иде*.“ И ми сви, нагнувши се над сто, договарали смо се, *куда поћи*... Намеравали смо да идемо у Но-

вочеркаск. Било је и планова да се иде у Бугарску или на Кавказ. Разговарајући тако, ми смо се неприметно за себе све више и више занели нашим планом и вагрено га разрађивали. Њему је одједном постало непријатно говорити о томе, непријатно, јер се он заједно с нама занео и

почео правити планове, заборавивши своје омиљено животно правило: живети само у садашњости. О одласку нисмо више говорили. Отац се само неколико пута тешко загрцнуо и на мој молећиви поглед рекао: *Тешко*. А мени се стезало срце, при погледу на њега: тако је он био тужан и узнемирен ове вечери, мало је говорио, уздисао и рано отишао да спава. Око четири сата ујутро чула сам да нам неко куца на врата. Скочила сам и отворила. Преда мном је био, као и пре неколико дана отац са свећом у руци: „Облачи се брзо, ми полазимо сада...“

***

„Не могу описати то осећање ужаса, које смо ми доживљавали. По први пут у животу сам осетила да ми немамо пристаништа, дома. Задимљени вагон друге класе, са непознатим и туђим људима околу, и нема дома, нема угла где бисмо се могли склонити“ (Успомене Александре Љвовне).

***

Дрхтећег, у грозници, некуда пошлог и *никуда* у суштини, не идућег, узели смо га под руку и извели из задимљеног вагона, препуног људи. И одвели у туђу собу. Тамо је он почео да губи расуђивање и да отежа-

но дише; изговарао је неразумљиве речи. Био је врло зачуђен што „у соби није све као што је он навикао“. „Ја не могу још да легнем, учините, као и увек. Поставете ноћни сточић код постеље и столицу.“ Када смо то учинили, инсистирао је да буде постављена свећа, шибице, његова бележница, лампа, све на шта је навикао, без чега није могао живети. Но, и после тога није хтео да легне. Морали смо га принудити да се свуче и легне на кревет. У овој спаваћој соби начелника станице, он је записао последње редове свог Дневника. Ово је била потреба руке, навикле да пише. И издиктирао је последње своје размишљање својој кћерки, која га је грозничаво за-

писала: „Бог је неограничено Све, човек је само Његова ограничена пројава.“ И рекао је: „Више ништа.“ Затим је зажвакао устима, дословно размишљајући о реченом, и опет позвао кћи: „Или још боље речено: Бог је неограничено Све, чији је човек ограничени део...“ И пролежао је неколико дана у врућици, скачући и журећи се да поново некуда оде, отрчи. Викао је кћерки: „Пусти ме, ти ме не смеш задржавати, пусти ме!“ А онда бисмо га некако умирили. С времена на време, као да је нешто записивао прстом на своје оделу. И једнако је хтео да нешто диктира, изрази, и молио да се прочита оно што је већ издиктирао... Но, овога није било. Ништа није било записано, јер ништа није било речено. А он се узнемиравао и захтевао да се неизоставно прочитају његове мисли. А ове мисли су биле само његова уобразиља. И да бисмо га умирили – отварао смо књигу општечовечанских мудрих изрека и прочитали понешто из Канта, Марка Аурелија, Шилера. И он би се умирио, поверовавши да је то – његово. Потом је једнако говорио: „Тражити, све време тражити.“ И „побећи, побећи“. Врпољио се, уздисао, раздраживао... Лекари су га повремено „протресали“, да би одржали живот, који се гасио. Он је видео некаква непостојећа лица. Ученици су га ограђивали од света и од жене, са којом је проживео четрдесетосам година, и од синова, који су дошли с мајком на пет дана пред његову смрт. У

задимљеном станичном бифеу, новинари су, сабравши се као врране око његове смрти, пили пиво, мезетили хладну шунку, разглабали о политичким догађајима и ловили детаље његовог умирања. Ученици су дежурали око њега и неколико лекара га је окруживало. Он је лежао, и одједном му је постало јасно да сви ти људи узалуд пазе на њега. Он се придигао – дословно висином свог раста – и викнуо: „Само вам једно напомињем: сви људи на свету могу пропасти, осим Лава Толстоја, а ви гледате на самога Лава.“ И потом је пао у несвест.

Софија Андрејевна, која је живела са синовима у вагону на резервном колосеку, ишла је око кућице и из даљине загледала у њена врата, која су повремено отворала, и покушавала да дође до прозора...

* * *

Из Оптине пустиње је стигао старац, игуман Варсануфије. У иностранству објављеним успоменама „О оптинским старцима“ [1] описује се врло јасно портрет овога, чудесно призваног од Бога официра Генерал-штаба у иночество. То је био старац са ретким духовним даровима. Стигавши, он је замолио Александру Љвовну да се виде, али она је само одговорила на цедуљи: „Опростите, баћушка, што не могу испунити Вашу молбу и доћи на разговор с Вама. У ово време се не могу никако одвојити од болесног оца, коме у сваком тренутку могу бити потребна.“ И саопштила је о једногласној одлуци свих породичних и прописаних доктора – да се ништа не „предлаже“ оцу и не „принуђује његова воља“. И отац Варсануфије је одмах одговорио да је он захвалан грофици Александри Љвовној за писмо, у коме она пише да се воља њених родитеља за њу и за читаву породицу стваља у први план. Но, саопштава, да је гроф изрекао својој сестри, монахињи Марији, жељу „да ме види и разговара са мном, да би умирио душу своју, и дубоко је жалио што се ова његова жеља није остварила“. Потом је он моли „да неизоставно пренесе грофу“ о његовом доласку у Астапово. И овако завршава своје писмо. „И ако он пожели да ме види, макар и на два или три минута, ја ћу одмах доћи код њега. А у случају грофовог негативног одговора, ја се враћам у Оптину пустињу, предавши ово дело вољи Божијој...“

„На ово писмо игумана Варсануфија ја нисам одговорила. Мени у ствари није било до тога“, пише у својим успоменама Александра Љвовна.

Толстој је умро убрзо после тога. Његову жену су пустили да дође до њега само за време последње агоније[2]. Кћерка ју је замолила да ничим не открије своје присуство. Она је села на сточицу код његовог намученог тела, бесмоћно шапћући речи љубави и – она га је једина од свих, који су окруживали Толстоја у те дане – закрестила.

(1975. године)

напомене:

[1] Бела Црква, 1928. године

[2] У својим „Успоменама“ објављеним у Прагу, 1922. године, Лав Љвович пише: „На дан и у тренутку смрти оца све три њему најближе жене – моја мајка, сестра Тања и тетка Маша, сестра очева – чуле су кораке иза врата, лупање у зид и некаква буку испод прозора, а ја сам сањао тако страшне снове, да сам се пробудио у ужасу. У сну сам видео оца измученог, заривеног у блато грубим рукама, у тим самим тренуцима, када је он у боловима умирао у Астапову.“

Никола Миловић, свештеник

ДРУГИ ДАН БОЖИЋА

Посвећено јереју Драгославу Аврамовићу
(1946 – 1999)

Дубоњци, са све тракторима, приколицама, корпама од плетеног прућа испуњеним храном и осталим више или мање неопходним потрепштинама, другог дана Божића излазе на гробље. У томе их не спречава ни јак мраз, ни велики снег, па чак ни евентуална мећава, а некмоли нешто друго, чињеница да то није задушни дан или служба у цркви, на пример. Излазе

„Понеси епитрахил, дубећи крст, али обавезно онај мањи, и старију кадионицу. Код првог гроба упали велики брикет, после отприлике двадесетак минута, кад се овај потроши, упали други, опет велики. Три велика би требало да буду довољна. Највише четири. И запамти, не кратак, већ најкраћи могући помен, само *Благословен Бог наш, тропар Божића: Рождество Твоје, Христе Боже наш...* (пева са умилењем, лепо, грлено), и јектенију“, учи ме отац Драган.

„Зар без *Со духи праведних...*“, чудим се.

„Овај пут без. Уместо *Со духи* узимаш тропар празника, да поделиш радост Христовог Рођења са живима и мртвима. Бог ће да опрости... Видећеш већ и сам. Друкче није могуће постићи.“

Гледам га у благој неверици.

„И немој стално да узимаш отпуст“, додаје „него само на последњем гробу, кад видиш да их више нема и да је то крај молитве за то јутро.“

„Добро“, кажем помирено.

Прве године спао сам с ногу и зарадио озбиљну прехладу. Упркос великом снегу, друге зиме је

било нешто боље, није дувао ветар, а Драган се донекле опоравио и охрабрио, тако да је након мог подужег наговарања – *хајде, молим те, мени ће бити лакше, ти ћеш узети неки динар, и стићићемо да обавимо више помена, тако да ће и они бити задовољни* – пристао да кренемо заједно, он са једног краја гробља, ја са другог, па где се сретнемо...

„Утни панталоне у чизме или ће снег да ти се подвуче под ногавице“, саветује ме пре него загазимо на гробљанску пртину.

Након безмало двочасовног вијања по гробљу крећемо ка кући натоварени пластичним кесурдама у којима се измешало и згњецкало свега и свачега: хлеба, пита слатких – са орасима, пекмезом, јабукама, вишњама, па пита сланих – са сиром или месом, има и прасећег печења, пилећих батака, kobасица, салама, сланине, киселих краставаца, паприке из туршије, кекса, сланих штапића, колача – куповних и мешених, торти, патишпања, стограмских паковања кафе, карамела, тврдих бонбона... Ту су и неизбежне млечне чоколаде, па јабуке, наранџе, банане, кутије са шећером у *коцке*... Недостаје још само поп с брадом, како је то у сличним приликама шаљиво умео да каже владика Сава.

Храм Преподобног Симеона Столпника у Дубони

у строго прописано време, око девет часова изјутра, можда и нешто раније. И не само то, навикли су – *још од памтивека је код нас тако!* – да им свештеник тада изађе на гробље и да иде од гроба до гроба и врши мали помен. Како је покојника доста, а њихов парохијски свештеник само један, и никако не може да обиђе читаво гробље за сат и по или два, колико се они задржавају на свом похођењу предака, гос'н попа по сваком Божићу креће са другог краја гробља, па докле стигне.

„Ако не изиђеш, неће да буде добро. Гадно ћеш да им се замериш“, забринуто ме опомиње отац Драган, свештеник у инвалидској пензији.

„Ко ме?“, питам.

„Селу!“, каже сугестивно бечећи очи право у мене.

Желећи да расуђујем по принципима црквене иконоције и знајући да ми предстоје много озбиљнији и важнији парохијски послови него што је насилно мењање месних обичаја, после дужег премишљања одлучујем, мада нерадо, да послушам старијег сабрата.

Тога дана у готово празној цркви почнем службу раније него иначе, још око седам, тако да завршим пре девет, а онда такорећи у ходу стављам нешто у уста и правац на гробље.

„Не одбијај, они то за душу деле, греота је не при-
мити...“, све време ми је у ушима одзвањао Драганов
глас.

„Колико си гробова прошао?“, питам док преморе-
ни корачамо уском пртином кроз дубок снег.

„Око двадесет два, можда двадесет три“, каже.

„А ја, ако се не варам, више од тридесет.“

„Ти си млађи, брже идеш“, правда се.

„Није то, него се ти свуда непотребно задржаваш,
узимаш послужење, водиш аброве и наклапаш са сви-
ма, уместо да само обављаш помен“, цангризам не
да бих му било шта пребацио, већ онако, из шале,
задиркујући га као што се то понекад чини са малим
дететом, иако је он двадесетак година старији од мене.

СТИЖЕМО У ПАРОХИЈСКИ ДОМ, одлажемо оне кесетине
и тискамо се, онако промрзли и преморени, уз добро
надудњен *смедеревац*.

„Јеленче, мети једну каву“, каже Драган цвокоћући
зубима.

„Кафу? Колико си кафа попио на гробљу? Десет?
Двадесет? Више од двадесет?“, питам шалећи се са
њим.

Он ћути и смешка се као кривац, а очи му сијају као
у малог детета ухваћеног у неком већем несташлуку.

„Ниси ваљда?“, не могу да верујем сопственим
ушима.

„Па, знаш, они нуде, а ја, к’о велим, да их не увре-
дим...“, слеже раменима правдајући се.

„Оче Драгане, попили сте двадесет кафа за сат вре-
мена и тражите још?“, исчуђава се Јелена.

Он на то малко поћути, па каже:

„Јест, ал’ све су биле ‘ладне.“

„Молим?“, Јелена је запањена.

„Сад ‘оћу једну твоју, праву, врелу, домаћинску и
обавезно слатку“, објашњава и осмехује се, широко,
што би се рекло – од увета до увета.

„Хајде, најпре, да нешто поједете, има...“, покуша-
ва Јелена.

„Јешћу после, ништа ти не брени. Сад, молим те,
дај да попијемо по једну кафицу.“

Након неколико минута испред нас се извија
пријатна арома тек скуване кафе. Јелени и мени је то
прва шољица, Драгану двадесет и нека, али овај пут
врџа.

Смедеревац је обавио своје, мало смо се раскрави-
ли и одобровољили, те седимо у миру, без неког ве-
ликог разговора. Отац Драган лагано срче топлу кафу
док му лице зари блажени осмејак, као да чини нешто
ванредно лепо, нешто што се само пожелети може,
док ја гледам преко стола у његово безазлено, добро-
душно и чисто лице. Посматрам га и чудим се, дивећи
се и благодарећи Богу, како је овај несвакидашњи чо-
век (*због таквих сунце сија*, својевремено рече про-
та Жарко), са којим имам привилегију да служим у
истој цркви и да седим за истим столом, упркос мно-
гим неповољним околностима које су га напросто са-
летеле уопште жив, а затим лагано подижем поглед из-
над његове главе. Видим да опет почиње да пада снег.
Крупне, меке, беспрекорне пахуље укусо промичу са
оне стране широког трокрилног прозора застртог про-
зирном кончастом завесом и, како то Џојс негде напи-
са, тихо, као долазак последњег часа, падају кроз време
и вечност, падају полако, без журбе, на сву васељену,
на живе и на наше мртве... На све нас који без разлике
чекамо васкрсење мртвих и живот будућег века.

СЛУЖБЕНИ ДЕО – ПРОМЕНЕ У ЕПАРХИЈИ ШУМАДИЈСКОЈ

Његово преосвеиштво Епископ шумадијски Господин Јован благоизволео је у периоду од 1. јуна до 31. јула 2014. године:

Осветити:

Новоподигнути храм Вазнесења Господњег у Ђуриселу, Архиепископско намесништво крагујевачко, 31. маја 2014. године;

Иконостас за храм Вазнесења Господњег у Ђуриселу, Архиепископско намесништво крагујевачко, 31. маја 2014. године;

Новоподигнути храм Светог Николе Мирликијског у Калудри, Архиепископско намесништво левачко, 17. јуна 2014. године;

Звоно за храм Светог пророка Илије у Брајновцу, Архиепископско намесништво левачко, 13. јуна 2014. године.

Извршити преименовање:

Досадашњег мушког манастира Светог архангела Гаврила – Пиносаве у Кусатку у женски манастир Светог архангела Гаврила – Пиносаве у Кусатку.

Рукоположити:

Ђакон Остоју Пешића, парохијског ђакон при храму Рођења Пресвете Богородице у Тополи, у чин презвитера, 3. јуна 2014. године у храму Светих цара Константина и царице Јелене у Наталинцима;

Ђакон Милоша Мијатовића, парохијског ђакон при храму Светих апостола Петра и Павла у Аранђеловцу, у чин презвитера, 15. јуна 2014. године у храму Светих апостола Петра и Павла у Аранђеловцу;

Немању Стојковића, апсолвента Православног богословског факултета у Београду, у чин ђакон, 28. јуна 2014. године у храму Светог кнеза Лазара Косовског у Крагујевцу – Белошевац.

Одликovati:

Чином протојереја:

Протонамесника Јадрана Димовског, привременог пароха пчеличко-сабаначког у Великим Пчелицама, Архиепископско намесништво левачко;

Орденом Светог Симеона Мироточивог:

Славољуба Николића;

Орденом Војда Карађорђа:

Радишу Јелића;

Протојереја ставрофора Милана Бороту из Крагујевца;

Архиепископском грамотом признања:

Јереја Слободана Савковића, привременог пароха превешког;

Милисаву Мијајиловића из Јагодине;

Архиепископском грамотом захвалности:

Протојереја Милутина Николића, привременог пароха базелског;

Предрага Ђорђевића из Рековца;

Зорана Савића из Калудре;

Александра Милојевића из Калудре;

Милана Милутиновића из Београда;

Драгана Милутиновића из Брајновца;

Виктора Милићевића из Брајновца;

Миломира Марковића из Брајновца;

Протојереја ставрофора Љубишу Смиљковића из Сопота;

Протојереја Милана Благојевића из Крагујевца.

Архиепископском захвалницом:

Дирекцију за имовину Републике Србије;

Министарство одбране Републике Србије.

Замонашити:

По чину мале схиме:

Искушеника Милована (Ђуришића), сабрата манастира Светог архангела Гаврила – Венчац, давши му монашко име Јоаникије;

Искушеника Милоша (Бијелића), сабрата манастира Успења Пресвете Богородице – Денковца, давши му монашко име Варнава;

Искушеника Николу (Милутиновића), сабрата манастира Успења Пресвете Богородице – Денковца, давши му монашко име Силуан.

Поставити:

Новорукоположеног јереја Остоју Пешића на дужност привременог пароха Друге парохије у Тополи при храму Рођења Пресвете Богородице, Архиепископско намесништво опленачко;

Монахињу Теклу (Продановић), сестру манастира Светог архангела Гаврила – Пиносаве у Кусатку, за настојатељицу именованог манастира;

Новорукоположеног јереја Милоша Мијатовића на дужност привременог пароха Четврте парохије у Аранђеловцу при храму Светих апостола Петра и Павла, Архиепископско намесништво орашачко;

Јереја Милана Ђорђевића на дужност привременог пароха Прве јагодинске парохије при храму Светих апостола Петра и Павла, Архиепископско намесништво беличко;

Новорукоположеног ђакон Немању Стојковића на дужност парохијског ђакон при храму Светог кнеза Лазара Косовског у Крагујевцу – Белошевац.

Причислити:

Монахињу Теклу (Продановић) сестринству манастира Светог архангела Гаврила – Пиносаве у Кусатку.

Разрешити:

Протојереја ставрофора Миладина Михаиловића, пензионисаног пароха тополског у Тополи и архиепископског намесника опленачког, даље дужности опслуживања упражњене Друге парохије у Тополи при храму Рођења Пресвете Богородице, Архиепископско намесништво опленачко;

Јеромонаха Серафима (Тошића), настојатеља манастира Светог архангела Гаврила – Пиносаве, даље дужности настојатеља поменутог манастира;

Братство храма Светих апостола Петра и Павла у Аранђеловцу даље дужности опслуживања упражњене Четврте парохије при поменутом храму, Архиепископско намесништво орашачко;

Братство храма Светих апостола Петра и Павла у Јагодини даље дужности опслуживања упражњене Прве парохије при поменутом храму, Архиепископско намесништво беличко.

Примити у сvezу клира:

Монахињу Теклу (Продановић) из сvezе клира Епархије браничевске;

Јереја Милана Ђорђевића из сvezе клира Епархије врањске.

Поделити канонски отпуст:

Јеромонаху Серафиму (Тошићу) за сvezу клира Епархије крушевачке.

Завршили богословију:

Никола Гардовић;
 Жељко Петровић;
 Никола Иванковић;
 Владимир Кнежевић;
 Стефан Михаиловић;
 Јован Прокин;
 Трифун Јанковић;
 Ђорђе Тришић;
 Урош Гајић.

Примити у први разред богословије:

Лазара Марјановића из Крагујевца;
 Игора Окиља из Барајева;
 Луку Лукића из Лазаревца;
 Николу Марковића из Барајева.

Поделити благослов за упис на Православни богословски факултет Универзитета у Београду:

Милошу Коцићу;
 Јовану Прокину;
 Владимиру Кнежевићу;
 Стефану Михаиловићу;

Николи Иванковићу;
 Владимиру Вранићу;
 Ани Вранић;
 Марку Петровићу;
 Трифуну Јанковићу;
 Жељку Петровићу;
 Алекси Нанашију;
 Марку Лазовићу;
 Урошу Гајићу;
 Николи Гардовићу;
 Ђорђу Тришићу;
 Милићу Петровићу;
 Александру Алексићу;
 Александру Марковићу;
 Николи Крстићу.

Поделити благослов за упис на Православни богословски факултет Светог Саве у Либертивилу:

Лазару Михаиловићу.

Поделити благослов за упис на Академију СПЦ за уметност и конзервацију у Београду:

Урошу Папешу.

СЛУЖЕЊА ПРИЈЕМИ И ПОСЕТЕ ЕПИСКОПА ШУМАДИЈСКОГ ГОСПОДИНА ЈОВАНА

Од 1. јуна до 31. јула 2014. године

ЈУН 2014. ГОДИНЕ:**1. јун 2014:**

Служио Литургију у храму Вознесења Христовог у Голобоку;
 У Лелићу преузео мошти Светог Владике Николаја и допратио их до Чачка.

2. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светог Саве српског у Крагујевцу – Аеродром;
 Рад у Епархијској канцеларији у Краљеву;
 Примео градоначелника Крагујевца Верољуба Стевановића, Радишу Пљакића и директора Водовода Обрена Ћетковића.

3. јун 2014 – Свети цар Константин и царица Јелена:

Служио Литургију у храму Светиог цар Константин и царице Јелене у Наталинцима поводом храмовне славе и рукоположио ђакона Остоју Пешића у чин презвитера;
 Присуствовао полагању матурског испита у Богословији Светог Јована Златоустог у Крагујевцу из предмета Историја Цркве;
 У Библиотеци Вук Караџић присуствовао промоцији књиге „Аутономија мишљења“ проф. Дарка Танасковића.

4. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светог кнеза Лазара Косовског у Крагујевцу – Белошевац;
 Присуствовао полагању матурског испита у Богословији Светог Јована Златоустог у Крагујевцу из предмета Црквено право;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу;
 У духовном центру присуствовао предавању о Украјини;
 Одржао састанак са вероучитељима.

5. јун 2014:

Служио Литургију у Старој цркви у Крагујевцу;
 Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

6. јун 2014:

Служио Литургију у храму Вознесења Господњег у Чачку и одликовао свештеника Драгана Радојичића из Чукојевца и свештеника Станоја Лазаревића, а Дејана Камиџорца рукопроизвео у чин ипођакона;
 Са моштима Светог Николаја Српског посетио Овчарске манастире – Ваведење, Вознесење и Преображење, као и цркву у Коњевићу;
 Служио акатист Светом Николају Српском у Саборној цркви у Крагујевцу.

7. јун 2014:

Служио Литургију у Саборној цркви у Крагујевцу;
 Испратио мошти Светог Владике Николаја Српског из Крагујевца и предао их у Ваљевској цркви.

8. јун 2014 – Силазак Светог Духа на апостоле:

Служио Литургију у Саборној цркви у Крагујевцу.

9. јун 2014 – Духовски понедељак:

Служио Литургију у Старој цркви у Крагујевцу и пререзао славски колач поводом храмовне славе;
 Предводио Литију кроз Крагујевац.

10. јун 2014 – Духовски уторак:

Служио Литургију у Церовцу и пререзао славски колач поводом храмовне славе.

11. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светог кнеза Лазара Косовског у Крагујевцу – Белошевац;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

12. јун 2014:

Осветио обновљени храм посвећен Преносу моштију Светог Николаја Мирликијског Чудотворца у Калудри. Одликовао Орденом Војда Карађорђа Радмила Јеличића, а граматом захвалности наградио: протојереја Милутина Николића, председника општине Рековац Предрага Ђорђевића, Зорана Савића, Александра Милојевића и надлежног свештеника јереја Слободана Савковића.

13. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светог кнеза Лазара Косовског у Крагујевцу – Белошевац;

Оветио звона за Цркву у Брајиновцу;

Рад у Епархијској Канцеларији у Крагујевцу.

14. јун 2014:

Саслуживао на Литургији у манастиру Ћелијама Патријарху Иринеју (пренос моштију Преподобног Јустина Ћелијског).

15. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светих апостола Петра и Павла у Аранђеловцу – фестивал хора Епархије шумадијске. Током Литургије рукоположио ђакон Милоша Мијатовића из Аранђеловца у чин презвитера.

16. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светог Саве српског у Крагујевцу – Аеродром;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

17. јун 2014:

Служио Литургију у Саборној Цркви у Крагујевцу одржао парастос блаженопочившем Епископу шумадијском Сави;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

18. јун 2014:

Служио Литургију у манастиру Брезовац поводом славе капеле и замонашио искушеника Милована, давши му име Јоаникије;

Посетио Цркву Светог архангела Гаврила у Буковику;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

19. јун 2014:

Служио Литургију у Старој Цркви у Крагујевцу;

Рад у Епархијској канцеларији у Краљуеву.

20. јун 2014:

Служио Литургију у храму Свете Петке у Крагујевцу – Виногради;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

21. јун 2014:

Служио Литургију у Саборној цркви у Крагујевцу;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

22. јун 2014:

Служио Литургију у храму Свете Петке у Крагујевцу – Виногради;

23. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светог Саве српског у Крагујевцу – Аеродром;

Учествовао у раду седнице фондова Епархије шумадијске;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

24. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светих апостола Вартоломеја и Варнаве у Раниловићу и пререзао славски колач поводом храмовне славе.

25. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светог кнеза Лазара Косовског у Крагујевцу – Белошевац;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

26. јун 2014:

Служио Литургију у Старој цркви у Крагујевцу;

У Краљеву присуствовао пријемном испиту за Богословију – Епархија жичка.

27. јун 2014:

Служио Литургију у храму Свете Петке у Крагујевцу – Виногради;

Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу;

Примио Радослава Павловића, саветника Председника Србије, и представнике Колубаре;

Служио бденије у Саборној цркви у Крагујевцу.

28. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светог кнеза Лазара Косовског у Крагујевцу – Белошевац, и рукоположио Немању Стојковића у чин ђакон, и пререзао славски колач поводом храмовне славе;

У манастиру Денковцу замонашио искушенике Милоша Бјелића, давши му име Варнава, и Николу Милутиновића, давши му име Силуан.

29. јун 2014:

Служио Литургију у манастиру Денковац;

У манастиру Клисуре осветио спомен обележје изгинулим у Првом светском рату;

Посетио Цркву Светог Ахилија у Ариљу.

30. јун 2014:

Служио Литургију у храму Светог Саве српског у Крагујевцу – Аеродром;

У Крагујевцу присуствовао пријемном испиту за Богословију – Епархија шумадијска.

ЈУЛ 2014. ГОДИНЕ:

1. јул 2014:

Служио Литургију у параклису новог епархијског двора;
Састао се са Патријархом Српским Господином Иринејем;
Састао се са ректором Богословије Светог Јована Златоустог
у Крагујевцу протојерејем ставрофором др Зораном
Крстићем.

2. јул 2014:

Служио Литургију у манастиру Дивостину и пресекао
славски колач породици Борић; Посетио Цркву у Ердечу
због новог живописа;
Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

3. јул 2014:

Служио Литургију у Старој цркви у Крагујевцу;
Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

4. јул 2014:

Служио Литургију у цркви Свете Петке у Крагујевцу –
Виногради;
Рад у Епархијској канцеларији у Краљеву.

5. јул 2014:

Служио Литургију у манастиру Каленић и произвео
монахињу Анастасију у игуманију манастира Дивостин.

6. јул 2014:

Служио Литургију у храму Светог великомученика Георгија
у Крагујевцу – Шумарице.

7. јул 2014 – Ивандан:

Служио Литургију у Саборној цркви у Крагујевцу;
Обишао радове на живопису цркве Светог Преображења у
Смедеревској Паланци;
Био на крсној слави код проте Велибора.

8. јул 2014:

Служио Литургију у храму Светог великомученика
Пантелејмона – Станово;
Састао се са Председником Србије у Вољавчи поводом
живописа.

9. јул 2014:

Служио Литургију у храму Светог кнеза Лазара Косовског у
Крагујевцу – Белошевац;
Обишао манастир Пиносаву и цркву Светог Симеона и
Светог Саве у Кусатку.

10. јул 2014:

Служио Литургију у Старој цркви у Крагујевцу;
Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

11. јул 2014:

Служио Литургији у капели војске у Краљеву на дан славе
Друге бригаде копнене војске;
Рад у Епархијској канцеларији у Краљеву;
Служио бденије у храму Светог архангела Гаврила –
Врбичкој цркви, у Аранђеловцу.

12. јул 2014 – Петровдан:

Служио Литургију у манастиру Ралетинцу и пресекао
славски колач поводом храмовне славе;
Пресекао славски колач у селу Чумић поводом храмовне
славе;
Отпутовао у Загреб на устоличење Митрополита загребачко-
љубљанског Порфирија.

13. јул 2014:

Са Архијерејима СПЦ присуствовао устоличењу
Митрополита загребачко-љубљанског Порфирија.

14. јул 2014:

Служио Литургију у храму Светих мученика и безсребреника
Козме и Дамјана у Загорици поводом храмовне славе;
Протојереју Ивану у Краљеву осветио кућу.

15. јул 2014:

Служио Литургију у Брајковцу – „Земља Живих“;
Посетио цркву Светог архангела Гаврила у Шопићу.

16. јул 2014:

Служио Литургију у манастиру Згодачици и служио помен
монаху Серафиму;
Рад у Епархијској канцеларији у Краљеву.

17. јул 2014:

Служио Литургију у манастиру Градац и парастос оцу
Јулијану;
У селу Грачацу крстио малу Нику, кћерку свештеника
Милана Костића.

18. јул 2014:

Служио Литургију у цркви Свете Петке у Крагујевцу –
Виногради;
Раду Епархијској канцеларији у Крагујевцу;
Обишао радове на живопису у манастиру Вољавчи.

19. јул 2014:

Служио Литургију у Старом Ланишту.

20. јул 2014:

Служио Литургију у харму Свете великомученице Недеље у
Десимировцу поводом храмовне славе;
Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

21. јул 2014:

Служио Литургију и осветио цркву Светог великомученика
Прокопија у селу Комадине код Ивањице. Том приликом
у протопрезвитере произвео Милинка Тимотијевића,
старешину ивањичке цркве, и Сенишу Раденковића, пароха
у Ивањици;
Обишао у болници протојереја Милоша Јовановића;
Обишао радове на Цркви у Приликама.

22. јул 2014:

Служио Литургију и осветио фреске у цркви Светог апостола Луке у Субјелу. Одликовао надлежног свештеника Милутина Стевановића правом ношења напрсног крста и свештеника Првослава чином протојереја; Посетио Косјерић и дао благослов за зидање Цркве.

23. јул 2014:

Служио Литургију у храму Светог кнеза Лазара Косовског у Крагујевцу – Белошевац; Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

24. јул 2014:

Служио Литургију у Цветкама. У току Свете Литургије у чин ђакона рукоположио Благоја Гавриловића из Цветака, нарекавши га за парохијског ђакона у Цветкама. Такође, у чин протојереја произвео свештеника Радована Стевановића, привременог пароха друге парохије у Гучи, као и свештеника Владана Милосављевића, старешину храма Светог великомученика Лазара косовског на Љубићу; Осветио столарску радионицу Драгану Вуковићу у Адранима; Рад у Епархијској канцеларији.

25. јул 2014:

Служио Литургију у манастиру Каленић. За време Литургије крстио петоро деце: Марка, Александру, Мирославу Предрага и Јовану; Обишао радове на Цркви у Брајиновцу; Служио бденије у храму Светог архангела Гаврила – Врбичкој цркви, у Аранђеловцу.

26. јул 2014:

Служио Литургију у манастиру Вољавчи поводом храмовне славе; Осветио надгробни Крст и служио парастос унуку Марку Младеновићу у Ариљу; Обишао братство цркве Светог Ахилија у Ариљу.

27. јул 2014:

Служио Литургију у храму Светог Деспота Стефана у селу Бабе;

У селу Каменица осветио темељ Цркве Вазнесења Господњег, задужбине породице Пљакић.

28. јул 2014:

Служио Литургију у цркви Рођења Пресвете Богородице у Врњачкој Бањи и предводио литију. Старешину цркве Сашу Ковачевића одликовао чином протопрезвитера; Рад у епархијској канцеларији у Краљеву.

29. јул 2014:

Служио Литургију у храму Светог великомученика Димитрија у Крагујевцу – Сушица; Са градоначалником Града Крагујевца Верољубом Стевановићем обишао манастир Никоље који је пострадао од поплаве.

30. јул 2014:

Служио Литургију у храму Свете великомученице Марине у Атеници; Рад у Епархијској канцеларији у Крагујевцу.

31. јул 2014:

Служио Литургију у храму Василија Острошког у Краљеву где је протосинђела Јакова из манастира Жиче произвео у чин архимандрита.

Интернет продавница црквених предмета за цео свет

www.eparhija.rs

**Опрема за храмове
Опрема за свештенство
Иконе, крстови, тамјан
Филигрански програм**

**Јеванђеља, књиге
Црквени артикли**

За свештенство,
монаштво и
црквене општине **-15%**

ДЕЧИЈА СТРАНА

“КО НЕ ПРИМИ ЦАРСТВА БОЖИЈЕГА КАО ДЕТЕ НЕБЕ ЗБИЉИЦА”

СВЕТИ ПРОРОК МОЈСИЈЕ БОГОВИДАЦ

У време боравка израиљског народа у Египту, дошло је до промене на престолу. Нови фараон у потпуности је променио однос према Јосифовој сабраћи. Египћани су присиљавали Израиљце да раде најтеже послове око изградње градова, али и поред таквих околности изабрани народ се умножавао и претилa је опасност да их буде више него Египћана. То је уплашило фараона, те он нареди да бабице убијају свако мушко дете које се роди међу Израиљцима. Мојсије је био једно од оне деце које је уз помоћ лукавства сачувано од смрти.

Дете је расло и стасавало у младића који се убрзо ожени сефором, кћерком Јоторовом, код кога се склонио након напуштања Египта. Једном приликом, док је чувао стадо свог таста, јавио му се анђео Господњи у пламену огњеном из купине, која је горела а није сагоревала. Мојсије видевши то рече: „Идем да видим ту утвару велику, зашто не сагорева купина.“ У том тренутку јави му се Господ из пламена речима: „Мојсије, Мојсије!“ На то Мојсије одговори: „Ево ме, Господе!“ И посла Бог Мојсија заједно са Ароном, братом његовим, фараону да би извели из Египта синове израиљеве. Али фараон се томе жестоко успротиви, на шта Мојсије и Арон по заповести Божијој поразише Египћане страшним чудима. Видевши то, фараон одлучи да ослободи Израиљце. Они са радошћу кренуше у своју земљу, али фараон се убрзо предомисли и крену у потеру за њима. Када су стигли до обале Црвеног мора, Мојсије чу да их сустиже египатска војска. Тада се Мојсију јави Бог и заповеди му да подигне руке према мору. Мојсије то учини и одједном сви угледаше пролаз кроз море, те сав народ прође безбедно кроз њега. Видевши то, египатски фараон крену истим путем, али одједном тај пролаз ишчезну а са њим и сви египатски војници.

Још многа чудеса учини Мојсије за свој народ. Пренео им је од Бога добијених десет Божијих заповести као и закон по којем треба да живе. О свему томе он је писао у књигама које ми данас називамо Мојсијево Петокњиже.

Још многа чудеса учини Мојсије за свој народ. Пренео им је од Бога добијених десет Божијих заповести као и закон по којем треба да живе. О свему томе он је писао у књигама које ми данас називамо Мојсијево Петокњиже.

(Из књиге *Житија Светих за децу*, Сремски Карловци, 1994)

ЕДУКАТИВНИ КАМП ЈЕЛОВИК 2014

Од 5. до 7. јуна 2014. године ученици основне школе „Свети Сава“ из Аранђеловца су реализовали едукативни камп у порти парохијске цркве Светог апостола Томе у селу Јеловик.

почеле су још од октобра прошле године на часовима секције верске наставе оснивањем виртуалне државе Ханан, земље овог и будућег века. Једна од посебност овог пројекта са рад-

На кампу је учествовало седамдесетдва ученика, који су били смештени у шаторе. Учествовали су ученици од петог до осмог разреда.

ним називом „Излазак“, огледа се у чврстој корелацији предмета веронауке са осталим предметима у школи, тако да су у програму ак-

тивно учествовали сви наставници са радионицама из својих предмета.

Циљ активности конкретно везаних за веронауку јесу да деци пруже целовит поглед на православни живот. Актуализовањем историјске реалности Цркве кроз обраду тема везаних за обећану земљу, ученици лакше увиђају димензију идеалног, односно развијају есхатолошку свест. Живо учествовање у богослужењима ученицима помаже да градиво које уче у школи на часовима

Програм кампа испланиран је од стране вероучитеља Војина Милосављевића и директора школе „Свети Сава“ Зорана Радовановића уз несебичну помоћ пароха јеловичког јереја Дејана Тодоревића и са благословом архијерејског намесника орашачаког, протојереја ставрофора Миће Ћирковића.

Ово је седми пут да се овакав камп одржава код јеловичке цркве. Припреме за реализацију

веронауке добије своју пуноћу.

Пошто ученици самостално, уз руковођење наставника, организују целокупан живот у кампу, од исхране, уређивања смештаја и других активности неопходних за боравак у природи, они и развијају свест о одговорном обликовању заједничког живота са другима и успостављању равнотеже између властите личности и заједнице, у остваривању сусрета са светом и

Богом. Боравак у природи помаже ученицима да развијају и еколошку свест.

Човекова неутешна глад за слободом може у пуној мери бити задовољена тек у животу будућег века. Благодаћу Божијом већ сада имамо храну коју добијамо на Светој Литургији, која нам открива преукус вечности и истинску слободу која осмишљава сваки однос и претвара га у љубав.

Ученици су спавали у шаторима и просторијама јеловичке школе.

Исхрана је организована од стране школе, а ученици су активно учествовали у њеној припреми и сервирању у пољским условима. За многе је ово било прво овакво искуство.

Приређен је и пригодан пријем за локално становништво, као и за представнике других школа. У рад кампа са својим радионицама укључени су коњички клуб, фолклорна удружења, удружења ловаца и други. У основној школи „Свети Сава“ камп се одржава два пута годишње. Активно учествујући у богослужењима ученици, поред осталог, стичу и веће интересовање за верску наставу.

Војин Милосављевић, вероучитељ

Име Ханан је јеврејског порекла што значи „Бог је милостив“, „милостиви дар од Бога“.

У старом завету Ханан означава обећану земљу у коју ће вођен од Бога Мојсије извести јеврејски народ из египатског ропства.

Идеја заједнице коју промовише и наш камп старија је од постојања света. Бог је Заједница и Љубав, те је стога и пут обожења човека, пут заједнице и љубави.

ПРОВЕРИТЕ СВОЈЕ ЗНАЊЕ О ПРАЗНИКУ ПРЕОБРАЖЕЊА ГОСПОДЊЕГ

1. На којој се планини преобразио Господ Исус Христос показавши апостолима своју Божанску славу?

- А) На Синају
- Б) На Тавору
- В) На Маслинској гори

2. Која је три ученика Господ Исус Христос повео са собом на високу гору, на којој се преобразио?

- А) Петра, Јакова и Јована
- Б) Павла, Матеја и Јована
- В) Петра, Филипа и Јакова

3. Која су се два старозаветна пророка јавила у време Преображења Господњег?

- А) Јона и Илија
- Б) Мојсије и Исаија
- В) Мојсије и Илија

4. Какве је боје постала одећа Господа Исуса Христа када се преобразио пред својим ученицима?

- А) Жута
- Б) Бела
- В) Црвена

5. Шта су ученици хтели да начине на месту Преображења?

- А) Три колибе
- Б) Палату
- В) Синагогу

6. Одакле се јавио Божији глас за време Преображења Христовог, који је посведочио да је Господ Исус Христос Син Божији?

- А) Из грма
- Б) Из облака
- В) Из стене

7. Због чега су се старозаветни пророци појавили у време Преображења Господњег?

- А) Да би уплашили апостоле
- Б) Да би утешили апостоле
- В) Да би посведочили Христа

8. Шта благосиљамо у нашим црквама на дан Преображења Господњег?

- А) Грожђе
- Б) Јабукe
- В) Крушке

Г Р Џ В Џ З В Ч Р Џ В Љ Р Џ В Ѓ В Ѓ В
ОШЛОВОЊИ

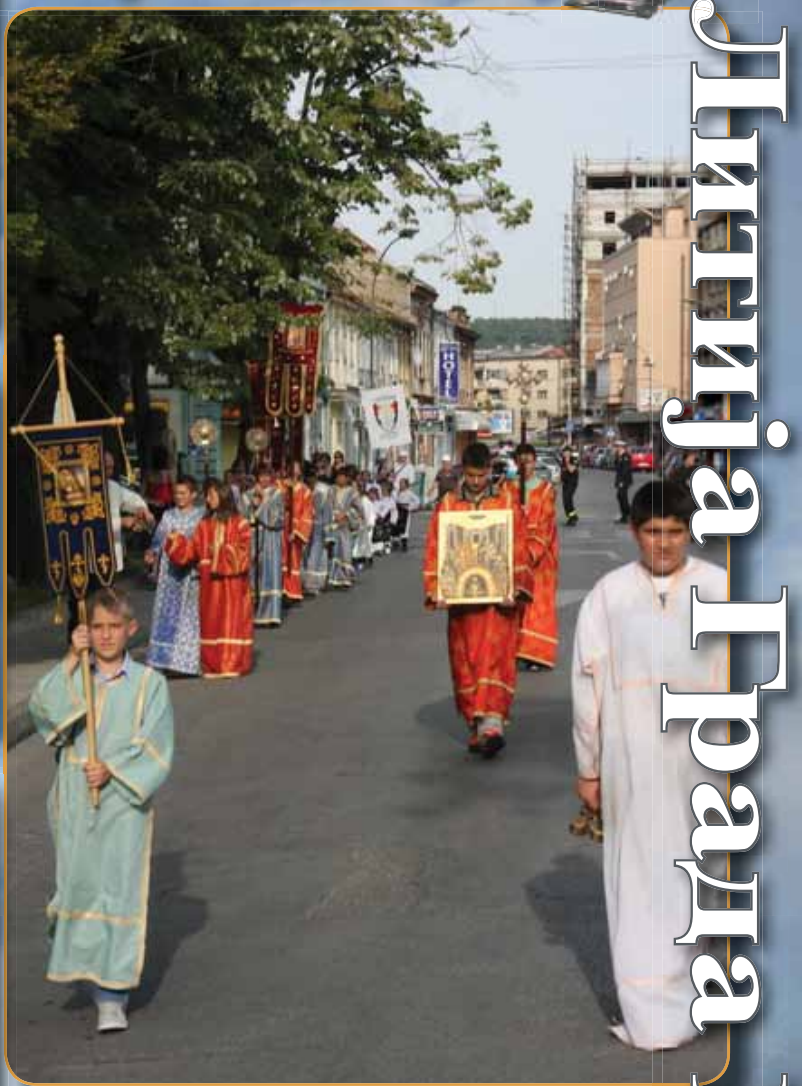

Преобразио се јеси на гори Христе, Боже наш,
Показавши ученицима Својим
Славу своју колико могаху (да поднесу);
Нека засија и нама грешнима
Светлост твоја вечна,
Молитвама Богородице,
Светлодавче, слава теби.
(Тропар Преображења, глас 7)

Преобразио си се на гори,
И видеше ученици Твоји славу Твоју,
Колико могаху,
Да би, када Те буду видели распетого,
Могли разумети страдање Твоје добровољно,
И свету проповедати да си Ти
Уистину сијање Оца.
(Кондак Преображења, глас 7)

фото
репортажа

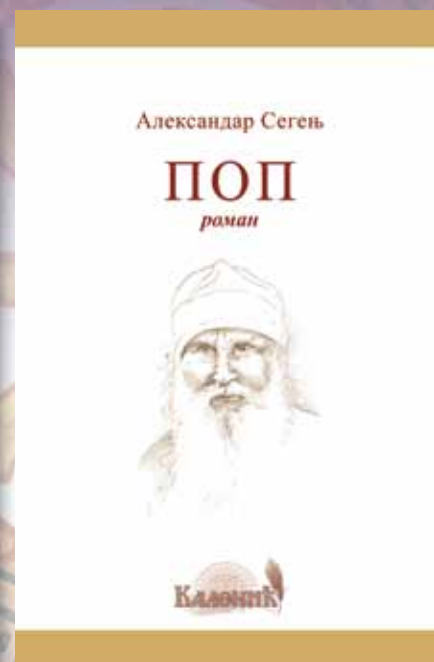
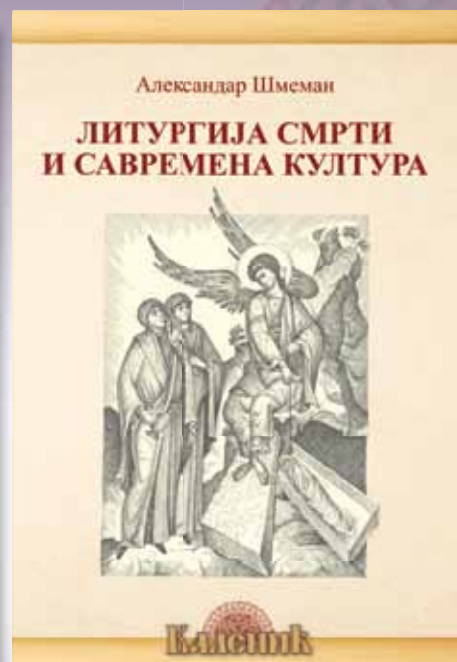

Литија
Града
Крапујевца

35 ГОДИНА ИЗДАВАШТВА ЕПАРХИЈЕ ШУМАДИЈСКЕ

н о в а и з д а њ а

www.eparhija.rs

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА ЕПАРХИЈЕ ШУМАДИЈСКЕ
Каленик